

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1930.

Andra kammaren.

Nr 34.

Tisdagen den 13 maj.

Kl. 3.30 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 6 och 7 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att riksdagsman Gustaf Olsson i Ramsta till följd av magsjukdom under de närmaste dagarna är förhindrad att delta i riksdagsgöromålen, intygas Stockholm den 13 maj 1930.

Gunnar Didrikson,
leg. läkare.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 144—149.

§ 4.

Vidare föredrogos bankoutskottets memorial, nr 40, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 76 av bankoutskottets utlåtande nr 30, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 5.

Härefter föredrogos, men blevo ånyo bordlagda bankoutskottets utlåtanden nr 41 och 42, andra lagutskottets utlåtande nr 29, sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2 samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 6.

Ordet lämnades nu till herr **andre vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att å föredragningslistan för morgondagens plenum skall bland två gånger bordlagda ärenden först uppföras statsutskottets utlåtande, nr 144, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition angående åtgärder för beredande av nya lokaler för naturhistoriska riksmuseets etnografiska avdelning m. m. jämte en i ämnet väckt motion, samt därefter ärendena uppföras i den ordning, vari de äro upptagna å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Interpellation. Herr förste vice talmannen gav på begäran ordet till herr **Olsson** i Mellerud, som anförde: Herr talman! Vid 1927 års riksdag framlade den då sittande regeringen i proposition nr 85 ett förslag till »Lag angående slakt av husdjur», vilket förslag enligt departementschefens mening skulle mildra eller bringa ur världen vissa inhumana metoder, som emellanåt förekomma vid ovannämnd slakt.

Första lagutskottet, som behandlade propositionen i fråga, ställde sig bl. a. kritiskt till den dispensmöjlighet i fråga om bedövningstvång vid slakt, som Kungl. Maj:t i det framlagda förslaget förbehållit sig och avstyrkte propositionen, men föreslog i stället en utvidgning av 18 kap. 16 § strafflagen, vilken utvidgning enligt utskottet skulle förekomma sådant förfarande vid slakt, att onödig grymhet mot slaktdjuren kunde försiggå.

Andra kammaren, som delade Kungl. Maj:ts mening angående behovet av en slaktlag, ville dock icke medgiva den begärda dispensmöjligheten, utan följde en reservation av herr Dahl, vilken reservation strök dispensbestämmelserna, men i övrigt godkände den kungl. propositionen.

Nuvarande statsrådet och chefen för justitiedepartementet, vilken som ledamot av lagutskottet deltog i debatten, anslöt sig till samma ståndpunkt.

Första kammaren godkände med knapp majoritet propositionen. Kamrarna hade sålunda stannat i olika beslut och då någon sammanjämkning icke ansågs möjlig, förföll ärendet i fråga, sedan dock flera talare i debatten uttalat sin förhoppning om, att Kungl. Maj:t skulle företaga förnyad prövning av den i hög grad aktuella frågan.

En angelägenhet, som vid behandlingen av angivna lagförslag tilldrog sig särskild uppmärksamhet — och vilken även tidigare varit förmål för framställningar — det var frågan, huruvida bedövningstvång skulle stadgas vid den judiska, rituella slakten (schächtningen). Andra kammaren har, som ovan anförts, sagt sin mening i denna sak, men vissa nytillkomna omständigheter ha gjort, att det finnes grundade skäl för att nu på detta sätt fästa herr statsrådets uppmärksamhet på vad som å detta område försiggår.

Från och med innevarande år har nämligen schächtningen blivit förbjuden i vårt grannland Norge, vilket förbud fått till följd, att även norska judeförsamlingars ritualenliga slakt förlagts till vårt land, där denna barbariska slaktmetod i den religiösa toleransens namn ännu tillåtes.

Enligt uppgift schäktas för de norska judeförsamlingarnas köttbehov en viss del vid Göteborgs slakthus (och möjligen även vid annan offentlig slaktinrättning här i landet), men dessvärre har även landsbygden i de svenska gränstrakterna blivit hemsökt av denna verksamhet. I Dals-Högen i Töftedals socken i Dalsland har sedan den 6 januari innevarande år bedrivits schächtning för en norsk judeförsamlings räkning. En svensk kreaturshandlande sköter om uppköp av slaktdjur och ombesörjer den icke rituella delen av slakten, under det att en judisk rabbin från Oslo inträffar å platsen och förrättar schächtningen. I genomsnitt schäktas cirka 1,500 å 1,600 kg. per vecka.

Formerna för slakten i fråga ha varit sådana, att landsfiskalen ansett sig nödsakad att ingripa och åtal är anhängiggjort vid häradsrätten, vilken dock, såvitt undertecknad känner, ännu inte avkunnat utslag i saken.

Även för den, som är villig att göra avsevärda koncessioner åt den religiösa *Interpellation.*
toleransen, innebär det dock en många gånger alltför krävande uppoffring att (Forts.)
iakttaga passivitet till ovannämnda inhumana och råa slaktmetod och denna passivitet blir än mera omöjlig, när schäktingen, som nu blivit fallet, inte enbart här utföres för att förse de mosaiska trosbekännarna i vårt land med kött, som slaktas på ritualenligt sätt, utan schäkting dessutom utföres här i landet för att förse judeförsamlingar utanför landets gränser — där schäkting blivit av landets myndigheter förbjuden — med kött, slaktat enligt ovannämnd ritus.

Ett ytterligare skäl till allvarlig betänksamhet är den omständigheten, att schäktingen, som tidigare, såvitt bekant är, enbart utförts vid de offentliga slakthusen, nu flyttats ut i landsbygden, där den kontroll, som möjligen vid de offentliga slakthusen kan förekomma, av naturliga skäl ej finnes eller i vart fall aldrig kan bli effektiv.

En mera tillfällig tillsyn kan aldrig skapa någon som helst garanti för att ens de mest elementära krav på humana metoder i detta fall bli tillgodosedda.

Bland befolkningen i Dals-Högen har schäktingen väckt mycken förargelse och mången vägrar trots relativt fördelaktiga priser att sälja sina djur till köpare, om vilka det är känt att de furnera judisk ritualsakt.

För flertalet svenska medborgare torde schäktingen framstå som inhuman och ovärdig vår kultur och det kan starkt ifrågasättas, om det är för vårt land smickrande, att på humanitetens bekostnad väja för en mosaisk vidskepelse av detta slag och detta så mycket mera som vårt ställningstagande härvidlag möjliggjort, att norska folkets beslut att göra rent hus med en barbarisk gammaltestamentlig kvarleva endast lett till, att åsyftade barbari flyttat in över våra gränser.

Med hänvisning till vad ovan anförts, hemställer jag sålunda om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet framställa följande frågor:

1) Har herr statsrådet uppmärksammat de följder det norska schäktingsförbudet medfört för vårt land?

2) Om så är fallet, anser herr statsrådet dessa missförhållanden vara av sådan art, att de påkalla initiativ från herr statsrådets sida i syfte att i likhet med våra grannländer Finland och Norge åstadkomma förbud mot schäkting?

Ifrågavarande anhållan bordlades.

§ 8.

Härpå erhöles på begäran ordet av herr **Hage**, som yttrade: Herr talman! *Interpellation.*
Under den förberedande behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till motorfordonsförordning m. m. har bl. a. påpekats, att de straffbestämmelser, som föreslås i nämnda förordning, komma att få mindre effekt, så länge inom vår lagstiftning saknas bestämda föreskrifter, varigenom stadgas, att ådömda böter skola avvägas med hänsyn till den dömdes ekonomiska ställning och förmögenhetsförhållanden.

Ingen torde kunna förneka, att detta påpekande är fullt riktigt. Konsekvensen av vår nu gällande lagstiftning rörande böter torde nämligen många gånger bli den, att bötesstraff, som ådömes en person i goda ekonomiska omständigheter, ej kommer att få den verkan, som avses med detsamma, under det att ett bötesstraff, bestämt till samma belopp, när det gäller en mindre inkomsttagare eller en obemedlad person, kommer att för denne vara av helt annan innebörd och betydelse.

Detta missförhållande kan givetvis konstateras såväl då bötesstraff ådömts

Interpellation. med anledning av ovannämnda stadganden som även då nämnda straff utmätts på grund av brott eller förseelser av annan art.

(Forts.)

Detta förhållande har också sedan långa tider tillbaka varit ett inom riksdagen beaktat faktum. Redan år 1908 avlät nämligen riksdagen en skrivelse, i vilken begärdes, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida icke gällande stadganden rörande såväl själva bötesstraffet som bötesfövandlingsstraffet borde ändras, varvid främst borde bestämmas, att bötesbeloppen skulle avvägas med hänsyn till den dömdes ekonomiska ställning. Vid föredragning den 19 februari 1909 av nämnda skrivelse anmärkte dåvarande chefen för justitiedepartementet, att skrivelsen *svarast* torde böra föranleda en fullständig revision av bestämmelserna rörande bötes- och förvandlingsstraffen.

Som bekant framlade också regeringen vid 1927 års riksdag en proposition, som syftade till en reform i ovan antydd riktning. Propositionen avslogs emellertid av riksdagen, beroende därpå, att riksdagsmajoriteten ej ansåg sig kunna på vissa punkter godkänna det framlagda förslaget.

Däremot torde man kunna påstå, att avvisandet av nämnda proposition — åtminstone vad majoriteten inom riksdagen beträffar — icke grundade sig på ett principiellt avståndstagande från tanken att bötesstraff borde utmätas med hänsyn till den dömdes ekonomiska ställning.

Ett understrykande av detta åstadkoms särskilt inom andra kammaren, vilken kammare biföll ett av herr Per Albin Hansson framfört förslag, vari det utsades, att kammaren »ansluter sig till det kungl. förslagets bärande princip om bötesstraffets avpassande efter de sakfällas olika ekonomiska ställning».

Det framgick också av debatten i riksdagen vid nämnda tillfälle, att man, åtminstone bland dem, som röstade för sistnämnda uttalande, var av den uppfattningen, att denna lagstiftningsfråga åter utan tidsutdräkt borde upptagas till behandling inom regeringen och att man alltså icke var inställd på att hela frågans avgörande skulle uppskjutas till den kanske avlägsna tidpunkt, då ett helt nytt strafflagsstiftningsförslag kan komma att framläggas för riksdagen.

Emellertid har det senare — riktigt eller oriktigt — ryktats, att utredningen av hela denna dagsbotsfråga kommit att nedläggas. Man torde därför möjligen kunna befara, att hela frågan ej kommer fram inför riksdagen förrän i samband med hela strafflagsförslagets framläggande. En sådan behandling av detta spörsmål kan, om den större strafflagsreformen fördröjes, icke vara önskvärd, särskilt med hänsyn därtill, att under nuvarande tid existerar ett flertal förordningar (exempelvis den här nämnda motorförordningen m. fl.), som äro av den art, att det är önskligt, att de bötesstraff, som utmätas, kunna, även då det gäller personer i bättre ekonomisk ställning, avvägas så, att de verka effektivt avskräckande och i förebyggande riktning mot överträdelser.

Under hänvisning till vad här anförts, vilket giver en antydan om, att denna fråga på ett alldeles särskilt sätt aktualiserats under den senaste tiden, och icke minst med hänsyn därtill, att det nu förflutit 22 år sedan riksdagen avlät en skrivelse i detta spörsmål, tillåter jag mig härmed att hemställa om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande frågor:

1) Är det herr statsrådets uppfattning, att det skulle vara önskligt och väl motiverat, att en reformering av bötesstraffet i här antydd riktning fortast komme till stånd även utan avvaktande av den planerade omläggningen av strafflagstiftningen i sin helhet?

2) Kommer herr statsrådet att vidtaga åtgärder för att möjliggöra en sådan reformering inom den närmaste tiden?

Jämväl denna anhållan bordlades.

§ 9.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet, nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter m. m.;

från bevillningsutskottet:

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 56 § förordningen den 19 november 1914 (nr 381) om arvsskatt och skatt för gåva;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316); och

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående särskilda bestämmelser rörande mantalsskrivningen för år 1931 samt om uppgifter för den allmänna folkräkningen den 31 december 1930;

från andra lagutskottet:

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 2 juli 1915 (nr 261) angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (hästutskrivningslagen);

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa ändringar i den internationella luftfartskonventionen;

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förslag till förordning om ändring i vissa delar av hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 (nr 566); och

nr 227, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 juli 1926 (nr 398) om arbetstiden å svenska fartyg (sjöarbetstidslagen) dels ock i ämnet väckta motioner;

från sammansatta stats- och bankoutskottet:

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 271, gjorda framställning angående anslag till bestridande av med ortnamnsundersökningarna i riket förenade kostnader jämte tre i ämnet väckta motioner; och

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 137, angående vissa pensioner, understöd och anslag från allmänna indragningsstaten, under punkt 6:0 gjorda framställning angående anslag till materiel för det fysikaliskt-kemiska laboratoriet vid universitetet i Uppsala; samt

från riksdagens kansli:

nr 186, angående åtgärder för nedbringande av kostnaderna för skolmateriel;

nr 187, rörande vissa ändringar i förordningen den 29 november 1867 angående forntida minnesmärkens fredande och bevarande; och

nr 188, rörande undersökning angående lantarbetarnas bostadsförhållanden.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtande, nr 143, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående dels anslag till privatläroverken, dels ock understöd åt kommunala gymnasier;

bevillningsutskottets betänkande, nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Pehr Fricks Fabriks Aktiebolag och hos bolaget anställda vid nedläggande av bolagets tillverkning av cigarrlådor jämte en i ämnet väckt motion;

sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av väckta motioner rörande vissa sociala jordfrågor; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av herr Bäcklunds m. fl. motion, nr 298, angående begränsning av tjänstgöringstiden för indelt manskap.

§ 11.

Justerades ett protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Olson</i> i Göteborg	under 2 dagar fr. o. m. den 14 maj,
» <i>Andersson</i> i Grimbo	» 2 » » » 14 »
» <i>Björklund</i>	» 5 » » » 14 » och
röken <i>Wellin</i>	» den 14 maj.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.55 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 14 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Borell* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 278, angående viss ändring i planen för nybyggnaden för Kungl. Maj:ts kansli.

§ 2.

Föredrogs herr *Olssons* i Mellerud vid kammarens nästföregående sammanträde framställda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa spörsmål i anledning av vid slakt medelst schächtning förekommande missförhållanden; och blev berörda anhållan av kammaren bifallen.

§ 3.

Vid härpå skedd föredragning av herr *Hages* likaledes på kammarens bord liggande anhållan att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa spörsmål angående reformering av bötesstraffet i viss riktning blev denna anhållan jämväl av kammaren bifallen.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 143, bevillningsutskottets betänkande nr 28, sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 samt andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 9.

§ 5.

Till avgörande företogs statsutskottets utlåtande, nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för beredande av nya lokaler för naturhistoriska riksmuseets etnografiska avdelning m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen avlåten, den 14 mars 1930 dagtecknad proposition, nr 244, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för sistnämnda dag, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att ett å till ärendet hörande »relationsritningar över kasern-etablissemang för livregementets dragoner, situationsplan» med rätt utmärkt område av i runt tal 25,200 kvadratmeter av förutvarande livregementets dragoners kasernområde jämte därå befintliga byggnader finge reserveras för naturhistoriska riksmuseets etnografiska avdelning,

dels ock för iordningställande för nämnda avdelnings och museums räkning av vissa å berörda område befintliga byggnader i huvudsaklig överensstämmelse med ett av byggnadsstyrelsen i utlåtande den 23 januari 1930 framlagt för-

Ang. nya lokaler för naturhistoriska riksmuseets etnografiska avdelning m. m.

Ang. nya
lokaler för na-
turhistoriska
riksmuseets
etnografiska
avdelning
m. m.
(Forts.)

slag ävensom för bestridande av kostnaderna för flyttning av museets samlingar till de nya lokalerna m. m. för budgetåret 1930/1931 under åttonde huvudtiteln anvisa ett extra reservationsanslag å 100,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått en inom första kammaren av herr *Rydén* väckt motion, nr 321, vari hemställdts, att riksdagen måtte

dels medgiva, att — — — lika med Kungl. Maj:t — — — etnografiska avdelning,

dels ock för påbörjande av iordningställandet av lokaler för avdelningen enligt i huvudsak det av byggnadsstyrelsen den 27 november 1929 framlagda förslaget samt förflyttning till de nya lokalerna av avdelningens samlingar m. m. för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag av 300,000 kronor.

Därest sistnämnda yrkande icke skulle vinna bifall, hade i motionen yrkats, att riksdagen måtte för iordningställande av lokaler för avdelningen i fråga m. m. i huvudsaklig anslutning till den av avdelningens föreståndare den 12 februari 1930 uppgjorda planen bevilja ett anslag av 1,050,000 kronor samt därav för budgetåret 1930/1931 anvisa extra reservationsanslag av 100,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte med avslag å ovanberörda motion, i vad den skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, bifalla Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Bergqvist, Johan Nilsson* i Malmö, *Rydén, Asplund, Oscar Olsson, Anderson* i Råstock, *Bengtsson* i Norup, *Carlsson-Frosterud, Jonsson* i Eskilstuna och *Sandwall*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och ovanberörda motion

a) medgiva, — — — avdelning,

b) för iordningställande av lokaler för avdelningen samt förflyttning till de nya lokalerna av avdelningens samlingar m. m. anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra reservationsanslag av 200,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Bengtsson* i Norup: Herr talman! Då jag jämte en del andra av kammarens ledamöter avgivit reservation vid denna punkt, ber jag att med några ord få redogöra för vår ställning till detta ärende.

Det är ett gammalt behov och erkänt krav, som här har förelagts riksdagen, men efter ett genomgående studium av ärendet och på de skäl, som förebragts, hava vi på statsutskottets andra avdelning icke kunnat finna den lösning, som Kungl. Maj:t har tänkt sig, vara tillfredsställande. Det är helt naturligt, att ett nutida ämbetsverk kräver goda lokaler, och om icke detta behov hade förelagat, hade säkerligen det etnografiska museets lokalfråga fått vila ännu en tid, men nu måste det hus, i vilket en del av dessa föremål nu äro inhysta, rivas, och då behövas nya lokaler. Kungl. Maj:t har föreslagit som ett provisorium, att dessa föremål skulle förflyttas till dragonkasernen, som står ledig och tom, och därom vore ingenting att säga, om man blott hade fått litet klarare linjer för hur det skall ordnas i fortsättningen. Det förhåller sig nämligen så, att nuvarande lokaler lämna möjlighet för utställningar, men med den lösning för närmaste tiden, Kungl. Maj:t tänkt sig, försämras möjligheten att utställa föremålen till allmänhetens studerande och betraktande. Den möjligheten försvinner, och det är icke den rätta vägen, när det rör sig om dylika värden. Man har ju hoppats och väntat, att det skulle ske en förbättring i

stället för en försämring. Man skulle komma att flytta från utställningslokaler, som kunnat uppvärmas under vintertiden, till lokaler som sakna dylik möjlighet, och man föreslår icke riksdagen att bevilja anslag i sådan utsträckning, att förhållandena kunna ordnas åtminstone lika bra som nu. Helst borde det naturligtvis blivit bättre. Tänk på, vilka svenska vetenskapsmän, som stå bakom dessa arbeten! Jag behöver bara erinra om de nu levande, en professor Erland Nordenskiöld, professor Gunnar Andersson, doktor Sven Hedin, greve Eric von Rosen m. fl. för att icke också nämna missionärer, en dr Laman med flera, som blivit intresserade för insamling till detta museum. De hava levat och studerat naturfolkens liv och därifrån hemfört betydelsefulla, värdefulla föremål, som nu jämte alla de övriga, som kommit hem, ligga nedpackade i lådor och förvaras i källare och magasiner och där i stor utsträckning förstöras av mal och mögel. Man har icke försummat att skaffa tidsenliga lokaler och uppfört palats för att tillvarataga forskningsföremål tillhörande stenriket, växtriket och djurriket, men när det gäller människans utveckling eller de föremål, som visa denna utveckling från naturstadiet i folkens liv till nuvarande kultur, då lägger man ner det i lådor och där får det ligga med risk att delvis förstöras. Då gömmas föremålen undan både för vetenskapsmännens blickar, vår skolungdom, våra studerande och vår stora intresserade allmänhet. Många utländska vetenskapsmän besöka vårt land och fråga efter dessa föremål, som de veta finnas i svenska museer, men de få då det svaret: Vi kunna icke visa dem, vi hava inga lokaler, som räcka till för uppvisning, utan de ligga nedpackade i lådor och förvaras i källare och magasin. Lägger man så härtill dessa många både svenska och utländska donatorers omsorger om att tillvarataga dessa värden, så verkar det icke mycket uppmuntrande för donatorer i nutid och framtid att för sådana ändamål offra summor. Museets chef, professor Lindblom, är orolig — undrar man på det! Han vill ägna sitt liv åt att bringa fram detta museum till dess rätta ställning, så att det kan visa vad vi äga och vad vi hava på detta område. Från vetenskapernas väktare på olika håll, ja, från doktor Sven Hedin borta i Mongoliet hava höjts så gott som nödrop med tanke på vad som nu försiggår här hemma för tillvaratagandet av dessa föremål. Dagspressen av olika färger instämmer livligt och hoppas på en god utgång. Jag skulle vilja fråga: Var finns det ett land, en stat, ett folk, som så litet tar vara på dylika värden och rikedomar?

Utskottet instämmer i Kungl. Maj:ts förslag att betrakta detta som en provisorisk lösning av den etnografiska avdelningens lokalfråga som dock länge kan bliva bestående. Reservanterna kunna omöjligen skriva under en sådan motivering utan anse, att man måste få ett bestämt uttalande huru det i närmaste framtiden skall ordnas. Jag ser herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här närvarande, och jag förmodar att kammaren skall kunna få svar på denna fråga: Är det herr statsrådets mening att ordnandet blott är en tillfällighet, och att det är meningen att oförtövat efter hand draga försorg om årliga anslag, så att man icke bara får lokalfrågan ordnad för tillfället utan museets utveckling också blir tillgodosedd i den omfattning som bör ske i en snar framtid? Det är alldeles nödvändigt, för den händelse att reservationen icke skulle bifallas, att man får ett uttalande från statsrådsbanken, huru Kungl. Maj:t ser på denna sak. Museets chef har tänkt sig ett årligt anslag av 210.000 kronor under fem år för att ordna, så långt ske kan, med byggnadsfrågan och sedan successivt fortsätta. Byggnadsstyrelsen har ställt sig välvillig till saken, och på alla håll tyckes vara intresse för, att här skall oförtövat något göras. Hade statens affärer icke tillåtit en utgift sådan som denna, som reservanterna nu föreslå, en fördubbling av vad Kungl. Maj:t begärt, då skulle jag icke gjort yrkande om någon höjning, men det torde icke vara överdrivet att påstå, att det knappast finnes någon stat i Europa, som i nuva-

Ang. nya lokaler för naturhistoriska riksmuseets etnografiska avdelning m. m.
(Forts.)

Ang. nya
lokaler för na-
turhistoriska
riksmuseets
etnografiska
avdelning
m. m.
(Forts.)

rande tider lättare än Sverige är i tillfälle att taga vara på sådana värden, som det här gäller. Jag är övertygad om, att om statsutskottet i sin helhet i varje detalj inträngt i ärendet, så som andra avdelningen gjort, skulle tvivelsutan statsutskottets förslag varit ett annat. Andra avdelningen gick enhälligt fram. Vi veta ju, att i vår materialistiska tid — förlåt uttrycket, men det kanske icke ligger så litet i det — man hellre tillgodoser sådant, som producerar värden, som kunna ge något och sådant som vi hava hopp om att snart få igen; här är däremot ett område, där man så att säga ger åt de tider som varit och åt tiders barn som komma. Men jag skulle misstaga mig på riksdagens andra kammare, om denna skulle slå dövrat till för kravet att även taga sådant till vara, som givmilda donatorer och intresserade uppoffrande vetenskapsmän hava skaffat landet, men som ligger, som jag nyss sade, mera utsatt att förstöras än att bliva vad det är ämnat till.

Herr talman! Jag vädjar till riksdagens andra kammare att gå med på reservanternas förslag och därmed taga ett första steg på den väg, som skall i ett slutgiltigt skick visa, att svenska folket, svenska staten har intresse av att taga vara på sina kulturvärden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet **Lindskog**: Herr talman! Jag skall be att med anledning av det anförande, som herr Bengtsson i Norup nyss höll, få säga några ord om denna fråga. Det är ju alldeles givet, att om man ser varje anslagskrav för sig, så kan man i regel för varje anslag anförda de allra mest bevekande skäl och grunder. Ser man isolerat på en fråga, på ett museum, på en institution, så kan man alltid gå fram och säga, att de allra största skäl tala för beviljande av en mycket stor summa till detta så behjärtansvärda ändamål. Men det är ju klart, att en regering måste se sakerna litet mera i stort, måste se på det budgetära läget och måste se till, att de olika departementen få i någon mån väl avvägda anslag åt sig beviljade. Jag erinrar om, hurusom det frisinade partiets ledare, herr Ekman, vid årets remissdebatt påpekade, att anslagen i år under åttonde huvudtiteln hade stigit med en summa av 3,200,000 kronor och något mera. Han nämnde, att han icke ville rikta några förebråelser mot årets regering, en sak för vilken jag är honom tacksam, men man märkte, att han liksom höjde ett varningens finger mot att gå fram på utgiftsvägen på denna åttonde huvudtitel, och han framhöll, hurusom under hans egen regeringstid denna huvudtitel hade stannat på betydligt lägre belopp. Och det är alldeles riktigt. Nu är det ju så, jag nämnde det i remissdebatten i första kammaren, att anledningen till den stora anslagsökningen beror ju framför allt på två stora huvudposter: dels är det följderna av 1927 års skolbeslut, och dels är det folkundervisningsväsendets väldiga utveckling, två saker som man icke kan komma ifrån, men den tredje anledningen, mina herrar, den ligger just i de stora byggnadsanslagen på åttonde huvudtiteln. Jag har här i min hand en förteckning på de byggnadsföretag, som nu fortgå under åttonde huvudtiteln. Det är, om jag tar de större summorna — över 50,000 kronor och upp till en halv miljon kronor — icke mindre än 16 olika punkter, där det under åttonde huvudtiteln förekommer anslag för byggnader. En stor del av dessa äro visserligen blott fortsättning av vad som under föregående regering begärts, men den nu sittande regeringen har dock, jag ber att få påpeka det, begärt för nybyggnader eller tillbyggnader följande anslag, nämligen: åtgärder för beredande av nya lokaler för statens historiska museum, nybyggnad för paleontologiska institutionen i Uppsala, inredning och utrustning av lokaler för fysiska institutionen vid tekniska högskolan, byggnad för landsarkiv i Härnösand, bidrag till uppförande av svensk kyrka i Helsingfors, ombyggnad av anatomiska institutionen i Uppsala, änd-

ringsarbeten i geologiska institutionens i Lund nuvarande byggnad, ändringsarbeten å universitetshuset i Lund, uppförande av nytt kliniskt sjukhus i Stockholm, uppförande av laboratorium i flygteknik vid tekniska högskolan, samt utvidgning av lokalerna för institutet och förskolan för blinda å Tomtebodan. Jag ber att få säga, mina herrar, att när dessa väldiga anslag läggas fram och när en departementschef begär, att regering och riksdag skola gå med på dem, så är det naturligt, att en regering ändock söker att på varje punkt iakttaga så stor sparsamhet och försiktighet, som det över huvud är möjligt, och jag tror icke, att man, när man hör denna min redogörelse, kan ge herr Bengtsson i Norup rätt, då han säger, att i vår materialistiska tid vill man endast ge till det, som omedelbart betalar sig. Jag tror, att den anmärkningen mot regeringen och riksdagen är orättvis och orättfärdig, därför att här har väl av detta framgått, att vi förvisso också äro villiga både inom regering och riksdag att lämna anslag även för rent ideella ändamål eller för sådana ändamål, som absolut icke betala sig omedelbart utan som betala sig i, om jag så får säga, ideella räntor.

Nu gäller det det etnografiska museets byggnadsfråga, och den måste också ses i sammanhang med byggnadsfrågorna överhuvud för museerna och institutionerna i Stockholm. Jag har haft tillfälle här att redan förut nämna, att där har så småningom under årens lopp liksom samlat sig och ackumulerats en hel del krav, beroende på att andra regeringar och riksdagar den ena efter den andra liksom skjutit ifrån sig detta. Jag säger icke det som något klander alls utan som ett faktum, ty här ha år efter år gått och behoven blivit mer och mer trängande, men det är därför icke så alldeles lätt för en regering att då samtidigt kasta fram alltsammans. Just den ärade reservant, som nyss hade ordet, herr Bengtsson i Norup, har i ett föregående yttrande en gång vid årets riksdag sagt, att han hoppades, att livrustkammaren skulle få sin byggnadsfråga ordnad vid nästa års riksdag. Vid nästa års riksdag är det ofrånkomligt att också taga upp ett anslag på en halv miljon kronor till historiska museet. Då har det syntts regeringen, att det verkliga är nödvändigt, att man går fram åtminstone i sakta tempo även med anslag till detta etnografiska museum, hur behjärtansvärt det i och för sig än kan vara. Här har byggnadsstyrelsen framlagt en plan, som enligt dess förmenande är fullt tillfredsställande för det, som kan anses vara ett oavvisligt behov, och jag vill säga det, att när jag har framlagt denna proposition, så har jag gjort det efter samråd med och i viss mån i samförstånd med flera framstående representanter för den etnografiska vetenskapen, som ansett, att så som den kungl. propositionen är lagd är den tillfredsställande.

Det är ju klart, att ju mer pengar man betalar, desto snabbare går det, och desto bättre går det också. Men jag har ansett, och regeringen likaså, att man får gå fram en smula sakta och icke bara kasta fram en massa anslagskrav. Vi få, mina herrar, nästa år alldeles oavvisliga anslagskrav från åtskilliga håll i landsorten, vilka icke kunna avvisas. Om vi då hava bundit oss i allt för stor omfattning vid dessa stockholmsmuseer, huru behjärtansvärda de än äro, så kan jag icke finna annat, än att det blir en konkurrens, som blir ogynnsam för landsortens krav.

Här har sagts, att etnografiska museet borde gå före det historiska museet på grund av det ogynnsamma läge, i vilket frågan kommit. Jag kan för min del, mina herrar, icke gå med på den uppfattningen. Det historiska museet, där det gäller att förvara och för allmänheten utställa resterna av vår egen forntid, ligger oss dock närmare om hjärtat och är viktigare för oss än dessa i och för sig själva så utomordentligt värdefulla ting ifrån de exotiska folkens kultur. Det är sålunda icke för att på något sätt underkänna de sistnämnda, men det är därför att jag tror, att man får lov att göra en avvägning mellan

*Ang. nya
lokaler för na-
turhistoriska
riksmuseets
etnografiska
avdelning
m. m.
(Forts.)*

Ang. nya
lokaler för na-
turhistoriska
riksmuseets
etnografiska
avdelning
m. m.
(Forts.)

det ena och det andra, som jag och regeringen ansett oss böra lägga fram detta förslag i det mera försiktiga tempo, som vi här gjort.

Jag vill som svar på herr Bengtssons i Norup fråga säga, att naturligtvis är min och regeringens mening den, att denna byggnadsfråga sedan år efter år successivt skall gå fram. Det finns ju principiellt icke någon olikhet mellan herr Bengtssons i Norup förslag och mitt; det är uteslutande fråga om, huruvida man skall gå fram i långsammare eller snabbare takt. Jag är för min del övertygad om, att det är tillfredsställande för etnografiska museets samlingar, om man väljer den mera långsamma takt, som regeringen här föreslagit. Men jag vill bestämt säga — och det är utsagt i propositionen — att man naturligtvis år efter år skall gå in för dylika anslag för att därmed bereda allt bättre och bättre möjligheter för det etnografiska museet.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har här närmare utvecklat de skäl, som för Kungl. Maj:t varit avgörande, när Kungl. Maj:t intagit den ståndpunkt, som här kommit till synes i propositionen och i utskottets betänkande. Statsutskottets majoritet har icke kunnat finna annat, än att dessa skäl varit fullkomligt övertygande, så att majoriteten saknat anledning att intaga en annan ståndpunkt än den, som intagits av Kungl. Maj:t.

Under sådana förhållanden, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Holmgren förenade sig herr *Olsson* i Blådinge.

Herr **Bengtsson** i Norup: Herr talman! Endast några ord. Jag är icke en av dem, som anse, att åttonde huvudtitelns anslagskrav varit för stora. Det är ju så, att en hel del av dessa krav automatiskt måste höjas, då de röra skolor och dylikt. Däremot vill jag uttala den bestämda meningen, att om man här följer reservanternas förslag, skall detta icke i någon mån verka hindrande på övriga byggnadsfrågor såsom t. ex. riksmuseets byggnadsfråga.

Vidare får jag erinra herr statsrådet om, att det måste vara en missuppfattning av honom, att jag uttalat mig för, att livrustkammarens byggnadsfråga borde komma fram nästa år. Jag vet mig icke hava sagt någonting sådant. Jag har tvärtom menat, att först sedan etnografiska museets byggnadsfråga är löst bör livrustkammaren komma.

Herr statsrådets och min mening äro i så fall lika, att vi syfta till samma mål. Men skall det gå med 100,000 kronor om året, såsom regeringen tyckes vilja, så kommer man att genom flyttningen försämra förhållandena, i varje fall under ett år. Man kommer att försämra möjligheterna för den stora allmänheten och intresserade, för att icke tala om skolor och studenter, att få studera föremålen, genom att man icke får några utställningslokaler för desamma. Det vore beklagligt, om riksdagen skulle vara så njugg med anslag i ett sådant fall, att det skulle leda till en försämring i stället för en förbättring.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Det är roligt att höra, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet talar för sparsamhet, men det kan ifrågasättas, om det är så alldeles lämpligt att sätta in sparsamhetsintresset just på denna punkt. Det är också roligt att höra herr Holmgren tala för sparsamhet, då det gäller museala ändamål. Sådan sparsamhet brukar han icke ådagalägga, då det gäller anslag till naturvetenskapliga museer.

Alla torde vara ense om, att ifall man har etnografiska samlingar, så skola de icke ligga i lådor. Det är nog herr statsrådets mening, det är även statsutskottets mening, och det torde väl också vara riksdagens. Vad striden gäller är frågan om, huru länge de etnografiska samlingarna skola ligga i lådor.

Vi ifrån minoriteten inom statsutskottet tycka, att man med det snaraste bör se till, att samlingarna komma att ställas upp, så att de kunna bli till någon glädje och nytta för den stora allmänheten, om den vill komma upp och titta på dem. Nu måste etnografiska museet flytta, det är nödvändigt, och då tycker herr statsrådet, liksom statsutskottet i sin helhet, att man bör passa på att avgöra frågan, var etnografiska museet för framtiden skall vara beläget. Och man är ense om, att det skall förläggas till dragonkasernen. Men herr statsrådet vill icke bevilja mera pengar för ändamålet, än att man kan flytta samlingarna dit och magasinera dem. Det blir ingenting mera; de kunna alltså icke ställas upp. Statsutskottets minoritet, d. v. s. reservanterna, anser, att man bör kunna ge så pass mycket, att en nödortfödig utställning skall kunna anordnas, som åtminstone icke blir sämre än den utställning, som etnografiska museet nu har. Det gäller sålunda strängt taget ingenting annat, än att man icke vill försämra etnografiska museets utställningsmöjligheter. Den sparsamhet, som man nu talar om i så höga tonarter, gäller 100,000 kronor, och det är ju en ganska skaplig summa. Men i år tycker jag icke, att riksdagen förut ådagalagt någon särskild sparsamhet, så att det skulle förvåna mig, om man skulle börja just nu. Om man icke ger dessa 100,000 kronor i år, får man i varje fall, såvitt jag förstår, ge dem nästa år, och då kan man lika gärna göra det nu.

Det är därför, herr talman, som jag yrkar bifall till reservationen.

Herr *Anderson* i Råstock instämde häruti.

Herr andre vice talmannen **Nilsson**: Herr talman! Som kammaren behagade finna, är det ingen principiell skiljaktighet mellan utskottsmajoritetens och reservanternas förslag. Alla anse, att det etnografiska museets byggnadsfråga bör ordnas snarast möjligt. Det är bara fråga om den takt, i vilken denna tanke skall realiseras.

Nu är det ju mycket lätt, då det föreligger en byggnadsfråga, att säga, att här bör man gå snabbt fram. Det är lätt, när man ser saken isolerad. Men ser man den i sammanhang med alla andra byggnadsfrågor, som föreligga, särskilt på åttonde huvudtiteln, och väger den ena mot den andra, ter sig saken annorlunda, mera komplicerad. Man finner att en viss försiktighet bör iakttagas. Man kan icke gärna skilja ut en fråga, vilken som helst, och säga, att här bör man gå snabbare fram. Det är i sitt sammanhang den bör inställas, och det är så den bör ses. Den kan icke betraktas och lösas såsom en sak för sig utan något sammanhang med övriga byggnadsfrågor. Jag tror, att om man nöjer sig med, vad Kungl. Maj:t föreslagit, så är denna fråga i alla fall kommen på god väg. Och då är det utsikter för, att den skall komma till en lösning på det sätt, som vi alla åstunda.

Jag tror sålunda, att kammaren gör klokt i att härvidlag följa utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Bengtsson i Norup begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 144, röstar

Ja:

Den, det ej vill, röstar

Nej:

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Ang. nya lokaler för naturhistoriska riksmuseets etnografiska afdelning m. m.
(Forts.)

Ang. nya
lokaler för na-
turhistoriska
riksmuseets
etnografiska
avdelning
m. m.
(Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Å föredragningslistan var härefter upptaget konstitutionsutskottets memorial, nr 29, med förslag till skrivelse angående utredning rörande ändring av § 7 riksdagsordningen.

Ang.
utredning
rörande
ändring av
§ 7 riksdags-
ordningen.

Uti förevarande memorial hemställde konstitutionsutskottet, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående sådan ändring av § 7 riksdagsordningen, att i valkrets, som tillfördes plats genom tioårsreglering, platsen skulle, därest så vore möjligt, tillsättas genom röstsammanräkning, icke genom nyval, samt för riksdagen framlägga av utredningen föranledda förslag.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Strömberg, Hallén, Olsson* i Mora, *Fast* och *Källman*, som icke ansett sig böra biträda utskottets hemställan.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Fast**: Herr talman, mina herrar! Det brukar vara en gammal god regel, att då det gäller grundlagen, skall man icke föreslå andra ändringar, än som äro högst nödiga och nyttiga. Det förefaller mig, som om det grundlagsvårdande utskottet skulle göra klokt i att också för egen del använda sig av denna regel. Jag erinrar om, att under detta år har initiativ från utskottet tagits till grundlagsändringar i flera frågor, och åtminstone rörande en av dessa kan man säga, att grunden för densamma var högst tvivelaktig.

Jag tror också, att beträffande det initiativ, som man här tagit, kan man icke säga, att denna grundlagsändring vare sig är högst nödig eller nyttig. Jag vill erinra om, att i riksdagsordningens 7 § finnes stadgat i fråga om val till första kammaren, att om i en valkrets en riksdagsman avgår under mandattiden och valkretsen till följd av tioårsreglering har blivit utsatt för en mandatminskning, så skall givetvis mandatet då överflyttas på den valkrets, som erhållit det nya mandatet. Då skall där förrättas val av en ledamot till riksdagens första kammare. Nu föreslår utskottet en skrivelse till Kungl. Maj:t med förslag, att det måtte företagas en sådan grundlagsändring, att när på detta sätt en valkrets under perioden blir tilldelad ett nytt mandat, så skulle de gamla valsedlarna, som gällde vid förra förstakammarvalet i valkretsen, tagas fram, och så skulle man göra en ny röstsammanräkning för det nya mandatet, och det parti, som då har det största röstöverskottet, skulle tilldelas detta mandat. Detta, säger man, är i konsekvens med den proportionalism, som finnes genomförd här i landet. Och det skall väl också vara proportionell rättvisa.

Nu vill jag framhålla, att denna proportionella rättvisa sträcker sig icke längre, än att det blir proportionell rättvisa i denna krets. Men det kan bli den största proportionella orättvisa mellan de olika partierna i landet. Ty det förhållandet kan inträffa och kommer sannolikt också att inträffa, att det parti, som förlorat mandatet i den ena kretsen, redan är underrepresenterat, medan det parti, som får mandatet i den andra kretsen, förut är överrepresenterat. Den proportionella orättvisan blir därmed större, än vad den redan var

förut. Det är den »proportionella rättvisa», som skapas genom en sådan grundlagsändring.

Men därtill kommer den omständigheten, att i den valkrets, som får mandat sig tilldelat, kan landstingsmannaval hava ägt rum under pågående period och partiställningen därvid varit helt och hållet annorlunda. På så sätt skulle det parti, som lidit ett klart nederlag vid landstingsmannavalet och kanske icke är berättigat till något mandat vid förstakammarval, kunna erhålla detta nya mandat liksom till skänks. Man måste säga, att det är mycket små anspråk på proportionell rättvisa man har, när man vill använda den proportionella rättvisan på detta sätt.

Ytterligare tillkommer en annan omständighet, och det är, att denna regel, som man nu vill hava tillämpad, den lämpar sig icke med hänsyn till bestämmelserna om sammanräkning för efterträdare. Jag erinrar kammaren om, att det har vidtagits sådana åtgärder, att man vid val av förstakammarledamot har medgivit, att den spaltade valedeln må användas med efterträdarens namn på högra sidan mitt för varje namn, som valedeln upptar. Antag nu, att man i en sådan valkrets, som blir tilldelad ett nytt mandat, icke har några namn kvar där nere på vänstra sidan. Då skall man gå över till högra sidan. Jag frågar: hur har man tänkt teoretiskt klara ut denna historia? Jag medger, att naturligtvis kan det gå, men sannolikt blir den lagen så pass krånglig, att det kommer att bli mycket få människor i detta land, som icke ha professorstitel, som kunna klara upp saken. Då vill man föreskriva skyldighet för varje valkrets att i varje fall se till, att det blir flera namn, som upptagas på vänstersidan, än vad man tror, att man är berättigad till att erhålla vid valet. Ty då det gäller förstakammarvalet, har man klart för sig, hur många mandat varje parti får, och det finnes ingen som helst anledning vid ett sådant val att upptaga flera namn, än vad man har anledning tro, att man kan erhålla mandat. Det finnes sålunda även praktiska svårigheter med sammanräkningen. De nya bestämmelser, som här måste föreskrivas, komma, såvitt jag kan förstå, att bli så krångliga, att denna sak sannerligen icke är värd en sådan tillkrångling. Det enda verkliga skäl, som utskottet här anført, det är det, att en ändring, sådan som den, som här har varit tänkt, den gör det onödigt, att man håller sammanträden med elektorerna och landsting för utseende av en sådan här ledamot i första kammaren.

Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att i de flesta fall sammanträda ju landstingen på vanligt sätt, och då har man ju icke någon olägenhet av förevarande förhållande, utan det är endast i det fall, där flera landsting samverka för att välja ledamöter av riksdagens första kammare, eller i det fall där elektorsförsamlingarna skola sammankallas för en sådan valhandling, som de här omnämnda svårigheterna uppkomma, och det blir extra besvär.

Men jag vill också fästa uppmärksamheten på, att det får vara rätt egenomliga omständigheter, som skola sammanträffa, för att man skall behöva en sådan här extra valprocedur. För det första är ju ställningen sådan, att valkretsarnas befolkningsantal i allmänhet minskas ute i landet men ökas i Stockholm. Det kan således på sin högsta höjd bli fråga om att elektorsförsamlingen där sammanträder. Men dessutom måste det inträffa följande: för det första skall en ledamot avgå i en krets under mandattiden, för det andra skall det ha inträffat tioårsreglering i valkretsarna, och sålunda ha uppstått en sådan omreglering, att en ny krets är berättigad att erhålla ett mandat från den krets, som den, som har av sagt sig, tillhörde. Jag måste säga, att detta är dock fakta, som icke tala för att det kommer att bli så värst många gånger sådana förhållanden inträda, att man måste ha nyval. Och därmed äro praktiskt taget de olägenheter av praktisk natur, som utskottet talar om, fullständigt röjda ur vägen.

*Ang.
utredning
rörande
ändring av
§ 7 riksdags-
ordningen.*

(Forts.)

Ang.
utredning
rörande
ändring av
§ 7 riksdags-
ordningen.
(Forts.)

Jag vill sluta, herr talman, med att säga, att jag tycker man skall ha starkare skäl, när man kommer till riksdagen från ett utskott, och tager initiativ till en grundlagsändring. Om man fortsätter på det sättet att plocka fram en liten detalj här och en liten detalj där, som icke har någon större betydelse, blir det en ganska lofvärd utveckling, man kommer in på, ty våra nuvarande grundlagar äro ju med hänsyn till det levande livets förhållanden så föråldrade, att man nog kan plocka fram både tio och tjugu initiativ till ändringar, om man slår in på den vägen.

Jag tror icke, det föreligger tillräckliga skäl att företaga de åtgärder, som föreslagits från utskottet, och jag anser icke ens, att jag vill vara med om saken som sådan.

Under sådana förhållanden yrkar jag, herr talman, avslag på utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Olsson* i Mora.

Herr **Andersson** i Igelboda: Herr talman! För visso är den fråga, som konstitutionsutskottet genom detta memorial bragt inför riksdagens prövning, av ringa betydelse. Däri vill jag ge den föregående talaren alldeles rätt. Men att som han göra gällande att bestämmelserna i ifrågavarande paragraf praktiskt taget aldrig skulle komma i tillämpning, vill jag dock icke vara med om, och jag måste säga, att om herr Fast har den uppfattningen, så förvånar mig något hans skarpa inlägg gentemot denna lilla ändring, som från utskottets sida föreslagits, då han ju själv utgår ifrån, att saken icke har någon praktisk betydelse.

Jag vill emellertid gentemot herr Fasts resonemang i fråga om åstadkommande av proportionell rättvisa vid här ifrågavarande val endast säga, att man naturligtvis icke gärna kan gå så långt, som han vill, så att man vid sådana nyval även skall taga hänsyn till den ändrade partiställning, som inom landstingen uppstått på grund av nyval till desamma. Ty då skulle man med samma rätt kunna kräva nyval i varje valkrets för val av ledamöter i första kammaren, där genom landstingsvalen partiställningen förändrats. Det resonemanget går icke gärna att föra i detta sammanhang.

Emellertid är det icke alls för att åstadkomma proportionell rättvisa, som jag gått med på detta initiativ. Nej, det har varit uteslutande praktiska hänsyn, som gjort, att jag förenat mig med utskottsmajoriteten. Jag vill nämligen säga, att det är orimligt att, om denna sällsynta tilldragelse inträffar — nämligen att efter en tioårsreglering en riksdagsman avgår i en sådan krets, som fått sina mandat minskade, och följaktligen i en annan krets skall utses efterträdare — då sammankalla de landstingsmän och elektor, som ha att förrätta val för att utse denne efterträdare, kanske bara för ett enda år. Det är ju nämligen så, att det hör till undantagsfallen, att endast ett landsting har att sammanträda för att förrätta detta val. Om detta vore regel, hade saken nog icke större betydelse. Men regeln är ju, att två eller flera landsting, jämte i vissa fall elektor från städer, som icke deltaga i landsting, ha att sammanträda. Och var och en, som varit med om ett sådant val, vet att det vållas både besvär och kostnader genom dessa valförrättningar, som enligt min mening icke ha någon som helst betydelse. Och jag måste samtidigt säga, att det icke heller går riktigt i stil med vår nuvarande proportionella valmetod att endast utse ett mandat till riksdagen.

Ja, herr talman, den enda reservant, som finnes ifrån första kammaren, nämligen herr Strömberg, har tydligen nu kommit underfund med, att de skäl, reservanterna framföra, icke äro bärande. Han har icke upptagit någon debatt i första kammaren, utan där har man utan debatt bifallit utskottets hemställan.

Jag hemställer, herr talman, att också denna kammare måtte följa utskottsförslaget, till vilket jag alltså yrkar bifall.

Herr *Forssell* instämde häruti.

Herr **Hallén**: Herr talman! Jag är tyvärr tvungen att något grumla den glädje, som herr Andersson i Igelboda trodde sig kunna få hysa med tanke på, att förstakammarreservanterna fått herr Strömberg att resignera inför det förevarande läget. Det är icke så fallet, herr Andersson i Igelboda. Det är tvärtom så, att han överlätit till mig en statistisk utredning, som tyvärr blivit en smula för sent iordningställd, vilken visar, att denna fråga icke är så liten, som man skulle kunna förmoda. Det är alltså så att säga med andras kalvar jag plöjer, då jag ber att här få referera några uppgifter.

Det visar sig, att med den sista befolkningssiffran av 6,105,190 invånare, delad med 150, får men en riksvalkvot på 40,649 personer. Det visar sig därför, att man behöver omräkna den nuvarande mandatfördelningen på de olika länen. Det visar sig även, att den justering, som på grund av folkmängdsstegringen skall äga rum, kommer att verka på följande sätt: En ökning av mandaten kommer att äga rum för Stockholms stad, för Göteborgs stad samt för Västerbottens och Norrbottens län. Och så får i stället en minskning äga rum i Östergötlands län, Kronobergs och Hallands län samt i Göteborgs och Bohus län. Det är alltså kan man säga på sex platser, som en förändring äger rum, och det är tre olika län eller valkretsar, som få nytta av en förändring. Jag måste då också, liksom förut reservanten herr Fast, framhålla, att nog verkar det bra besynnerligt med denna ömma omvårdnad om proportionalismen, som man är rädd icke skall få fungera i full frihet, enär, som det påpekas i utskottsutlåtandet, endast ett mandat i sänder skall besättas genom dessa nyval.

Först och främst skulle jag vilja säga, att den, som har kommit upp med det här förslaget i utskottet, nämligen herr Stendahl, som man kan säga är överste valbas inom sitt parti, är nog i regel icke närmast driven av intresse att städa i grundlagstexterna, utan han brukar med sådana intressen kunna förena även andra för honom mera närliggande synpunkter. Och det skulle väl icke vara så osannolikt, att han också har i tankarna, att när det närmast blir en sådan extra tilldelning till Stockholms stad, det kan hända, att det just är högern, som är närmast av partierna att på detta sätt få saken ordnad och få sig ett extra mandat. Vare därmed hur som helst, får man väl säga, att genom den här föreslagna metoden gör man ju den proportionella valmetoden ännu stelbentare, om jag så får säga.

Ibland brukar man ju tala om England såsom ett land, där den politiska vidsyntheten och livaktigheten är större. Men tänk t. ex. på vad de extra fyllnadsvalen i England tillmätas stor betydelse såsom en mätare på den skiftande politiska vindstyrkan i landet. För 8—14 dagar sedan ägde det rum ett sådant fyllnadsval till engelska parlamentet, som kommenterades synnerligen livligt, snart sagt i hela världspressen. Just denna möjlighet, att detta valsystem får vara kvar precis så stenhårt och sterilt, som det är, bör ju vara ett intresse för vissa personer att slå vakt om, men genom den utbyggnad av proportionalismen, som man nu vill företaga, blir systemet ännu stelare och stenhårdare. De landstingsval eller elektorsval, som kunna ha skett efter det att förstakammarval ha ägt rum, dem tager man icke den ringaste hänsyn till, utan det är det politiska läget i det landsting eller den elektorsförsamling, som fanns för låt oss säga sex eller sju år tillbaka, som skall vara det konstitutiva och grundläggande för det s. k. fyllnadsvalet. Man kan likna denna utbygg-

Ang.
utredning
rörande
ändring av
§ 7 riksdags-
ordningen.
(Forts.)

nad av proportionalismen vid ett slags tibetansk bönekvarn, som mal och mal i det oändliga, lyckligt oberörd av det levande livet och dess verklighet.

Ingen kan väl påstå, att detta är ett smidigt system. Varför skola vi icke låta den förskjutning i den politiska opinionen, som ägt rum under så många år, få komma till synes vid valet, utan betrakta den partiställning, som kanske för sex eller sju år sedan ägde rum, såsom tabu och oangriplig. Det är detta, vi velat opponera emot, och jag tycker, såsom övriga reservanter, att hela denna apparat för att ändra grundlagen för en sådan liten detalj, den är fullständigt obefogad. Och jag ber också, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Med herr Hallén förenade sig herr *Källman*.

Herr **Forssell**: Herr talman, mina herrar! Den senaste ärade talaren har understundom ådagalagt en viss benägenhet att rannsaka hjärtan och njurar och bakom de principiella diskussionsinlägg, som göras i en fråga, söka finna de personliga motiv, som kunna ligga under. Och jag vill, med all respekt för den ärade talaren, säga, att jag också trots mig finna, att det händer, att han vid dessa utläggningar sorgfälligt underlåter att följa budet att tyda allt till det bästa, och att han fastmera kan visa en viss benägenhet att låta skuggorna falla mycket svarta, vilket ju förefaller mig stå i dålig samklang med kärlekens bud.

Jag skall icke mera fördjupa mig i dessa herr Halléns spekulationer i förevarande fall utan hålla mig till saken. Saken är helt enkelt den, att alldeles samma utskott, som tidigare har haft hand om denna fråga, när vi nu stå inför en ny tioårsperiod, har observerat, att här föreligger ett missförhållande, ett oförnekligt och obestridligt och klart avsteg ifrån den princip, på vilken hela vårt valsätt är grundat, och då har utskottet, medan tid är, gått in för att få bort denna så att säga skönhetsfläck på det rådande systemet. Det hela gäller som sagt en korrigerering i god tid av en inadvartens i rådande system.

Herr Fast gjorde nu gällande, att när det gäller saker av denna valör, skall man icke få ändra grundlagen; grundlagen får efter hans tanke ändras, blott då fråga är om »högst nödiga och nyttiga» ändringar. Nu är det ju en gång så, att våra grundlagar innehålla en brokig mélange av stort och smått. Skulle det nu vara på det sättet, att man endast skulle ha rätt att angripa missförhållandena i de stora frågorna och lämna de små orörda? Om man följde herr Fast, skulle man vara tvungen att låta praktiska olägenheter, som kunde vara nog så irriterande, stå kvar. Jag tror, att det är ett opraktiskt sätt att taga på saken. För övrigt vill jag invända, att herr Fast, sedan han på detta sätt sökt bagatellisera denna fråga, snart sagt rev upp himmel och jord och lade upp saken, såsom om det gällt att omstörta den bestående samhällsordningen. Herr Fast visade sig för en gång skull konservativ. Ja rent av en smula reaktionär, vilket icke stämmer med hans övriga politiska uppträdande, som skiftar en smula i rosa. Jag tror, som sagt, att det här är en praktisk olägenhet, som man genom en enkel åtgärd kan få bort.

Slutligen vill jag bara säga något beträffande en synpunkt, som herr Fast framförde, då han påpekade, att om under löpande period ett mandat skulle gå bort från en valkrets, t. ex. genom dödsfall, så kunde förlusten drabba ett parti, som är eller bleve underrepresenterat i det hela betraktat. Det vore en upprörande sak, menar han. Ja, men herr Fast, det är väl icke möjligt att genom en lagstiftning reglera dödsfall. Vi få väl finna oss i, om det därigenom skulle bliva en underrepresentation på sätt som antytts. Jag vill påpeka för herr Fast, att hans resonemang pekar mot riksvalkretsen eller mot systemet med tilläggsmandat, ty först där får man den sorts »rättvisa», som herr

Fast efterlyser. Men det äro vi väl, han och jag, ense om att vi icke vilja gå in för att släppa valkretstanken. Vi vilja ju knyta valet till lokala valkorporationer.

Ja, herr talman, jag har sökt belysa sakens innebörd, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Fast**: Herr talman! Herr Forssell sökte göra gällande, att den anordning, som här föreslås, är betingad av det proportionella valsättet, men samtidigt förnekade han, att det var proportionell rättvisa man ville åstadkomma. Och på denna senare punkt äro herr Forssell och jag fullkomligt överens; jag vill icke vara med om något slags »millimeterrättvisa», och därför tycker jag att det kan vara som det är. Men när man här företräder båda ståndpunkterna, går det icke ihop.

Sedan talade herr Forssell om att man nog kan ändra beträffande sådana småsaker i grundlagarna som det här är fråga om, och han beskyllde mig för konservatism. Ja, jag tror att man har råd att hålla sig med litet konservatism, då det gäller att rubba grundlagarna i dessa detaljer och när det icke gäller att höja sig till stora frågor, där starka skäl för en förändring föreligga.

Herr **Forssell**: Herr talman! Jag vill påpeka för kammaren, att det här blott är fråga om en praktisk angelägenhet. Om man går in för det system, som utskottet föreslår, behöves det icke några stora anstalter med sammankallande av valkorporationerna, utan det räcker, att valsedlarna från ett föregående valtillfälle tagas fram och räknas på nytt. Därmed slipper man en tidsödande och kostsam procedur. Man kan kort och gott använda det hittills gällande systemet på detta område, jag menar, att man med detta arrangemang faktiskt bara vidtagit en åtgärd, som är praktisk och billig.

Herr **Hallén**: Herr talman! Jag vill bara säga till herr Forssell, att när han slår sig till riddare för en extrem och fullständig proportionalism, tycks han icke tänka på, vart denna egentligen kan bära hän. Jag kan taga ett exempel — det är icke stort men stort är icke heller det parti, som det gäller — nämligen det liberala partiet. Det finns vissa landsting, där antalet liberala landstingsmän kryper ihop ganska fort, men man kan tänka sig, att ett sådant landsting får sig ett mandat tilldelat genom folkökning, och då skulle det lilla bortdöende liberala partiet kunna vara i tur till mandatet enligt denna proportionalism. Det kan nog gå så, som jag tror att det gått i mitt förra landsting, Älvsborgs län, att det icke finns några liberala landstingsmän kvar, men att vid det tillfälle, då man sist valde riksdagsmän till första kammaren, det fanns så många, att om det funnits ett mandat till, skulle liberalerna ha fått det samma. Att, sedan liberalismen blivit utplånad ur ett landstingsområde, liberalerna en vacker dag få ett mandat i första kammaren, det är en sorts mikroskopiskt verkande proportionalism, som jag tycker herr Forssell kan få vara ensam om.

Herr **Forssell**: Herr talman! Jag tycker det vore synd om det liberala partiet, om dess existens skall vara beroende på förhandenvaron av nu gällande bestämmelser om proportionellt valsätt. Det är emellertid alldeles klart, att, om det går så som herr Hallén antydde, måste i alla fall vid nästa ordinarie omgång det liberala mandatet falla bort.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja be-

*Ang.
utredning
rörande
ändring av
§ 7 riksdags-
ordningen.
(Forts.)*

Ang.
utredning
rörande
ändring av
§ 7 riksdags-
ordningen.
(Forts.)

svarad. Votering begärdes likväl av herr Andersson i Igelboda, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren avslår konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande memorial nr 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns flertalet hava röstat för nejpropositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Ang.
utövändet av
statens tobaks-
monopol.

Vid härpå skedd föredragning av bevillningsutskottets memorial, nr 26, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 20 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utövändet av statens tobaksmonopol jämte i ämnet väckta motioner begärdes ordet av

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp, som anförde: Herr talman! När jag läste utskottets föreliggande sammanjämningsförslag, rann mig i minnet vad en gammal riksdagskamrat en gång yttrade till mig under mina första år i riksdagen. Han sade: Skall det vara en riktig idealisk sammanjämkning, måste det vara en sådan, som egentligen ingen människa vill ha! Efter den riktlinjen har verkligen utskottet i detta fall lyckats tämligen bra. Jag har förut uttalat, att jag aldrig kunnat förstå den meningen hos riksdagens majoritet, att de respektive monopolen skola hållas så mycket i skymundan för riksdagen som möjligt. Naturligtvis är detta sammanjämningsförslag en viss reflex av denna mening, låt vara att densamma är något utspädd och icke fullt så kraftig som förr. Jag förstår mycket väl, att som saken nu ligger till, tjänar det icke mycket till att yttra något. Men jag vill uttala den stilla förhoppningen, att de som om fem eller sex år skola på nytt taga itu med dessa monopol icke må vara fullt så skuggrädda som majoriteten av riksdagen tycks vara i dag.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Vidare föredrogs vart för sig:

bevillningsutskottets memorial, nr 27, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den

14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker m. m., ävensom i ämnet väckta motioner; och

statsutskottets utlåtande, nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtande hemställt.

§ 10.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 146, i anledning av väckt motion om rätt för eldaren vid Stockholms hospital Frans Martin Svensson att för placering i löneklass tillgodoräkna sig viss tjänstgöring. Därvid yttrade:

Ang. rätt för eldaren F. M. Svensson att för placering i löneklass tillgodoräkna sig viss tjänstgöring.

Herr **Strindlund**: Herr talman! Då vi behandlade förevarande motion på avdelningen i utskottet, hade jag tillfälle att deltaga, och jag antecknade därvid en avvikande mening från avdelningsmajoritetens beslut. Men tyvärr hade jag icke möjlighet att vara med om motionens behandling i utskottets plenum, och jag fick därför icke tillfälle att avgiva någon reservation.

Motionen gäller, huruvida en eldare vid Stockholms hospital Frans Martin Svensson skall få tillgodoräkna sig viss tjänstgöring före sin anställning som ordinarie eldare i och för uppflyttning i viss löneklass. Han anställdes år 1913 såsom gårdsdräng och fick biträda med en hel del sysslor — såsom att hämta post, tjänstgöra såsom stadsbud o. s. v. — varjämte han såsom biträde var behjälplig i trädgården. År 1927 erhöll han extra ordinarie befattning som eldare, och 1928 anställdes han som ordinarie eldare vid Stockholms hospital. Vid tillträdet av denna befattning kom vederbörande på grund av bestämmelserna i lönereglementet att drabbas av en viss löneminskning. Hospitalsdirektionen hemställde i anledning härav hos medicinalstyrelsen redan 1927, att Svensson måtte få tillgodoräknas »en tid av 8 år och 6 månader, varunder han efter fyllda 18 år i en följd innehaft sådan anställning i statens tjänst, som i avseende på tjänstgöringens art och omfattning svarade mot eller vore jämförbar med befattning som eldare av 2:a klass». Medicinalstyrelsen avtog denna framställning, och kammarrätten har likaledes ställt sig avvisande. I motionen begäres nu, att riksdagen skall *mot* medicinalstyrelsens och kammarrättens tolkning av bestämmelserna i vårt avlöningsreglemente medgiva ett sådant tillgodoräknande som jag nämnt.

Jag har icke kunnat vara med om detta förslag, ty därigenom skapas ett prejudikat, som hotar att sönderbryta vårt avlöningssystem, och dessutom vet man icke heller, vilka konsekvenser i övrigt som skulle bliva följden. Denne tjänsteman är nog icke den ende som fått vidkännas någon lönereducering, då han erhållit ordinarie befattning. Utskottet hemställer att Svensson *utan hinder* av bestämmelserna i avlöningsreglementet skall beviljas ifrågavarande förmån. Såsom stöd härför åberopar man billighetsskäl. Jag anser dock, att dessa icke äro överväldigande. Enligt motionen hade Svensson den 1 januari 1928 en avlöning, dyrtidstilläggen inräknade, av 2,940 kronor. En tjänsteman med denna lön är jämförelsevis så pass avlönad, att några starkare billighetsskäl icke torde kunna anföras för hans uppflyttning i högre löneklass. Då ett beslut i enlighet med statsutskottets förslag skulle kunna få, såsom förut framhållits, stora och svåröverskådliga konsekvenser, ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Vid den utredning vi verkställt angående ifrågavarande befattningshavare, ha vi icke kunnat komma till någon annan uppfattning än att hospitalsdirektionen å Konradsberg haft fullkom-

Ang. rätt för
eldaren F. M.
Svensson att
för placering
i löneklass
tillgodoräkna
sig viss
tjänstgöring.
(Forts.)

ligt rätt i sitt uttalande om arten av det arbete vederbörande befattningshavare haft att utföra. Det är därför vi ansett oss kunna gå med på ett tillstyrkande av motionen. Det förefaller ganska besynnerligt, att då en person haft en extra anställning, som berett honom högre avlöning än den befattning han fått som ordinarie, denna anställning icke skulle kunna jämföras och vara likvärdig med den ordinarie befattningen. Att såväl medicinalstyrelsen som kammarrätten avstyrkt, är jag icke så förvånad över, ty de ha strikt hållit sig till ordalydelsen i gällande bestämmelser men icke så mycket tagit hänsyn till andan i desamma. Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets utlåtande, vilket som synes är enhälligt.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Statsutskottets utlåtande, nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i planen för om- och tillbyggnad av residensbyggnaden i Östersund jämte en i ämnet väckt motion föredrogs; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 12.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 148, i anledning av väckta motioner angående övergångsbestämmelser för vissa kvinnliga posttjänstemän anförde:

Ang.
övergångs-
bestämmelser
för vissa
kvinnliga
post-
tjänstemän.

Herr Holmgren: Herr talman! På senaste tiden har jag varit i tillfälle att något följa de statsanställda kvinnornas strävanden, och i den mån jag satt mig in i dessa frågor, har jag alltmera börjat luta åt den uppfattningen, att de statsanställda kvinnorna i mångt och mycket ha rätt i den kritik, som de riktat gentemot statsmakterna för det sätt, på vilka dessa behandlat dem. I all synnerhet har jag för min del fått intryck av orättvisa i en lönelagstiftning, som är av sådan art, att man utan vidare placerar kvinnorna lägre än männen i avlöningshänseende, oavsett vad de presterat i arbete. Jag är ingen vän av den nuvarande lönelagstiftningen och de principer, som ligga till grund för densamma och som ha skapat denna jakobsstege, på vilken ämbets- och tjänstemän klättra, sedan de blivit inrutade på sådant sätt, att det blir möjligt för dem att jämföra sig med andra kategorier av statstjänare. För mig står det klart, att den enda riktiga princip, som bör ligga till grund för avlöningen, naturligtvis är den, att det är arbetet som betalas oavsett vem som utför det-samma — sålunda lika lön för lika arbete. Det är ju den principen, som väl ändå i de allra flesta fall ligger till grund åtminstone för tjänstemannalönerna ute i den allmänna marknaden, och som, tillämpad i statsförvaltningen, icke skulle behöva medföra ett öres ökade utgifter för statsverket.

Den motion, som här är föremål för behandling, avser att lägga till rätta en del förhållanden inom postverket, som nog tarva rättelse. Såsom kammarens ledamöter erinra sig, antogo vi år 1923 den s. k. behörighetslagen, som avsåg att kvinnan i fråga om behörighet att inneha statstjänst skulle jämföras med mannen — med vissa undantag, som icke beröra den nu förevarande frågan. I anledning av denna behörighetslag genomfördes år 1925 en löneroglering, i samband med vilken man uppdelade den dåvarande tjänstegraden postexpeditör i två olika klasser. I den lägre skulle tjänstemännen

kallas postexpeditörer och åtnjuta en mot den dåvarande kvinnliga postexpeditörslönen svarande lön. I den högre graden skulle posttjänstemännen kallas postassistenter och åtnjuta den dåvarande manliga postexpeditörsavlöningen. I anledning av detta beslöt generalpoststyrelsen, att den kurs, som skulle föregå anställningen i den lägre graden, skulle göras enklare än den kurs, som skulle föregå anställningen som postassistent, och att de kvalifikationer, som skulle erfordras för anställning i den lägre graden, skulle vara mindre än de kvalifikationer, som skulle erfordras för anställning i den högre. År 1925 fastställdes vidare, att dåvarande manliga postexpeditörs- och förste postexpeditörstjänster skulle namnförändras till postassistenter och förste postassistenter, under det att de dåvarande kvinnliga postexpeditörerna och förste postexpeditörerna allt fortfarande skulle benämnas på samma sätt som förut. Detta innebar emellertid icke bara en namnförändring, utan det medförde även, att dåvarande kvinnliga postexpeditörer och förste postexpeditörer med fullständigt samma utbildning och med samma arbetsuppgifter som sina manliga kamrater skulle i löne- och tjänstehänseende skiljas från dessa och likställas med tjänstemän, av vilka postverket fordrar lägre kvalifikationer.

Vid genomförande av en lag, som ju faktiskt avsåg att skänka kvinnan samma behörighet som en med henne jämbördigt fackutbildad man, nedflyttade man de kvinnliga tjänstemännen fyra grader under deras manliga kamrater. En kvinnlig förste postexpeditör blev sålunda placerad tre grader nedanför den manlige tjänsteman, vilken hon dessförinnan varit överordnad. Man måste väl ändå säga, att detta är en egendomlig tolkning av en lag och ett riksdagsbeslut, som ju avsåg att åt kvinnan ge full likställighet med mannen.

Jag skall nu icke här fortsätta redogörelsen för hur denna fråga utvecklats inom postverket. Detta skulle ju kunna ha sitt intresse, och måhända kommer någon följande talare att gå in på den saken. Men jag vill i stället från denna plats via protokollet rikta en vädjan till regeringen att noggrant undersöka denna fråga icke blott ur juridisk och kameral synpunkt — jag är nämligen fullkomligt övertygad om att alla slags paragrafer och författningar bokstavligen följts, när man handlat på sätt som man gjort — utan även ur den materiella rättens synpunkt, och att därefter, helst till nästa års riksdag, komma med en proposition, som innebär att man ger full både moralisk och ekonomisk rättvisa åt denna kategori av statstjänstemän, vilkas stämna måhända varit litet för svag att kunna tränga igenom det sorl, som i regel brukar råda här i kammaren.

Häruti instämde fru *Nordgren*.

Herr *Anderson* i Råstock: Herr talman! Då den siste ärade talaren icke framställt något yrkande, kunde det kanske vara överflödigt att säga något. Men jag tillåter mig framhålla, att en stor del av de synpunkter, som herr *Holmgren* gjort sig till tolk för, även i mig ha en anhängare. Jag erinrar om vad jag yttrade vid det tillfälle då frågan om de kvinnliga tjänstemännens placering i lönehänseende var före, nämligen att jag icke trodde, att det i längden ginge att upprätthålla denna metod, utan att det enda rätta vore att bestämma lönerna med hänsyn till arbetets art och omfattning oavsett kön. Jag tillade också något om att detta visserligen kanhända icke i längden vore det mest önskvärda ur kvinnornas egen synpunkt, men att jag i alla fall ansåg, att denna utvecklingslinje borde följas. I det föreliggande fallet skall jag icke ge mig in på *petitesserna*. Skall det göras något på detta område, bör det ske på den väg, som herr *Holmgren* har anvisat. Jag har, herr talman, endast velat motivera mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Ang.
övergångs-
bestämmelser
för vissa
kvinnliga
post-
tjänstemän.
(Forts.)

Ang.
övergångs-
bestämmelser
för vissa
kvinnliga
post-
tjänstemän.
(Forts.)

Fru Östlund: Herr talman! Endast några ord! Jag skall först be att få understryka de synpunkter, som framhållits av herr Holmgren, och skall icke upprepa vad som redan sagts i detta ärende. Då jag i år instämt i den motion, som framburits av fröken Hesselgren i första kammaren och fröken Wellin i denna kammare, har det varit därför, att jag anser att det bör kunna letas upp en utväg att lösa förevarande spörsmål.

Jag vill särskilt pointera vad herr Holmgren nyss nämnde, att de kvinnliga postexpeditörerna icke i sin strävan att erhålla en riktig placering mötts med något påstående om att de ha orätt i sak. Riksdagen har tidigare, redan år 1928, hemställt, att Kungl. Maj:t bör taga upp frågan. Kungl. Maj:t har emellertid skickat detta ärende till 1928 års lönekommitté, och denna kommitté har i sin tur förklarat, att den icke kunde taga upp detsamma. Och nu har denna fråga förts inför riksdagen igen. Men denna rundvandring förefaller icke riktigt övertygande. Statsutskottet upprepar i år vad som redan år 1928 uttalades av utskottet, nämligen att »därest generalpoststyrelsen med hänsyn till beföringsförhållandena inom verket funne några särskilda anordningar i organisatoriskt hänseende eller i lönehänseende erforderliga, frågan härom i första hand borde prövas av Kungl. Maj:t». Nu har generalpoststyrelsen gjort en sådan framställning till Kungl. Maj:t, men den har icke lett till något annat resultat, än att Kungl. Maj:t stöder sig på riksdagens avslagsbeslut för att icke vidtaga någon åtgärd. Det borde i alla händelser vara riksdagen, som här sade sista ordet och äntligen anvisar, hur frågan bör lösas.

Att det icke tycks vara alldeles omöjligt att finna en väg till rättelse, när olämpliga placeringar i lönehänseende förekommit, visar ett ärende, som riksdagen behandlat tidigare i år nämligen statsutskottets utlåtande nr 44. Där var det fråga om manliga postassistenter, som tjänstgjort som postexpeditörer och därmed kommit i en sämre löneställning, än om de varit extra ordinarie postassistenter. I nämnda utlåtande andas t. o. m. statsutskottet idel välvilja och förståelse, för att nu icke tala om Kungl. Maj:t, som i detta fall avlämnade proposition för att åstadkomma rättelse. Det var kanhända av den anledningen, som utskottet var så välvilligt, eller kanhända på grund av att det gällde *manliga* befattningshavare. Men här har det icke begärts någon välvilja för de kvinnliga befattningshavarnas del, utan det har endast påyrkats, att dessa skola erhålla i lön vad de på grund av sin kompetens torde vara berättigade till. Jag har, herr talman, intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Föredrogs vart för sig:

statsutskottets memorial, nr 149, om anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående tryckning av det under arbete varande historiska och statsvetenskapliga verket om den svenska riksdagen m. m.; och

nr 42, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning rörande inköp av byggnadstomt för riksbankens avdelningskontor i Norrköping.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 14.

Vidare upptogs till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av väckt motion om reformering av hyreslagstiftningen.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 259, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Hage m. fl.* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och på vilket sätt gällande bestämmelser, som reglerade förhållandet mellan hyresvärd och hyresgäst — hithörande delar av lagen av år 1907 om nyttjanderätt till fast egendom samt lagen av den 10 mars 1923 med vissa bestämmelser rörande hyra m. m. — skulle kunna sammanföras i en modern hyreslag, som samtidigt utformades under hänsynstagande till nutida förhållanden inom detta område samt i en social och humanitär anda efter ungefärligen de grundsatser, som i motionen antyts.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herrar *Hage* och *Hedvall*, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen ville med anledning av ovanberörda motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida, i vilken utsträckning och på vilket sätt gällande lagbestämmelser, som reglerade förhållandet mellan hyresvärd och hyresgäst, skulle kunna omformas under hänsynstagande till nutida förhållanden samt i en social och humanitär anda efter ungefärligen de grundsatser, som i reservationen antyts; samt

av herrar *Sigfrid Hansson*, *Hagman*, *Norman* och *Magnusson* i Kalmar, vilka förenat sig med herrar *Hages* och *Hedvalls* i deras reservation framställda yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Hage**: Herr talman! Föreliggande motion åsyftar en utredning, huruvida en mera modern och socialt betonad hyreslagstiftning till skydd för hyresgästerna skall kunna åstadkommas. Motionen har, som synes, avstyrkts av utskottets majoritet, trots att man på en hel del punkter erkänner, att de synpunkter, som framförts i motionen, äro riktiga. Från utskottsutlåtandet ha emellertid sex socialdemokrater tagit avstånd och yrkat igångsättande av en förutsättningslös utredning i frågan.

När man har att fatta ståndpunkt till detta spörsmål, som flera gånger tidigare varit föremål för riksdagens behandling, har man att särskilt taga upp frågan, om det är riktigt att på hyreslagstiftningens område ordna det så, att »makternas fria spel» får vara avgörande, eller om bestämmelserna rörande hyresgäster och husägare böra omformas så, att det skapas en lagstiftning, där avtalsfriheten beskäres på något sätt genom sociala bestämmelser till skydd för ena parten, hyresgästerna. Man har alltså att taga hänsyn till detta, när man behandlar denna fråga, och när man gör det, vill jag för min del peka på, att till detta principspörsmål har riksdagen och lagstiftningen redan tagit ståndpunkt därigenom, att 1907 års lag om nyttjanderätt till fast egendom är så formulerad, att man på vissa punkter infört bestämmelser av social innebörd till skydd för den ena parten. På samma sätt som man beträffande arrendelagstiftningen gjort vissa ansatser till skydd för arrendatorerna, har man också i denna nyttjanderättslag sökt utforma bestämmelserna på sådant sätt, att det skulle beredas visst skydd för den part, som man ansåg vara den svagare i detta fall, nämligen hyresgästen.

Ang.
ifrågasatt
reformering av
hyreslag-
stiftningen.

Ang.
ifrågasatt
reformering av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

Den principen fullföljdes också som man vet, under kristiden, då det sociala och hyresgästen skyddande momentet i hyreslagstiftningen omformulerades och förstärktes. Vi fingo sålunda en hyreslagstiftning, som avsåg att skydda hyresgästerna med hänsyn till *hyrespriserna*, och vi fingo därjämte en del andra bestämmelser, som inneburo en social betoning av lagstiftningen i övrigt. När vi senare kommo förbi kristiden och mera normala förhållanden började inträda på bostadsfrågans område, framfördes emellertid i motion i riksdagen den synpunkten, att de socialt betonade bestämmelserna i denna lagstiftning skulle bli *permanent* och bestående och icke upphävas. Denna motion, som väcktes vid 1922 års riksdag, avlogs visserligen, men detta skedde på grund därav, att den dåvarande regeringen redan vidtagit åtgärder för att utreda denna fråga, och det hade överlämnats åt socialstyrelsen att utreda densamma och framlägga förslag till en socialt betonad hyreslagstiftning. Vid detta tillfälle, vid 1922 års riksdag, framhöll också riksdagen, att den instämde i motionens syfte. Följden blev också, att 1923 års riksdag fattade ett beslut, som innebar, att man erhöll vissa socialt betonade stadganden till skydd för hyresgästerna, varvid bestämdes att, när det gällde innehavare av mindre lägenheter, dessa skulle ha rätt att betala hyran *månadsvis*, vilket givetvis var en fördel för hyresgästen, varjämte en viss bestämmelse fastställdes om hyresocker, en bestämmelse, som dock endast existerade en tid.

En av orsakerna till den principiella inställning, som riksdagen intagit på detta område, är naturligtvis att söka uti, att hyreslagstiftningen särskilt berör *hemmet*. Den berör sålunda ett område, vars skyddande utgör ett viktigt samhällsintresse. Men en annan orsak är givetvis, att, särskilt i storstäder och större samhällen i allmänhet, förhållandena utvecklats på sådant sätt, att på grund av jobberier — uppjobbade tomt- och husvärdagen m. m. — den siste innehavaren av ett hus ofta tvingas eller frestas att — för fullgörande av sina ekonomiska prestanda till banker och andra långivare m. fl. — och för att kunna ekonomisera det dyrt köpta huset — pressa hyresgästerna genom höga hyror och orimliga kontraktsbestämmelser.

Detta samt en del andra förhållanden motiverar en skyddslagstiftning för hyresgästerna.

Här i Stockholm företogs för en kort tid sedan en utredning, som visade, att värdet av fastigheterna i Stockholm har från 1862, då det var 125 miljoner, till 1928 stigit till nära 4 miljarder kronor, varav ungefär 2 miljarder kan anses som oförtjänt värdestegring. Det är då helt naturligt, att när husvärderna i en sådan utsträckning trissas upp genom ständiga överlåtelse och ständigt höjda köpesummor, uppstår för den siste husägaren en mycket stor frestelse att lasta över sina ökade bördor på hyresgästerna, ett förhållande som också påvisats under den långa behandling, som utskottet ägnat detta ämne.

Vi ha diskuterat denna fråga under tre dagars sammanträden, och det har därvid särskilt konstaterats, att hyresvärdarna i många fall sökt att åstadkomma kontraktsbestämmelser, som måste betecknas som synnerligen orimliga. Man har vidare konstaterat, att hyrespriserna i de stora samhällena äro så höga, att ungefär 30 till 40 procent av en liten inkomstagares inkomster slukas av hyresbetalningen. Dessa orimliga hyresförhållanden inverka givetvis på landet i dess helhet och även på jordbrukarna och deras ekonomiska ställning. En liten inkomstagare måste under sådana förhållanden inskränka sina köp av jordbruksprodukter så mycket som möjligt, då ju hyran i första hand måste betalas. Saken berör därför den kris på jordbruksområdet, som man i vår tid talar så mycket om. Tillvaron av denna höga hyresindex nödvändiggör också löneökningar, som gå ut över alla medborgare — jag tänker särskilt på stats-tjänarnas och de kommunala befattningshavarnas löner. Och i övrigt belastas naturligtvis hela nationens produktion av de höga hyresutgifterna.

Men det är särskilt en sak, som har kommit fram och särskilt väckt uppmärksamhet inom utskottet. Och det är, att på grund av de förhållanden, som jag nämnt, pressas även husägarna till att försöka på allt sätt minska sina utgifter t. ex. genom att inskränka reparationer av lägenheterna. Denna omständighet frestar även till att utnyttja gamla hälsofarliga lägenheter så länge som möjligt. Detta är något, som berör hela vår hälsovårdslagstiftning. Ty resultatet av ett sådant förhållande som det, att hälsofarliga lägenheter utnyttjas allt för länge, måste bli, att staten och det allmänna få på sig lagda betydande kostnader för sjukvård och dylikt.

Det var bl. a. från sådana utgångspunkter, som 1922 års riksdag uttalade sig för en mera socialt betonad hyreslagstiftning till skydd för hyresgästerna, varigenom det allmänna skulle kunna kraftigare ingripa i här nämnda hänseenden. Då sade man i ett enhälligt utlåtande från första lagutskottet, att de föreskrifter, som funnos angående hyra, voro behäftade med vissa brister, och att en reformering av dessa föreskrifter därför enligt utskottets mening vore i hög grad önskvärd. Detta är ett enhälligt uttalande från lagutskottet och från riksdagen.

Denna sak har sedermera ytterligare framförts. Frågan har nämligen varit före vid 1923, 1924 och 1925 års riksdagar, och vid alla dessa riksdagar har riksdagen anslutit sig till samma princip. År 1925 exempelvis sade riksdagen, att den delade motionärernas uppfattning om behovet av en snar och omfattande revision av gällande hyreslagstiftning och förväntade förslag om en sådan revision, en revision, som skulle gå fram efter linjer, som framförts i motionerna, och som skulle syfta till åstadkommande av en mera socialt betonad hyreslagstiftning.

Nu finner man emellertid vid genomseende av detta utlåtande, att utskottet har gått in för nya linjer och *avvisat* de synpunkter, som riksdagen tidigare anslutit sig till. Även om man inte direkt tagit avstånd från riksdagens förut uttalade uppfattning, har man alltså nu avstyrkt föreliggande motion.

För min del vill jag med anledning därav säga, att de förhållanden, som nu råda på bostads- och hyresmarknadens område, inte äro så olika kristidens förhållanden, att de skulle kunna motivera en ny ståndpunkt från utskottets sida. Det är nämligen alltjämt på det sätt — som det meddelats i Sociala meddelanden — att det existerar en viss bostadsknapphet i en mängd städer. Vidare är det på det sättet, att rikets hyresindex håller på att gå upp alltjämt. Socialstyrelsens meddelar nämligen i sitt senaste häfte, att denna genomsnittsindex ytterligare ökats med 5 %. Vi ha alltså kommit fram till hyrespriser, som äro ännu orimligare än de, som existerade under den tid, då vi hade kristidens mera socialt betonade hyreslagstiftning. Visserligen kan man invända, att bostadsproduktionen och bostadstillgången ökats. Men härvidlag vill jag säga, att man inte bör taga alltför stor hänsyn till det förhållandet, att det *byggs* mycket i vår tid, ty vad man i detta fall har att fästa sig vid är den *nettoökning* av bostäder, som uppstår, sedan en del gamla hus nedrivits, varigenom en del hälsofarliga och omoderna lägenheter avlägsnats. Det är nämligen på det sättet, att i de stora städerna finner man ofta, att på samma tomt, där man uppfört ett modernt hus, har man dessförinnan nedrivit ett gammalt. Nettoökningen blir därför icke så synnerligen stor. Detta är en omständighet, som särskilt bör beaktas, då man från andra sidan framhåller, att byggnadsverksamheten för närvarande är så livlig, att det måste bli andra förhållanden på detta område.

Genom att det alltjämt existerar ett sådant förhållande som jag förut berört med avseende på *bostadsknappheten*, ha hyresvärdarna kommit i ett någorlunda gynnsamt maktläge i förhållande till hyresgästerna. Och det är icke minst

Ang.
ifrågasatt
reformering av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt
reformerings
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

detta, som konstituerar rätten och motiven för att framföra kravet på en skyddslagstiftning för hyresgästerna.

Det har också konstaterats inom utskottet, att hyresvärdarna i stor utsträckning använda sig av denna gynnade ställning för att avkräva hyresgästerna vissa kontraktsbestämmelser, som i många fall äro synnerligen orimliga. Det har exempelvis i utskottet visats på en hel del kontrakt, och jag skulle i detta avseende kunna prestera en mycket stor bevisning, men jag skall inskränka mig till endast några få fall. Bland annat har inom utskottet företetts ett kontrakt — och det lär finnas ett icke ringa antal sådana — där det är stipulerat, att om hyresgästen vill betala hyran månadsvis, får han betala en hyra, som är 10 % eller till och med ett par hundra kronor högre än om han betalar hyran kvartalsvis. Nu veta alla, att när riksdagen 1923 gick in för den tvingande bestämmelsen om rätt för hyresgäst att betala hyra månadsvis, så var det aldrig meningen, att man skulle på en omväg sätta sig över riksdagens beslut på detta sätt.

Men det finns även en hel del andra kontrakt, som bringats till utskottets kännedom. Ett av dem gäller t. ex. en lägenhet här i Stockholm med ganska hög hyra. Där stipuleras i kontraktet bland annat följande: »Det åligger hyresgäst att på egen bekostnad låta försäkra alla glasrutor, som tillhöra våningen. Hyresgästen åtager sig att på egen bekostnad låta reparera, måla och tapetsera våningen under hyrestiden.» Men inte nog med detta. Om han då och då förbrukar en slick vanligt bondvatten — eller stadsvatten får man väl kalla det — får han betala särskilt härför. Vidare finns det bestämmelser uti detta märkliga kontrakt, som gå ut på, att husägaren fordrar två personers borgen för kontraktet, och på kontraktet finns det en påskrift av två personer, som förklara, att de gå i full borgen för kontraktets fullgörande. Man må ju säga, att detta är ett synnerligen egendomligt kontrakt, och detta visar, att husägarna i ett flertal fall använda sig av sin ställning för att genomdriva orimliga kontrakt.

I ett annat kontrakt, som gäller ett mycket stort byggnadsaktiebolag här i Stockholm, har hyresgästen tvingats att underskriva följande ganska rigorösa bestämmelser: »Lägenheten mottages i det skick den nu befinner sig, och bekostas genom hyresvärden inga målnings- eller tapetseringsarbeten. Skulle vid inflyttning i lägenheten hyresvärden anse, att målnings- eller tapetseringsarbeten äro behövliga, förbinder sig hyresvärden att tillsläppa tapeter, olja, zinkvitt och krita, men skola arbetskostnaderna för eventuella reparationer samt återstående behövlig materiel betalas av hyresgästen. Hyresvärden fränkänner sig allt ansvar, därest hyresgäst vid inflyttning i lägenheten finner den samma bemängd med ohyra, och äger icke hyresgästen för å möbler m. m. genom ohyra och desinfektion åstadkommen skada härför fordra skadestånd eller ersättning genom avdrag å hyra m. m.» Om det är en lägenhet, som är bemängd med sådana där trevliga saker, får hyresgästen alltså taga konsekvenserna, om hans möbler därigenom bli fördärvade.

Helt generellt skulle jag vilja säga, att dylika kontrakt, där husägaren tvingar hyresgästen att godkänna sådana orimliga bestämmelser, förekomma i mycket stor utsträckning. Här finns t. ex. i ett kontrakt en bestämmelse om att hyresgäst måste underkasta sig reparation av sin lägenhet, vilket, särskilt då det gäller den minsta typens lägenheter, kan resultera i, att hela eller nästan hela lägenheten blir oboeelig under omkring 14 dagar, utan att hyresgästen har rättighet att fordra ersättning eller minskning i hyran härför.

Jag vill i detta sammanhang även nämna, att det existerar olika slag av hyreskontrakt i marknaden, bland annat finnes ett kontrakt, uppgjort av en jurist, fröken Stael von Holstein, vilket kontrakt är skrivet på ett ganska förnuftigt och för hyresgästerna fördelaktigt sätt, men detta kontrakt gillas icke

av hyresvärdarna. Oftast är kontraktet uppgjort av husägarna och påpräckas i allmänhet hyresgästerna, men detta kontrakt är emellertid ganska orimligt i många avseenden. Det förevisades i utskottet, och dess innehåll diskuterades, varvid det ganska egendomliga förhållandet inträffade, att man under diskussionen i utskottet helt plötsligt i pressen får se, att husägarna och deras organisation beslutat ändra detta kontrakt, och mitt under det förhandlingarna om kontraktets utseende försiggick i utskottet, ställde man till med en revision. I det nya kontrakt, som härefter kommit till, har i en eller annan punkt från husägarnas sida vidtagits en och annan ändring till fördel för hyresgästerna, men man påstår i alla fall från hyresgästernas sida, vilket också torde vara riktigt, att det nya kontraktet i en mängd avseenden blivit sämre än det tidigare.

Man har t. ex. infört en bestämmelse i den nya kontraktsformuleringen, som innebär, att även när det gäller en liten lägenhet, som uppsagts av hyresgästen, skall denne utan någon ersättning finna sig i att lägenheten under 14 dagar repareras, vilket ju kan resultera i att lägenheten i stort sett blir obeboelig under denna tid.

Detta är några saker, som kunna anföras med avseende å hyreskontraktets ordalydelse, vilket i utskottet tilldragit sig mycket stor uppmärksamhet. Kontrakten diskuterades i detalj, och över huvud taget kan man säga, att utskottet i sin helhet så småningom bibringades den uppfattningen, att kontrakten i många fall voro orimliga till sin formulering. Uppfattningen i utskottet gav sig i detta avseende tillkänna på det sättet, att utskottet i motiveringen gick in för att tillstyrka, att man eventuellt skulle taga upp den tanke, som framförts av socialstyrelsen, nämligen att socialstyrelsen skulle utgiva ett slags normalkontrakt, som skulle vara rådgivande vid utformandet av hyreskontrakt. Det var alltså från utskottsmajoritetens sida ett erkännande av att motionärerna voro inne på rätt väg, men det gavs även ett annat erkännande från utskottsmajoritetens sida. Den erkände nämligen, såsom det också står på ett ställe i utlåtandet, att man funnit, att de kontrakt, som existera, i stor utsträckning alltför ensidigt taga sikte på tillvaratagandet av hyresvärdarnas intresse. Särskilt har utskottet sagt, att när det nu kunnat konstateras, att det existerar kontrakt, som frigöra husägarna från att hålla en lägenhet i beboeligt skick genom att vidtaga reparationer, är detta ett synnerligen orimligt förhållande. Och utskottet har från den utgångspunkten kommit in på utformningen av vår hyreslagstiftning och sagt, att det finns en hel del bestämmelser i våra nu gällande hyreslagar, vilka borde ha men icke erhållit vad man kallar *tvingande* karaktär. Detta gäller särskilt §§ 10 och 12 i nyttjanderättslagen av 1907, där det stadgas, att husägaren skall hålla lägenheten i gott skick. Då dessa bestämmelser icke äro tvingande, kan hyresvärderna genom kontraktsbestämmelser upphäva dessa stadganden i lagen. Husägaren kan alltså frigöra sig från skyldigheten att reparera och hålla en lägenhet i gott skick, blott han i kontraktet intager en bestämmelse härom. Utskottsmajoriteten har i detta avseende uttalat, att den finner det vara rimligt, att lagstiftningen på dessa punkter åtminstone finge tvingande verkan, så att hyresvärdarna beträffande dylika bestämmelser icke kunna frigöra sig från att följa lagens föreskrifter.

Egendomligt är emellertid, att utskottet, trots att utskottsmajoriteten alltså på flera punkter erkänner detsamma som minoriteten, nämligen att en lagändring bör ske, när utskottet tager slutlig ståndpunkt till de olika frågorna och den framlagda motionen, likväl kommer till den slutsatsen, att det avstyrker motionerna och anser, att ingenting behöves göras. I detta sammanhang säger utskottet i något svävande ordalag, att frågan kanske bör upptagas i ett större sammanhang. Vi socialdemokrater ha icke kunnat finna oss tillrätta med detta

Ang.
ifrågasatt
reformerings
av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt
reformerings av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

ganska egendomliga ståndpunktstagande från utskottsmajoritetens sida. Vi ha ansett, att när man i alla fall inom utskottet varit överens om att det förekommer en hel del kontrakt, som i hög grad äro till nackdel för hyresgästerna, och när man även inom utskottet erkänt, att det skulle vara rimligt, att hyreslagstiftningen i större utsträckning vore av tvingande art, så att husägarna inte kunna frigöra sig från lagens stadganden genom kontraktsbestämmelser, och när man dessutom sagt, att exempelvis socialstyrelsen skulle kunna utgiva vissa normalkontrakt, som i någon mån kunde verka direktivgivande på detta område, så borde man även finna, att rimligheten krävde, att man begärde en utredning i dessa frågor.

Vi ha, som sagt, från dessa utgångspunkter kommit fram med ett yrkande om en förutsättningslös utredning på det område, som jag nu varit inne på.

Om nu en utredning snart skall komma till stånd, ha vi ansett, att det borde vara rimligt att då även taga upp till behandling en del andra frågor i detta sammanhang. Vi ha alltså framhållit önskvärdheten av att frågan om den s. k. *optionsrätten* också togs upp till behandling. Det har varit ett krav, som ofta framförts i riksdagen, att det inom hyreslagstiftningen skulle finnas, liksom det finnes inom jordlagstiftningens område, ett slags optionsrätt för hyresgäster, som under längre tid innehaft en lägenhet. Det är i avseende å hyresgäster, som ha många barn, särskilt konstaterat, att det är många gånger svårt för dessa att få behålla sina lägenheter, som de gärna vilja ha kvar. Man betraktar icke dessa människor såsom särskilt önskvärda hyresgäster, och följden blir många gånger, att de få stryka på foten för andra, även om de innehaft sina lägenheter under lång tid. Man har framfört den synpunkten från hyresgästföreningarna, som många gånger ha behandlat denna fråga — det finnes t. o. m. en petition avgiven i denna fråga, underskriven av 80,000 medborgare i landet — i den petitionen har det påyrkats, att det i vår hyreslagstiftning skulle införas en bestämmelse, som skulle innebära, att man i vissa fall skulle kunna medgiva optionsrätt, d. v. s. en rätt för hyresgäster att även efter utgången av kontraktstiden få sitta kvar i innehavd lägenhet. Om den saken yttrar sig även 1922 års riksdags utskott. Utskottet skrev då bl. a. att »även den av motionären omnämnda frågan om rätten för hyresgäst att under vissa förhållanden få kvarbo i av honom förhyrd lägenhet jämväl efter den avtalade hyrestidens utgång, synes utskottet böra göras till föremål för utredning. Det torde för såväl den enskilde som för samhället vara ett viktigt intresse att hemmen såvitt möjligt skyddas och onödiga flyttningar undvikas». Till den uppfattningen anslöt sig också riksdagen utan något undantag och utan att det åstadkoms någon debatt i den speciella frågan. Sedan har också den saken ytterligare understrukits 1925 av riksdagen. Riksdagen förklarade då, att man borde undersöka möjligheterna att åstadkomma en sådan optionsrätt. Sedan har det visserligen skett en utredning i denna fråga genom professor Lundstedts försorg, men den utredningen har egentligen aldrig gått till botten med frågan utan har endast stannat inför att åstadkomma en s. k. principutredning. Man har nämligen sagt, att det icke fanns någon anledning att gå in att i detalj utforma ett förslag i frågan. Därför ha vi från våra utgångspunkter ansett det vara ganska rimligt, om även denna fråga nu fick upptagas och fullföljas i sammanhang med åstadkommandet av en utredning av den sociala hyreslagstiftningen.

Det invändes ju nu visserligen att skall man ha en sådan optionsrätt, måste den leda till, att det i vissa fall borde för optionsrättsinnehavaren åstadkommas en slags reglering av hyrans storlek. Detta är riktigt, men optionsrättens utövande blir ju endast något, som sker i undantagsfall och blir också denna hyresreglering något, som kommer att ske i rena undantagsfall. Det skulle alltså icke bli fråga om att gå tillbaka till den gamla hyrestegringslagen med

allmän hyresreglering. Jag vill för övrigt för min del säga, att ett sådant förfarande att offentlig myndighet reglerar hyran, har riksdagen redan förut i år gått in för i ett speciellt fall. Ty vi gingo in för en sådan lagstiftning, när det gällde bostadsrättsföreningar. För dessa finnes det nämligen på en plats i lagen infört en sådan bestämmelse om rätt att tvångsvis, i vissa undantagsfall, reglera hyran.

Det är en sak till, som vi också ansett böra undersökas. Vi ha nämligen framfört krav på, att i den sociala hyreslagstiftningen även skulle finnas en bestämmelse mot *hyresocker*. En sådan bestämmelse fanns ju i den gamla hyresstegringslagen under kristiden och den existerade sedan under några år framåt. I avseende å dessa hyresockerbestämmelser gjorde man gällande, att den icke kom till användning i så särskilt många fall. Men jag vill i varje fall tämligen bestämt påstå, att tillvaron av denna bestämmelse verkade i förebyggande riktning, alltså till förhindrande av hyresocker, och ur den synpunkten skulle säkerligen en sådan lagstiftning ha en viss betydelse. Principiellt tycker jag, att det icke finnes någon invändning att göra mot att införa en sådan bestämmelse i vår hyreslagstiftning, därför att vi, när det gäller *penningförsträckning*, ha en bestämmelse mot ocker. Man kan också gott påstå — i detta sammanhang vill jag nämna att 1928 års riksdag gick in för en skärpning av denna lagstiftning om ocker vid penningförsträckning — att det icke är mindre samhällsskadligt att exempelvis taga för hög hyra och ockra därpå, än att göra sig skyldig till ocker, när man försträcker penningar. När man nu i en mängd fall kan påvisa, att man tar orimliga hyror, alltså utöver vad som kan kallas rimligt med hänsyn till byggnadskostnader och sådant, så vore det väl motiverat, om det finnes en bestämmelse, som kunde tillåta myndigheterna att till förhindrande av dylikt inskrida i vissa fall.

Detta är några av de synpunkter, som vi reserverar ha framfört i vår reservation. Vi utgå ifrån, att denna fråga, som jag nu talar om, borde *förutsättningslöst* upptagas till behandling vid en blivande utredning. Och vi ha också i det sammanhanget sagt, att det skulle vara rimligt och önskligt att sammanslå de skilda bestämmelser, som finnas i hyreslagstiftningens olika lagar, till en enda lättfattlig lag. Det förhåller sig nämligen så, att de bestämmelser, som nu förekomma rörande hyra, finnas *dels* i en lag av år 1923 samt *dels* i 1907 års lag om nyttjanderätt till fast egendom, där det finnes ett kapitel som reglerar om förhållandet mellan hyresgäster och husägare. Men i sistnämnda lag finnas vissa kapitel, som beröra arrendelagstiftningen på landsbygden. Nu kan man säkerligen med stor bestämdhet säga, att, även om det förr i världen var rimligt att ha en sådan lagstiftning, som gäller speciellt i stora samhällen, i en allmän lagstiftning om fastigheter och dylikt, så är det dock mera önskligt i vår tid att ha en speciell hyreslagstiftning för sig och ha bestämmelserna rörande hyror i en särskild lag. Och det vore också synnerligen önskvärdt, om man kunde göra en sådan lag så lättfattlig, som möjligt. Ty jag vill nämna, att det i denna hyreslag, som man nu har, finnes en del hänvisningar till vissa kapitel i jordarrendelagstiftningen, och jag vill för min del säga, att när man skall följa hänvisningarna från hyreslagen till denna jordarrendelag, går man verkligen många gånger bet, när man skall försöka förstå, vad lagstiftaren verkligen har menat. Jag vill alltså säga, att denna lagstiftning, som gäller hyresförhållandena i vårt moderna samhälle, sådan denna lag nu är utformad, till hela sin läggning icke fyller de krav på modernitet och lättförståelighet, som man har rätt att ställa på en lagstiftning sådan som denna, som dock skall tillämpas dagligen av personer ofta i små förhållanden och omständigheter och som ha svårt att leta sig fram bland alla dessa bestämmelser av alla olika slag, som finnas på olika ställen i dessa lagar. Jag menar alltså, att det skulle vara rimligt, om den utredning, som skall ske, även tar upp detta

Ang.
ifrågasatt
reformerings av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt
reformering av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

kapitel om att åstadkomma en lagteknisk omarbetning av hyreslagstiftningen, och vi ha alltså velat framföra, att detta krav också borde få förutsättningslöst utredas.

Det är ur dessa synpunkter, som vi gått in för vårt yrkande i den avgivna reservationen. Vi ha visserligen, när det gäller detta yrkande, från en del håll mötts av det påståendet, att om vi få till stånd några restriktiva bestämmelser, när det gäller hyreslagstiftningen, vilka inskränka husägarnas rätt att taga hur mycket som helst betalt eller tillämpa hur långt gående och hur ofördelaktiga kontrakt som helst, så blir hela bostadsmarknaden irriterad. Man säger, att det kan bli så, att en del folk, som gärna sätta till kapital för bostadsbyggande, av den omständigheten att lagstiftningen griper in och åstadkommer restriktioner på området, bli irriterade och upphöra att satsa kapital för byggnadsverksamheten, något som skulle föranleda att denna byggnadsverksamhet kunde avstanna och leda till bostadsbrist, som till slut icke skulle bli till fördel för hyresgästerna. Det är på detta sätt, man resonerar från den sidan, där man sätter sig emot vårt förslag. Jag vill emellertid härmed säga, att det icke här är fråga om några revolutionerande saker. För det första gäller det att få till stånd en förutsättningslös utredning om möjligheterna att kunna göra något på detta område, och om hur man skall gå till väga på ena eller andra sättet. För det andra är det icke fråga om alls att gå tillbaka till kristidsförhållandena och den mycket restriktiva lagstiftning, som då fanns, utan det är endast fråga om att åstadkomma ett slags mindre retuscheringar i den nu existerande lagstiftningen. Jag är av den bestämda uppfattningen, att sådana små retuscheringar icke kunna åstadkomma, att det kapital, som nu satsas för byggandet av fastigheter, skulle dra sig tillbaka från denna mycket lofvärda verksamhet, om det åstadkommes en lagstiftning av den art, som vi föreslå. Jag tror alltså, att denna motivering för avslag icke är så bärande, att man av detta har anledning att gå ifrån det yrkande, som vi framfört.

Med hänsyn till allt detta skall jag, herr talman, tillåta mig att yrka bifall till det utredningsyrkande, som här framförts av några reservanter, och som går ut på att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda huruvida, i vilken utsträckning och på vilket sätt gällande lagbestämmelser, som reglerat förhållandet mellan hyresvärd och hyresgäst, böra och kunna omformas under hänsynstagande till nutida förhållande samt i en social och humanitär anda efter ungefärligen de grundsatser, som vi antytt i vår motion. Jag ber alltså att få yrka bifall till denna reservation.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Höglund* i Göteborg och *Höglund* i Stockholm.

Herr Björnberg: Herr talman! Jag skall nu icke följa den föregående talarens exempel och taga alltför mycken tid i anspråk, när det gäller den föreliggande frågan, men jag skall be att få peka på några synpunkter och giva några få erinringar, utöver vad utskottet har givit uttryck åt i sitt betänkande.

För det första måste jag säga, att herr Hage, såsom motionär, icke borde vara så missnöjd åtminstone, som det nyss här framskyttade, när det gäller utskottets intresse för motionen och den behandling, som denna motion varit föremål för. Att utskottet intresserat sig för denna sak vittnar det mycket omfattande och ingående betänkande på icke mindre än 25 sidor, som utskottet presterat. Därtill kommer fem à sex sidor, där reservanterna uttryckt sin mening.

Jag skulle kunna börja detta lilla anförande med att citera första stycket,

som står på sidan 15 i betänkandet: »Bostadsfrågan är och lärer städse komma att förbliva ett av de centrala samhällseliga spörsmålen. Goda bostadsförhållanden äro en grundväsentlig betingelse för samhällelig trivsel och allmänt framåtskridande. En slutgiltig lösning av en dylik fråga lärer väl enligt sakens natur knappast någonsin kunna uppnås, men en lycklig utveckling av densamma bör betraktas såsom ett vitalt samhällsintresse, förtjänt av det allmännas oavlåtliga uppmärksamhet.» Nu ha vi ju under de senare åren kunnat konstatera, och jag förmodar att vi alla göra det med tillfredsställelse, att bostadsproduktionen så gott som oavlåttligt stegrats sedan den tid, då denna fråga var verkligt brännande och aktuell, nämligen åren 1922 och 1923, då vi ledo i hög grad brist på bostäder. Den lag, som då gällde under några år, alltså kristidslagen, upphävdes 1923, och då var bostadsproduktionen mycket ringa. På sidan 17 i utskottets betänkande finnes det i utdrag en statistik ur Sociala Meddelanden och de, som äro intresserade, kunna ju se närmare på dessa siffror. Där konstateras att bostadsproduktionen sedan kristiden är stadd i sådan utveckling och har ökat så att produktionen nu är mer än 150 procent högre än då. År 1929 tillkom det ju 210 lägenheter och 187 eldstäder, om man sätter indextalet, som man räknar efter, till siffran 100. Denna siffra hänför sig då till förhållandena år 1913. Vi, som 1922—1923 ansågo det riktigt och lyckligt att icke fortsätta med hyresregleringens ingripande och tvingande bestämmelser, när det gällde att fastställa hyresbeloppen o. s. v. gjorde gällande, att det är ganska liten utsikt att kunna få någon bostadsproduktion i gång i större omfattning, om vederbörande icke ha möjligheter att här, såväl som överallt annorstädes i samhället, få bestämma över sitt och förfoga över det, som de äga, så länge vi nu överhuvud taget ha kvar äganderätten i det här samhället. Nu har ju fortfarande, och senast i det långa anförande, som herr Hage hållit, åter och åter antytts, att det skulle vara rimligt och tillrådligt att tvingande bestämmelser beträffande priserna på lägenheter kunde införas och tillämpas i samhället. Det är nu överhuvud taget, skulle jag tro, icke precis så lyckligt på något område, även där man kanske ur andra synpunkter skulle kunna önska det, att, när det gäller avtal, genom lagbestämmelser giva sig in på detaljer. Skulle man göra det, vill jag uttrycka en stilla undran, om det icke då kunde vara skäl i att, när det gäller avtal om arbetspriser, exempelvis här i Stockholm, tillämpa samma förfarande. Allt detta tal om hyresläget och svårigheterna på detta område koncentrera sig i mycket hög grad till förhållandena i huvudstaden och i viss mån i några andra av landets större städer. Jag har därmed ingalunda sagt, att det icke på en del andra håll också, åtminstone tidigare, har varit stora svårigheter härvidlag, men numera och i den mån situationen på detta område kan betraktas såsom svår, torde man egentligen endast böra räkna med huvudstaden. Vi ha icke så långt härifrån priser på lägenheter, som icke kunna räknas såsom ockerpriser eller ens oskäliga. För min del vill jag säga, att jag äger en kåk i en stad en timmes väg härifrån. Jag uthyr fem rum och kök med moderna bekvämligheter, med vatten och avlopp o. s. v. för 1,200 kronor. Förhållandena i Stockholm kunna emellertid icke i så hög grad bli normerande och avgörande för lagstiftningsåtgärder, att sådana absolut måste vidtagas med hänsyn till förhållandena därstädes. Lagstiftningsåtgärder röra ju hela landet, vi ha ju icke kommit hit till riksdagen för att, även om vi kunde och ville det, endast bestämma och ordna efter förhållandena i denna stad, utan våra åtgärder och de paragrafer, som vi skriva i lagarna, skola ju skrivas för hela det svenska samhället. Skulle man tänka sig att gå in för lagbestämmelser för olika detaljer och bestämma priserna, kunde det ju hända, att man i första hand borde — men det tillåter jag mig tvivla på möjligheten av — ingripa på ett tidigare stadium. Man borde då ingripa

*Anq.
ifrågasatt
reformerings av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)*

Ang.
ifrågasatt
reformerings
av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

när det gäller, som herr Hage nyss uttryckte det, jobbare i tomter och hus. Sådana manipulationer äro synnerligen olyckliga och medföra obehagliga konsekvenser, men även där är det ju fråga om åtgärder och förhållanden som lika fullt i sin mån bidra till de oerhörda priser, som betingas för lägenheter i denna stad. Då skulle man också, som jag nyss antydde, i lagstiftningsväg säga ifrån att så och så mycket skall man giva till murare och övriga byggnadsarbetare per dag och per timme och icke mera. Men det har jag icke hört herr Hage eller någon annan föreslå. Men på detta område, när det gäller en viss grupp av medborgare, som jag på intet sätt vill säga är felfri eller utan skuld till de förhållanden, som vi nu ha, är man färdig med uppslag och att göra alla möjliga utredningar och tänkbara åtgärder. Nu svaras det såväl från myndigheterna, exempelvis från socialstyrelsen och från officiella utredningar såsom exempelvis herr Lundstedts, att det skulle vara synnerligen riskabelt och helt enkelt vara äventyrligt för de bostadssökande själva i högsta grad, om man gick in för åtgärder, som återigen skulle strama till hyresmarknaden. Det skulle bli slut på bostadsproduktionen eller om det icke bleve alldeles slut därpå skulle det åtminstone icke bli med någon större hänförelse eller intresse som någon ägnade sig åt att bygga hus. Om man bygger ett hus, så skulle man ingenting ha att säga till om, då det gäller användningen därav, utan andra skulle komma fram och säga, att så och så skola vi ha det, och så och så mycket skola vi betala, och ingenting mera och ingenting skall jag bo, inte bara under den tid, som kontraktet giver vid handen, utan även med viss optionsrätt för den tid, som följer efter det kontraktet är till ända.

Herr Hage har stått här länge och givit en del exempel på orimliga kontraktbestämmelser som utskottet också givetvis har reagerat emot och icke har något annat att säga om än att de nog äro ganska olyckliga och olämpliga. Men det finnes givetvis på många andra områden i livet avtal och överenskomelser mellan olika intressen och olika parter, och skulle man syna dessa avtal litet närmare i sömmarna, skulle det säkert visa sig att många av dessa äro osympatiska och orimliga. Men ha vi icke ansett oss kunna gå in för dirigerande och reglerande bestämmelser på skilda områden, så kunna vi ju inte heller, såvitt jag kan förstå, enbart på detta speciella, isolerade område förklara, att här måste vi se till att vi få drägliga förhållanden och bestämmelser, som innebära »skydd och trygghet för hemmet», bestämmelser, som garantera skydd åt dem, som bo i andras hus och lägenheter. Ja, vi ha väl egentligen ingen högre önskan än att åstadkomma drägliga förhållanden i detta avseende, om jag får lov att säga det. Jag sade det redan för åtta år sedan i denna kammare och blev den gången föremål för åtskillig uppmärksamhet just av den anledningen, särskilt i vissa pressorgan. Men det var icke alls någon hjärtlöshet från min sida eller någon som helst likgiltighet och ännu mindre någon önskan om hänsynslöst vräkande av människor, som dikterade mina ord den gången. Jag sade: Varför skall man tränga ihop sig och tvinga sig till att bo här i stenöknen, då det ju finnes bättre plats utanför murarna? Ja, i Stockholm har man ju nu för tiden inga stadsmurar, men saken kan gott uttryckas så. Det är vissa räjonger, där man till varje pris skall tränga ihop sig och där man säger: Här skola vi bo, och här skola vi skapa oss drägliga förhållanden. Men dessa drägliga förhållanden tror jag skulle i hög grad äventyras, om man ginge in för de bestämmelser, som äro antydda i motionen och reservationen och som framkommit i herr Hages anförande här i dag.

Jag menar alltså, som jag nyss antydde, att om man här skulle komma med lagbestämmelser om åtgärder, som skulle frångå vederbörande deras fria förfoganderätt, så skulle man givetvis i första hand och i högsta grad äventyra just bostadsproduktionen. Men första villkoret för att människor skola kunna bo, är ju att det finnes tillräckligt med bostäder. Jag är icke blind

för att det kan vara skäl att taga vissa hänsyn till bostädernas beskaffenhet och att till en viss grad hålla på den saken. Bostäderna måste vara sunda och rymliga och måste naturligtvis uppfylla elementära krav på beboelighet och användbarhet, men för att tillse den saken ha vi ju särskilda organ, såsom utskottet också erinrar om. Sälunda yttrar utskottet på s. 22 i sitt betänkande följande: »Vidare må erinras, att parterna självfallet ej förmå att genom bestämmelser i avtalet försätta ur kraft hälsovårdsstadgans — — — — — offentlighetsrättsliga bestämmelser rörande hälsovådliga bostäder.» Det är ju givet att man kan tänka sig att hälsovådliga bostäder även i framtiden i någon mån kunna komma till användning, men låt mig fråga: Var skola då dessa fattiga människor, som dock ännu icke äro alldeles obefintliga i detta samhälle, trots att det icke är så illa ställt som för femtio år sedan; var skola de bo, om man inte skulle tillåta annat än moderna och förstklassiga bostäder? Det är ju alldeles klart, att lägenheternas tillstånd och beskaffenhet står i en mycket naturlig relation till priset. Skola vi då göra det omöjligt för dem, som icke ha råd att betala 2.000 kronor för att få tak över huvudet i en lägenhet om ett rum och kök, skola vi då göra det omöjligt för dem att få en bostad, som de kanske kunde erhålla för 700 kronor? Jag känner icke närmare till hyrorna här i Stockholm, men jag förmodar, att en sådan hyra hör till de billiga här i staden. Nej, de föreslagna åtgärderna syfta för långt, och genom att föreskriva dylika skulle man riskera, att man, i stället för att tillmötesgå och hjälpa dem, som närmast äro i behov av hjälp och eftersikt, åstadkommer ett alldeles motsatt resultat.

Jag skall nu icke upptaga tiden med att upprepa vad utskottet anfört i sitt utlåtande, där utskottet sammanfattat sin ståndpunkt till motionen och dess fem olika punkter samt lämnat en av citat uppfyllt redogörelse för vad som tidigare förekommit på detta område. De som äro intresserade av saken må själva taga del av vad i utlåtandet anförts. Jag är emellertid övertygad om, att det finnes mycket goda skäl för vad jag här har sagt. De av utskottets ledamöter, som stå för detta betänkande, äro ingalunda blinda för att det råder en hel del mycket olyckliga, ja rentav vidriga förhållanden just på detta område. Men att vi, på de vägar, som motionärerna tänkt sig, d. v. s. med tvångsbestämmelser och med åtgärder i syfte att reglera hyresbeloppet, med allehanda bestämmelser om huru bostäderna skola vara beskaffade och överhuvud genom att lägga allt detta under en särskild lagstiftning — att man på detta sätt skulle kunna uppnå bättre förhållanden, det tror jag, såsom jag här antytt, ingalunda låter sig göra, utan allt detta skulle snarare och i mycket hög grad komma att verka i motsatt riktning.

Kanske kommer det en tid — det är icke alldeles otänkbart och den är måhända icke så långt avlägsen — då det bryter ut en storm över den part, som man nu anser vara favoriserad och till ytterlighet omgärdad med alla möjliga bestämmelser i syfte att skydda dess existens, en tid, då dessa, vilka, såsom herr Hage sade, »i sista hand äro gårdsägare», få gå ifrån allt vad de arbetat och strävat för — ty det är väl icke alla, som »jobbat» till sig de slantar de ha? Men då blir det kanske tillfälle att betrakta dessa, som man nu anser vara särskilt favoriserade av samhället, med något blidare ögon. Jag skall icke profetera, men den utveckling, som just nu pågår, detta ständiga stigande i våldsam takt, där man har möjlighet att pressa upp priserna till det orimliga, denna utveckling kan ju icke gärna fortgå hur länge som helst. Det finnes ju många, jag medger det, hänsynslösa hyresvärdar, som kunna tillskansa sig en ränta på nedlagt kapital av icke bara 10, 15 %, utan det dubbla. Detta är ingalunda förhållanden, som vi sympatisera med eller vilja värna om. Jag vill säga detta därför, att man brukar betrakta oss borgerliga som »husjobbarnas speciella talesmän». Själv har jag den stora lyc-

Ang.
ifrågasatt
reformerings
av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt
reformering av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

kan och förmånen att kunna se även den saken fullt objektivt, och jag har visst ingen anledning att lasta dessa, som vilja göra sitt bästa för att främja de fattigas och i viss mån hemlösas intressen eller tala med ringaktning om dem. Jag har tvärtom den största aktning för dem, som vilja värna om dessa intressen, och räknar mig själv bland dem, som vilja söka se till, att det i fortsättningen kan bli möjligt både att producera bostäder och att komma över sådana till priser, som kunna tänkas vara åtminstone litet mera rimliga och överkomliga för vederbörande än vad för närvarande är fallet.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hedvall**: Herr talman! Då jag är både motionär och reservant i förevarande ärende, skall jag be att få säga några ord. Jag kunde visserligen ha nöjt mig med att instämma i herr Hages klarläggande anförande, men som kammarens ledamöter nu börjat återkomma från lunchen och elvakaffet, så tar jag mig friheten att taga kammarens tid i anspråk en liten stund.

Som kammarens ärade ledamöter torde känna till, avser motionen att få till stånd ett sammanförande av de bestämmelser, som reglera förhållandena mellan hyresgäst och husvärd till en enda lag, en hyreslag alltså, som vi vilja ha socialt och humanitärt betonad. En sådan hyreslag skulle enligt min uppfattning i första rummet taga sikte på de fem punkter, som motionärerna ha upptagit i sin motion, och som ju utskottet i betänkandet punkt för punkt går in för att bemöta. Den första punkten gäller bostadsinnehavets trygghet, alltså den mycket omstridda prioritetsrätten, d. v. s. rätten att bo kvar i en innehavd lägenhet. Den andra punkten går ut på att åstadkomma sundare bostäder, och detta syfte vill man nå genom en effektivare bostadsinspektion. Den tredje punkten gäller bostädernas hållande i tillfredsställande skick, d. v. s. man vill ha rätt för en hyresgäst att göra avdrag på hyran för att kunna betala sådana reparationer på lägenheten, som äro oundgängligen nödvändiga för att hyresgästen överhuvudt skall kunna bo kvar. Enligt den fjärde punkten vill man ha in en lagbestämmelse mot ocker, och den femte punkten syftar till att få en sådan bestämmelse i denna hyreslag, som gör det omöjligt för en hyresvärd att vid kontraktets underskrivande få en eventuell hyreslag satt ur funktion redan från början.

Vad säger nu utskottet om dessa motionärernas krav? Ja, herr Björnberg läste upp det första stycket på sid. 15 i utskottets utlåtande. Jag skall ta mig friheten att citera det andra stycket. Herr Björnberg förbigick det stycket, och det förstår jag mycket väl, ty där trycker utskottet enligt min mening på, att det föreligger ett verkligt behov av en sådan lagstiftning som vi önska. Utskottet säger nämligen att »bostadsfrågan omspanner ett ansenligt komplex av spörsmål, av vilka åtskilliga enligt sakens natur äro föremål för lagstiftning. Vad denna angår, intager hyreslagstiftningen tvivelsutan en mycket framskjuten plats. Hithörande rättsregler beröra mycket stora befolkningsgrupper i en för dem viktig angelägenhet.»

Jag tycker, att sedan utskottet har sagt detta, hade man kunnat vänta sig någonting annat än vad utskottet slutligen kommer till, men utskottet vill inte vara med om någon ändring. Det vill icke vara med om att sammanföra bestämmelser i förut angivna syfte till en särskild hyreslag, utan tycker, att det är bra som det är. Man hänvisar till 1907 års nyttjanderättslag, där det finnes en del bestämmelser, som ju, i viss utsträckning åtminstone, skulle skydda hyresgästen. Visserligen ha vi också 1923 års hyreslag, men den är ju, menar utskottet, lagtekniskt en anordning av tillfällig art. Däremot upplyser icke utskottet, om det anser, att 1923 års hyreslag borde inarbetas i 1907 års nyttjanderättslag. Är det så, att 1923 års lag är att anse som en tillfällig

anordning, då borde det väl, tycker man, vara ett lagutskott angeläget att få saken ändrad och lagd på den bog, den bör ligga. Utskottet säger emellertid intet om, hur det vill ha saken ordnad, men att »avsteget» av år 1923 är en tillfällig anordning, det tycks utskottet vara på det klara med.

Vad prioritetsrätten angår så vill jag gärna medge, att det är en mycket svår sak och att man icke kan i en handvändning säga ifrån, att så och så bör den frågan lösas. Men även om frågan är svår, torde den dock icke vara omöjlig att ordna, om det funnes litet god vilja, men det är denna goda vilja, som jag icke tror finnes vare sig i utskottet eller inom riksdagen i tillräckligt hög grad för att vi skola kunna komma någon vart med frågan under den närmaste tiden. Detta är, från mina utgångspunkter, att beklaga. Jag medger visserligen, att få vi en tillräckligt kraftig bostadsproduktion, och finnes det så tillräckligt med bostäder, att ett överskott ständigt är tillfinnandes, då är saken icke längre så viktig, men för många familjer är den nog av åtskillig vikt ändå.

Jag ser kanske saken ur litet för mycket personligt betonade synpunkter, men jag måste ändå säga min uppfattning. Herr Björnberg säger, att man bör få rå över sig och sin egendom. Ja, det låter ju både acceptabelt och vackert. Men vad skall man säga om ett sådant fall som detta från Göteborg? Det är en familj, som bott i en fastighet i Göteborg i 47 år. Mannen flyttade in i fastigheten, innan han var gift, och sedan har han och hans familj bott där hela tiden. Nog tycker man då, att den hyresvärd, som äger detta hus, icke utan vidare bör få »råda över sig och sitt» utan att även hyresgästen borde ha *någon* rätt till sin lägenhet. Jag hoppas verkligen att herr Björnberg icke menade, att en sådan hyresvärd som denna skall få rå över sig och sitt ända därhän, att denna familj göres bostadslös och tvingas att flytta från denna lägenhet, som den bebott i nära ett halvt sekel. Sådana exempel finnas, och med sådana exempel för ögonen, menar jag, att man också bör kunna se frågan ur hemmets och de boendes egen synpunkt. Det tycker jag utskottet också bort kunna göra.

Svårigheterna äro sannerligen icke bara lokaliserade till Stockholm, som herr Björnberg gjort gällande. Jag skall icke läsa upp de papper jag har här och som beröra förhållandena i Göteborg, ty det skulle taga för lång tid, men är herr Björnberg intresserad av hyrorna på femrumslägenheter i Göteborg, så kan jag stå till tjänst med uppgifter; jag har här de hyresbelopp, som Göteborgs bostadsförmedling offentliggjort i en stor annons. Även om man alltså kan tvista om prioritetsrätten, så tror jag ändå, att ärendet är av den vikt, att det är förtjänt av en *allvarlig* och *verklig* utredning.

Vad sedan beträffar den andra punkten i våra krav, en punkt, som utskottet behandlar på sid. 19, så säger utskottet där, att »motionärerna vidröra här enligt utskottets mening ett viktigt samhälleligt önskemål, vars tillgodoseende är förtjänt av det allmännas uppmärksamhet och omvårdnad.» Ja, så heter det så gott som hela vägen, men resultatet blir dock, att man ingenting vill göra. Man går med på att det viktiga spörsmålet är förtjänt av allvarlig uppmärksamhet, men när det gäller att sätta kraft bakom och söka få till stånd en lag, som på ett tillfredsställande sätt löser spörsmålet, då vill utskottet lika litet vara med om den andra punkten som om den första.

Vid den tredje punkten i motionen är utskottet rätt tveksamt, ja så tveksamt, att utskottet nästan är med på en utredning, och då förstå vi, att tveksamheten varit stor. Men utskottet »anser likväl det sålunda väckta spörsmålet vara av den beskaffenhet att det bör upptagas till utredning endast i ett större sammanhang». Utredningen är man alltså med på, men endast i ett större sammanhang. Om utskottet sträckt sin välvilja så långt, att det talat om, i vilket sammanhang utskottet överhuvud vill vara med om en utredning, så

Ang.
ifrågasatt
reformering av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt
reformerings
av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

hade det ju varit så mycket trevligare. Jag föreställer mig dock, att det icke kan vara i samband med utredningen om lantarbetarnas bostadsfråga, ty den möjligheten hade utskottet kunnat begagna sig av, om utskottet så hade velat. Nej, det är förmodligen fråga om ett sammanhang, som man i detta nu sannerligen har svårt att ana. Alltså, negativt även på den punkten, även om man måste medge, att utskottet på denna punkt gått längre i sitt tillmötesgående än på de föregående.

På den fjärde punkten, som berör ockerlagen, var det ju alldeles klart, att det skulle bli strid, och klart var det också, att utskottet skulle avvisa detta krav. Den saken var uppenbar, när man exempelvis från föredraganden i utskottet fick höra, att »ocker är en fiktion» och att »det icke är något ekonomiskt abnormt med de nuvarande höga hyrorna». Man förstår, att sedan en auktoritet uttalat sig på detta sätt, så var frågan snart avklarad. Jag tror dock för min del, att det vore möjligt att åstadkomma en ockerlag, om man verkligen ville. Det säges visserligen, att detta skulle betyda införandet av ett kristidsmoment i lagstiftningen och detta i stor omfattning, men jag tror man skulle kunna ordna saken, om man ginge fram efter en linje, som jag här tar mig friheten antyda. Mitt förslag är naturligtvis av många från början dödsdömt, det tar jag för givet, men jag för fram det här ändå: Skulle det verkligen vara otänkbart, att man såsom största inkomst av en fastighet bestämde en viss procent av fastighetens taxeringsvärde? Redan nu är det ju en allmän norm vid köp av fastigheter, att man säger, att exempelvis en stenfastighet bör lämna 10 à 11 % på taxeringsvärdet. Vore det då omöjligt att tänka sig, att man från samhällets sida sade ifrån, att så länge en fastighetsägare icke har mer än en viss procent i avkastning på fastigheten — en procent, som naturligtvis kan vara en annan än dessa 10 à 11 % — så länge han således icke har större inkomst än denna, har samhället ingenting med saken att göra, och då är det icke fråga om ocker?

Det må vara husägarens egen sak att inom fastigheten fördela på de olika lägenheterna det hyresbelopp han anser vara skäligt. Då säger naturligtvis någon: Men om saken ordnas på det sättet, upphör självfallet all byggnadsverksamhet. — Jag tror, att man kunde råda bot på den saken genom att ordna det så, att när fastigheten är nybyggd och säljes, ägaren får betinga sig, precis såsom nu, vilket pris som helst. Först sedan hyrorna äro satta och taxeringsvärdet fastställt, först då skulle lagen börja verka. Därigenom skulle man, tror jag, kunna, i viss utsträckning åtminstone, råda bot på det fastighetsjobberi, som nu äger rum. Det finns väl ingen människa, som vill motsätta sig att fastigheter byggas eller säljas. Vad man vill komma åt är de upprepade försäljningarna av fastigheter, sedan de en gång äro färdiga. Jag vågar kasta fram denna tanke i debatten, fast jag redan på förhand har klart för mig att ingen i det borgerliga lägret vill vara med om detta. Jag tycker emellertid, att åtminstone herr Björnberg, som sade att han ville ingripa mot jobberiet, kunde fundera på saken ett tag. Herr Björnberg är ju fastighetsägare, och såsom sakkunnig skulle han kanske kunna finna detta vara en framkomlig väg.

Den sista av de fem punkterna avser, som jag sade, bestämmelser av tvingande natur. Utskottet anför, att i 1923 års hyreslag gruppen av sådana bestämmelser eller regler ytterligare utvidgats. Utskottet behandlar den saken på sidorna 22 och 23. Jag tar mig friheten citera utskottet även här, detta därför att jag tycker, att utskottet överskattar värdet av de tvingande bestämmelserna i 1923 års hyreslag. Man pekar på de tvingande bestämmelser, som finnas i 1907 års nyttjanderättslag, men så heter det i fortsättningen: »Härvid må bortses från 1—5 §§, vilka numera i det stora hela torde sakna praktisk betydelse, från 9 §, som rör kommunal bostadsförmed-

ling, 10 § (om hyresocker), som trätt ur kraft, samt från 12 §, vilken rör åtals anställande och som alltså till sin natur ej kan vara dispositiv. Bestämmelserna i de övriga paragraferna i lagen (6, 7, 8 och 11 §§) åter äro — om man undantager medgivandet i 11 § andra stycket sista punkten — sådana att de ej kunna eluderas genom de avtalande parternas egna dispositioner.» — Som kammaren finner, är det, efter de undantag jag här läst upp, 3½ paragrafer kvar i 1923 års lag. Det är på dem utskottet bygger sitt hopp.

Jag har gjort denna korta repetition över vad ärendet gäller, därför att jag tror, att saken är viktigare än många av oss föreställa sig. Det är självfallet, att de som bo i mindre tätt bebyggda samhällen eller längre ut på landsbygden icke ha samma kännning av detta som vi, som bo i städerna. Men så är det för oss så mycket kännbarare. Därför hade vi hoppats, att den motion, som väckts av herr Hage m. fl., skulle leda till en utredning av dessa spørsmål och att vi genom denna sedermera skulle komma en verklig bit fram på vägen mot en ordentlig hyreslag. Jag vill ännu inte ge upp hoppet utan vädjar till kammaren att bifalla reservationen. Jag ber därför, herr talman, att få hemställa om bifall till densamma.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Då jag deltagit i behandlingen inom utskottet men var förhindrad närvara vid fattandet av det definitiva beslutet och därför inte blivit antecknad som närvarande, har jag viss anledning att delta i debatten, när ärendet nu föreligger i kammaren. Jag skall inte, såsom herr Hage gjorde, upptaga kammarens tid med att redogöra för vad som försiggick vid frågans behandling inom utskottet. Jag finner det knappast vara riktigt grannlaga att i den utsträckning, som han fann lämpligt, relatera händelseförloppet inom utskottet. Jag finner hans åtgärd så mycket mindre grannlaga, som jag icke kan vitsorda, att den framställning herr Hage lämnade var objektiv. Ingen, som deltagit i behandlingen inom utskottet, lär kunna förneka, att de skäl, som framfördes mot herr Hages och de övriga motionärernas framställning, voro så starka och uttömmande, att det ingalunda var någon enhetsfront inom utskottet bland ledamöterna i det parti, som herr Hage tillhör, utan att tvärtom meningarna voro på den kanten betydligt delade, vilket ju också framgår därav, att man icke kunnat förena sig om en gemensam motivering för reservationen utan blott har själva yrkandet gemensamt. Jag vitsordar, att det var på grund av de mycket vägande skäl, som framfördes gentemot motionärernas framställning, som uppfattningarna på socialdemokratiskt håll voro så pass delade. Jag tror, att, ifall man nu skall gå in för en relatering av ställningen inom utskottet, man icke skall kunna bestrida riktigheten av min framställning på denna punkt.

När riksdagen 1923 gick in för ett upphävande av den då gällande särskilda kristidshyreslagstiftningen, var det ofantligt många, både inom och utom riksdagen, som ansågo detta vara ett synnerligen vågat steg. Jag hörde för min del till dem, som med mycken tvekan röstade för upphävandet och som med en viss bävan sågo hän på vad som skulle bli följden av detta upphävande av hyresstegringslagen. Jag tror, att de, som då yrkade på ett upphävande under motivering, att först genom ett frigivande av hyresmarknaden vi kunna få en fullt effektiv produktion av bostäder, vilket är alldeles nödvändigt icke blott för ett tillgodoseende av behovet av bostäder utan också för möjligheten att i någon mån kunna bemästra hyrorna, att de, säger jag, som ansågo att utsikterna till en ökad bostadsproduktion skulle bli större, om den hämmande lagen undanröjdes, blevo mera sannspådda än man trodde. De farhågor, mer eller mindre starka, som vi andra hyste, ha dess bättre icke besannats. Då måste man draga den alldeles givna slutsatsen, att häm-

Ang.
ifrågasatt
reformer
av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt
reformerings
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

mande och inskränkande bestämmelser av den art, som motionärerna här föreslå, kunna vara mycket betänkliga och motverka deras eget syfte: åstadkommande av tillräckliga, sunda bostäder samt billigare hyrespriser. Vad beträffar frågan om billigare hyrespriser, skall ingen förneka, att det skulle vara synnerligen önskvärt — om det vore möjligt — att få en sänkning. Vi få dock icke glömma — detta har påpekats förut, men må understrykas — att så länge arbetslöner och övriga omkostnader för bostadsproduktionen befinna sig på sin nuvarande höjd både här i Stockholm och en del andra städer, lär det höra till de fromma önskingarna att åstadkomma billigare hyror. Det kan nu inte heller undvikas, att dessa höga kostnader för nybyggande också inverka på hyrorna i äldre fastigheter.

Jag skall emellertid inte längre uppehålla mig vid detta. Jag vill endast understryka, att den verkligt stora angelägenheten i föreliggande fråga väl ändå är den, att bostadsproduktionen uppehålls i normal omfattning. När man vet — något som inte kan bestridas — att det förhåller sig så, att ett alltför starkt reglerande ingripande från statsmakternas sida verkar i hög grad återhållande på bostadsproduktionen, så måste man säga sig, att det gäller att vara försiktig, innan man går in för reglerande bestämmelser sådana som från motionärernas sida här föreslagits.

Jag skall emellertid begagna tillfället att här med några ord vidröra de — det skall jag gärna erkänna — välmentade förslag, som motionärer och talare här framställt, och litet undersöka, huruvida de skulle leda till åsyftat resultat — bättre och billigare bostäder. Jag skall endast vidröra ett par punkter i deras förslag. Motionären var inne på frågan om optionsrätt för hyresgäster och talade i det sammanhanget om de barnrika familjerna och önskvärdheten av att optionsrätt bereddes för dessa. Jag hyser medkänsla för barnrika familjer, då jag icke är alldeles obekant med deras förhållanden, men jag vill säga, att jag beklagar dessa, om herrar motionärer skulle få igenom sitt önskemål om optionsrätt för barnrika familjer. Då skulle nämligen utan allt tvivel förhållandet bli det, att det skulle bli fullkomligt omöjligt för dessa att erhålla bostad. Människan är en gång sådan, vi få räkna med det även i framtiden, att den, som har en lägenhet att hyra ut, helst ser, att lägenheten inte blir alltför illa behandlad av hyresgästen. Även om i den barnrika familjen barnen inte äro särskilt besvärliga eller det icke är något att anmärka mot familjens sätt att hantera bostaden, så är det i alla fall alldeles givet, att man måste räkna med en starkare nötning av bostaden, om man hyr ut den till en barnrik familj, och sålunda hyresvärden mera obehägen att hyra ut. Men man kan ju hysa medkänsla med familjen och hyra ut för något år i medvetande att sedan, om det visade sig, att lägenheten bleve illa hanterad, låta familjen flytta efter årets utgång. Hyresvärden har med rådande lagstiftning möjligheten att bli av med familjen, därest den vanvårdar lägenheten, men tror verkligen någon, att en hyresvärd skulle vara vidare villig att hyra ut en lägenhet till en barnrik familj, därest han visste med sig, att när den familjen en gång flyttat in, den skulle ha optionsrätt och kunna bo kvar? Jag tror inte, att man hjälper de barnrika familjerna om man inför sådana bestämmelser, som här i god men förfelad avsikt föreslagits. Man kommer att ställa dem inför det förhållandet, att det blir omöjligt för dem att skaffa sig bostad. Familjen finge lita till, att kommunen ingrepe och skaffade densamma bostad i de tillfälliga, vanligen ej så goda bostadsmöjligheter kommunen kan åstadkomma. Något sådant är väl icke eftersträfvansvärt.

Vad sedan beträffar frågan om hyresocker och orimligt upptrissade hyror, så fäste jag mig vid det av herr Hedvall framförda förslaget av innebörd, att man skulle kunna sätta taxeringsvärdet såsom normerande för hyran och före-

skriva en viss procent därpå såsom skälig hyra. Om någon hyresvärd ginge utöver det procenttalet, skulle man kunna fastställa, att han hade bedrivit hyresocker, och sålunda komma åt de oskäliga hyrorna. Ja, det låter rätt plausibelt, men det förefaller mig ändå, att vägen icke är framkomlig. Jag tänker på det förhållandet, att ett visst taxeringsvärde på fastigheten är fastställt, och att man vidare fastställt en hyra av exempelvis 10 % på fastighetens taxeringsvärde. Det räknas såsom varande en normal hyra, en hyra som icke kan betecknas som ocker. Kan det emellertid då icke befaras, att en sådan anordning kommer att verka såsom maximiprisbestämmelser bruka verka, nämligen i detta fall, att alla hyror komma att sättas i denna ställning, 10 % på fastighetens taxeringsvärde. Möjligheten att få hyra billigare, som kanske annars varit tillfinnandes, skulle man gå miste om. Men jag tänker på ett annat förhållande. Ett fastställt taxeringsvärde är ju inte vidare rörligt. Om jag minns rätt, är det vart femte år fastighetstaxeringsvärdena skola tagas under omprövning. Fastigheten kan emellertid vara av den beskaffenhet, att den tarvar en rätt genomgripande förändring under taxeringsperioden. För den händelse att hyrorna äro på något sätt maximerade i förhållande till taxeringsvärdet, vilket är mindre rörligt, är det då någon som tror, att vederbörande hyresvärd vore villig att under taxeringsperioden nedlägga de kostnader, som äro förenade med fastighetens försättande, i ett sunt och bostadsvärdigt skick? Fastigheten finge stå där oreparerad, emedan kostnaden ej kunde slås ut i ökad hyra. Jag tror, att alla sådana bestämmelser skulle verka ofördelaktigt ur många synpunkter och till de hyressökandes skada.

Jag skall icke upptaga kammarens tid med att ingå på ett ytterligare skärskådande av denna säkerligen mycket omfattande fråga, men jag tror, att det är skäl i att tänka sig för, så att man inte inför bestämmelser, som komma att motverka det med dem avsedda syftet. Jag ber att få erinra ännu en gång därom, att frågan om billiga bostäder så intimt sammanhänger med frågan om kostnaderna för bostadsproduktionen, att vi inte kunna komma till rätta med denna sak förrän vi kommit till rätta med problemet att åstadkomma billigare hus. Problemet sammanhänger därjämte mycket intimt med tillgången på bostäder. Blir tillgången på bostäder god, så bli inte enbart byggnadskostnaderna normerande för hyrorna, utan då blir det tillgång och efterfrågan, som reglera hyresprisen. En ohämmad produktion å bostäder kan sålunda verka sänkande av hyrorna, även om byggnadskostnaderna äro stora. Jag tror därför också, att man vågar på mycket goda grunder hävda och försvara den uppfattningen, att när vi inom utskottsmajoriteten gått in för att avstyrka de av herr Hage och övriga motionärer föreslagna bestämmelserna, detta inte har skett därför, att vi på något sätt förringa värdet och betydelsen av goda och tillräckliga bostäder. Det har skett därför, att vi verkligen inte våga nu gå in för bestämmelser, vilka tilläventyrs skulle verka hämmande på bostadsproduktionen och därmed motverka det avsedda syftet, nämligen åstadkommandet av tillräckligt med bostäder för vår befolkning.

Jag ber därför, herr talman, att för min del få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström: Herr förste vice talman! Utskottet har i början av sitt utlåtande pekat på, att bostadsfrågan är ett av de centrala samhällsfrågorna. Det har vidare sagts, att goda bostadsförhållanden äro en grundväsentlig betingelse för samhällelig trivsel och allmänt framåtskridande. En slutgiltig lösning av denna fråga — säger utskottet — lärer väl enligt sakens natur knappast någonsin kunna uppnås. — Det är väl ingen som har begärt det. En lycklig utveckling av frågan — anför utskottet — bör betraktas såsom ett

Ang.
ifrågasatt
reformering av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

Ang.
i frågasatt
reformering av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

vitalt samhällsintresse, förtjänt av det allmännas oavlätliga uppmärksamhet. Utskottet påpekar vidare, hurusom bostadsfrågan omspanner ett ansenligt komplex av spörsmål, av vilka åtskilliga enligt sakens natur äro föremål för lagstiftning, samt att därav hyreslagstiftningen intager en dominerande plats. Utskottet framhåller slutligen, att hithörande rättsregler beröra mycket stora befolkningsgrupper i en för dem viktig angelägenhet.

Detta är sådana uttalanden, som man ord för ord kan skriva under, men det förvånande är, att efter ett sådant konstaterande av allt detta från utskottets sida man kommer fram med ett sådant yrkande som återfinnes i slutklämman, nämligen »att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda». Jag tycker, att det är en hemställan, som står i bestämd strid emot den uppläggning av frågan, som utskottet har i början av sin motivering. Denna borde konsekvent leda till, att man i stället yrkade på en utredning av frågan. Är det på det sättet, att man har några tvivelsmål angående vissa punkter i den föreliggande motionen, tvivlar på att det kan leda till äsyyftat resultat, då borde ändå en begärd utredning kunna visa, om det är möjligt att komma fram på dessa vägar, eller om det finns hinder i vägen som omöjliggöra detta.

Om således det som säges i början av utskottets motivering är bra, så är icke fortsättningen något att berömma. Längre fram i utlåtandet försöker utskottet giva en bild av förhållandena på bostadsmarknaden. Man kan ju säga, att utskottet där ger en bild, som följer metoden, enligt vilken varje fågel sjunger efter sin egen näbb. Jag vill inte påstå, att det är någon objektiv bild av det föreliggande förhållandet, som här gives. På sidan 17 i utlåtandet påpekas att den egentliga krisperioden på bostadsmarknaden sträcker sig från 1917 till 1923. Den perioden kännetecknades, heter det, av stark tillbakagång inom byggnadsindustrien med ty åtföljande bostadsbrist. Men det talas sedan om, att denna period är över och att man nu befinner sig i en helt annan period. Herr Björnberg försökte med en statistik, som återfinnes i utskottets utlåtande, bevisa, att så är förhållandet. Den statistik, som här återfinnes, utvisar nyproduktionen av bostadslägenheter och eldstäder i 39 större städer under vissa år. Man utgår från indextalet 100 för år 1913, och man kommer då fram till, att man år 1929 är uppe i 210. Men om man tager det överskott över 100, som finns från 1923 fram till 1929, och lägger det i den nedgångskurva, som kännetecknar perioden 1913—23, skall man finna att det icke räcker till för att fylla upp här utan att det ändå blir åtskillig brist. Dessutom är det ju på det sättet, att man vid denna beräkning icke tagit hänsyn till den folkökning, som inträffat från 1913 till 1929. Man har heller icke tagit hänsyn till, att en stor del av förutvarande bostäder använts till affärsändamål, framför allt i de större städerna, där det pågår en kraftig city-bildning och där det ju är så, att årligen hundratals för att icke säga tusentals bostadslägenheter förvandlas till affärslokaler o. s. v. Alltså, detta har man icke tagit med i beräkningen, men man försöker ändå med dessa siffror ge en bild av läget på bostadsmarknaden, som skall vara så gynnsam som möjligt. Det förvånar mig verkligen, att utskottet ansett sig behöva anföra dessa siffror, när det legat nära till hands för utskottet att få tag i siffror, som verkligen på ett helt annat sätt belysa förhållandena på bostadsmarknaden. Det är ju så, att socialstyrelsen hos vederbörande myndigheter varje år gör förfrågan angående tillgången på lägenheter, och man använder för att beteckna ställningen fyra olika grupper, nämligen grupp 1, motsvarande otillräcklig, grupp 2, motsvarande knapp, grupp 3, motsvarande tillräcklig, och grupp 4, motsvarande god tillgång på bostadslägenheter. Medelst dessa siffror har man nu uppgjort en tablå, som jag skall ta mig friheten att referera. Den avser den genomsnittliga tillgången på smålägenheter om högst två rum och kök vid tiden strax efter

den 1 oktober vart och ett av åren 1923—1929 i å ena sidan de 36 största städerna och å andra sidan de övriga, mindre städerna. Genom denna statistik kan man få en fullständigt klar bild av läget på bostadsmarknaden och utvecklingstendensen på densamma. Det framgår av tablån, att medan man år 1923 betecknade tillgången i de större städerna med siffran 1.47, d. v. s. mitt emellan otillräcklig och knapp, hade man år 1928 kommit upp i 2.47, d. v. s. mitt emellan knapp och tillräcklig. Men från 1928 till 1929 har inträtt ett betydande återfall. Medan man år 1928, som nämnt, hade siffran 2.47, hade man år 1929 kommit ned till siffran 2.17, d. v. s. tillbaka till knapp. Detta gäller de större städerna. I fråga om de mindre städerna är utvecklingskurvan liknande, ehuru återgången från 1928 till 1929 där icke är så starkt framträdande. Här har man således siffror, som visa, att det icke förhåller sig så, att en oavbruten förbättring på bostadsmarknaden ägt rum utan att de sista åren kännetecknats av ett återfall och att detta speciellt är förhållandet under tiden från 1928 till 1929.

Går man vidare i utskottets utlåtande, skall man finna, att utskottets invändning mot första punkten motiveras — såsom också framkommit här i debatten — därmed, att en sådan reglering, som optionsrätten skulle innebära, skulle försvåra det nuvarande läget på hyresmarknaden genom att verka hämmande på bostadsproduktionen. Utskottet säger vidare: »För övrigt vill utskottet erinra, att en tillfredsställande allmän tillgång på bostäder erbjuder hyresgästen den bästa betingelsen ej blott att överhuvud taget erhålla en efter hans förhållanden lämplig bostad utan i regel även att kunna bevara innehavet av en viss individuell bostadslägenhet, vid vilken han av ett eller annat skäl känner sig speciellt fästad.» Är nu detta så alldeles säkert, som man påstår här i utskottets utlåtande? Nej, så är icke förhållandet, utan det är tvärtom så, att, även om det skedde en utveckling på bostadsmarknaden därhän, att man finge tillräckligt med bostäder, den i första punkten förordnade options- eller prioritetserätt skulle vara till stort gagn för hyresgästerna. Något överskott på bostäder uppstår ju i varje fall icke. De som äro intresserade av den saken, kunna ju följa de statistiska uppgifterna från de större städerna i vårt land sedan ett 50-tal år tillbaka. De skola då finna, att det sällan varit något överskott. Men, som sagt, om det skulle uppstå ett sådant läge på bostadsmarknaden, att tillgången kunde betecknas såsom god enligt socialstyrelsens beteckningar, är det då på det sättet, att en sådan hyreslagstiftning med options- eller prioritetserätt skulle vara överflödig, icke skulle komma till användning eller icke skulle vara till någon nytta för hyresgästerna? Nej, det är tvärtom på det sättet, att hyresgästerna i vissa delar av de större städerna, där det är största efterfrågan på lägenheter, ändock skulle ha rätt stor nytta av en sådan lagstiftning. Låt mig taga ett exempel. En hyresgäst har skaffat sig ett hem i en lägenhet, som han hyr sedan 30 eller 40 år tillbaka. Han har bott där hela sitt liv och önskar fortfarande bo där. Men så köps huset av en husjobbare, och denne säger av någon anledning upp hyresgästen. Man måste väl ändå erkänna, att under sådana förhållanden hyresgästen har större rätt att stanna kvar i lägenheten än husägaren att köra ut honom därifrån. Moraliskt sett borde det vara obestriddigt, att så är förhållandet. Och godkänner man den saken, så bör man väl ändå vidtaga några åtgärder för att främja en sådan utveckling. Nu kan man säga, att hyresgästerna själva kunna genom sina organ främja en sådan utveckling och sålunda göra det omöjligt för en husägare att uppträda på dylikt sätt. Men det är väl ändå rimligt begärt, att man också från statsmakternas sida ser till att man på detta viktiga område får en lagstiftning, som skyddar hemmens intressen.

När det gäller de andra punkterna i motionen, speciellt punkterna 2 och 3, har det pekats på att det är ett mycket stort intresse för det allmänna, att man

Ang.
ifrågasatt
reformerings av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt
reformerings
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

har sunda och goda bostäder. Men man föreslår icke vidtagande av några åtgärder utan hänvisar endast till hälsovårdsstadgans bestämmelser. Man anser att den är tillfyllest i det avseendet. Nå, vad innehåller då hälsovårdsstadgan för bestämmelser, som kunna skydda hyresgästerna för osunda bostäder? Den innehåller beträffande stad, i första momentet av den omskrivna 8 §, att sanitära olägenheter ej få uppstå för den som uppehåller sig i bostaden. Moment 2 innehåller bestämmelse, att ett rum skall tillgodose minst en persons luftbehov. Det är ju på det viset, att rummen i de större städerna i regel bebos av tre till fyra personer i stället för av en, men det finns inga andra bestämmelser, än att rummet skall tillgodose minst en persons luftbehov. Det skall vidare vara tillräckligt varmt och erbjuda erforderligt skydd mot fuktighet, det skall vara försett med fönster, som är tillräckligt stort och lämpligt anbragt, så att rummet kan erhålla god dager samt nödig luftväxling genom fönstrets öppnande. Punkt och slut. Det är det hela garatin som hyresgästen har i det fallet. Det borde väl ändå vara så, att en person, som hyr en lägenhet, skulle ha en viss garanti för, att denna hålles i något så när ordentligt skick. Hälsovårdsstadgans bestämmelser äro därvidlag ingenting att hålla sig till. Det tillåtes, att rummen äro omålade, att tapeterna äro förstörda, att fönsterna äro dragiga, att putsen faller av väggarna, att golven äro utslitna o. s. v. Hälsovårdsnämnden och bostadsinspektionen kunna icke inskrida i ett sådant fall. Det kan tillåtas ännu värre saker. Jag vill återgiva ett fall, som är ett riktigt skolexempel. Det gjordes ett försök att ingripa mot en fastighetsägare, som icke underhöll de vattenledningar, som redan funnos indragna i lägenheten. Inte ens medicinalstyrelsen medgav, att en förrostning av vattenledningsrören med ty åtföljande svårighet att erhålla tillräckligt med vatten var en sådan bristfällighet, mot vilken hälsovårdsnämnden ägde rätt att inskrida. Som skäl anfördes, att särskilt på landet saknas ofta vattenledning helt och hållet, vilket ju är ännu värre. Med samma rätt skulle man ju kunna säga, att därför att en mängd familjer i Sverige nödgas bo i spisrum, så är kravet på ett, två eller tre rum och kök oberättigat. Icke ens på en sådan punkt kan emellertid som sagt hälsovårdsnämnden inskrida och påfordra en förändring, därför att man icke kan säga, att förhållandena medföra hygieniska och sanitära vådor. Är det då icke nödvändigt, att man i hyreslagstiftningen tar in bestämmelser, som skydda hyresgästerna mot sådana saker och lämna garanti för att lägenheten åtminstone hålles i sådant stånd, som den var i vid uthyrningen? Det finns inga bestämmelser därom, utan en lägenhet kan förfalla snart sagt hur mycket som helst, utan att hälsovårdsnämnden med nuvarande bestämmelser i hälsovårdsstadgan kan inskrida.

Till sist gör utskottet här några slutanmärkingar, som jag tar mig friheten att något beröra. Utskottet framhåller på sidan 24, att en hyresgäst, »medan han ännu står såsom hyressökande spekulant till en lägenhet, just då ur åtskilliga synpunkter befinner sig i en relativt stark position gentemot hyresvärden, som under normala förhållanden givetvis önskar uthyra den lediga lägenheten och alltså är beredd till vissa eftergifter». Jag tycker, att de, som skrivit detta, verkligen borde pröva på att uppträda som hyressökande någon gång. Ty för dem, som måste uppträda såsom hyressökande, låter det som en saga ur Tusen och en natt, att de, som skola hyra en lägenhet, intaga en sådana stark ställning. I regel är det ju så, att hyresvärden bestämmer överhuvud taget alla villkor vid en sådan förhyrning. De som icke tro detta, kunna ju skaffa sig tillfälle att studera de hyreskontrakt, som göras upp och som hyresgästerna få skriva under, där alla skyldigheter äro på hyresgästens sida men som icke innehålla några som helst bestämmelser om rättigheter för denne. Har man studerat ett sådant kontrakt, tycker jag, att det skulle vara egendomligt, om man kan komma och påstå, som utskottet här gör, att hyresgästen befinner

sig i en så stark ställning. Det enda utskottet kunnat komma fram till att rekommendera är att utskottet i anslutning till en av socialstyrelsen framförd tanke finner det kunna ifrågasättas, »huruvida icke lämpliga, opartiskt hållna avtalsformulär åtminstone försöksvis kunde utarbetas genom det allmännas försorg att ställas till allmänhetens fria disposition». Ja, det är det enda man kunnat komma fram med. Jag antar emellertid, att hyresgästföreningarna själva kunna åstadkomma detta. Om man kunde åstadkomma, att någon hyresvärd också vore villig att skriva under ett sådant kontrakt, då hade man verkligen gjort något på detta område. Men att utarbeta ett sådant hyreskontraktformulär, som överhuvud taget ingen hyresvärd sedan skriver under, det tycker jag är tämligen värdelöst.

Med hänsyn till att de skäl, utskottet här i sin motivering anfört enligt mitt förmenande äro synnerligen svaga, och med hänsyn till att det gäller en så viktig fråga, att det för storstädernas befolkning kan betecknas som en livsfråga att få dessa förhållanden reglerade, samt med hänsyn därtill, att det är nödvändigt att åstadkomma detta ju förr desto hellre, även om utvecklingen på bostadsmarknaden skulle gå i en gynnsammare riktning, med hänsyn till allt detta ber jag för min del, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag hade inte tänkt säga något i denna debatt, men i anledning av några uttalanden dels av herr Björnberg och dels av herr Magnusson i Skövde känner jag mig pliktig att något taga kammarens tid i anspråk, även om många av kammarens ledamöter skulle anse, att jag icke borde fullgöra denna plikt.

När man läser de borgerliga tidningarna, så ser man ju rätt ofta, att de borgerliga partierna förklara sig vara de som försvara hemmets skydd o. s. v. Ganska ofta får man ju också här i kammaren höra t. ex. herr Pehrsson i Göteborg och även andra av de borgerliga partiernas representanter göra anspråk på att de äro de enda, som tala för och försvara hemmets hägn och skydd. När det emellertid verkligen gäller ett spörsmål sådant som detta, där det är fråga om hemmets skydd, då finna vi, att representanterna för de borgerliga partierna uppträda i sak på ett sådant sätt, att det verkligen finns skäl för det omdöme, som herr Björnberg antydde att man brukar ge dessa borgerliga partier, nämligen att de äro husjobbarnas och aktieägarnas partier. Ty det lär väl inte kunna utläsas något annat av det tal, som här föres från dessa representanter för de borgerliga partierna. När herr Björnberg — och likaså herr Magnusson i Skövde — talar om att man nog inte kan åstadkomma en reglering nedåt av hyrespriserna, så länge man inte kan åstadkomma en sänkning av produktionskostnaderna på byggnadsmarknaden, då är det ju skäl att titta efter, vad byggnadskostnaderna utgöra i procent av fastighetsvärdena för närvarande och vad arbetslönerna utgöra i procent av byggnadskostnaderna. Herr Björnberg säger, att man skulle gå till att lagstifta om att murarna exempelvis skola ha så eller så mycket betalt, och först när man gjort detta, hade man angripit det onda från roten, tror jag han menade. Det är, säger han, vad man bör ta i tu med i första hand. En utredning, som verkstälts på detta område, visar, att arbetslönerna utgöra ungefär 30 procent av byggnadskostnaderna. Jag vet icke, hur mycket herr Björnberg vill sänka arbetslönerna, men han kan ju göra det tankeexperimentet, att de skulle sänkas med 10 procent — jag skall senare återkomma till, huruvida detta är motiverat eller icke. Om man alltså utgår därifrån, att arbetslönerna sänkas med 10 procent, då skulle detta leda till, att det skulle kunna ske en sänkning av hyran för en

*Ang.
ifrågasatt
reformerings
av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)*

Ang.
ifrågasatt
reformerat av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

lägenhet i Stockholm med 3 procent. Det är i realiteten vad en sänkning av arbetslönerna skulle innebära för hyresmarknaden. När herr Magnusson i Skövde gör gällande, att så länge vi icke kunna åstadkomma en sänkning av arbetslönerna, så får det nog anses tillhöra de fromma önskingarna att kunna åstadkomma en reglering nedåt av hyrespriserna, så är det uppenbart, att herr Magnusson i Skövde antingen talar mot bättre vetande eller också icke gjort sig orienterad om vilken andel arbetslönerna utgöra av byggnadskostnaderna. Herr Björnberg förklarade, i olikhet mot herr Magnusson i Skövde, att han var anhängare av att man skulle vidtaga en eller annan åtgärd för förhindrande av jobberiet. Jag skall återkomma till den saken senare. Jag vill emellertid rikta uppmärksamheten därpå, att, såsom en ganska ingående utredning visar, hyresvärdarna i allmänhet betinga sig en ränta på sitt insatta kapital av 10, 12, 14 procent eller ännu mera. Låt oss emellertid räkna med ett medeltal av 10 procent. Skulle man kunna åstadkomma en sänkning häri till i medeltal exempelvis 8 procent, så skulle det uppenbarligen medföra en sänkning av hyrespriserna med i runt tal 20 procent. Om herr Björnberg verkligen vill åstadkomma någonting, som kan medföra en sänkning av hyrespriserna, så borde han alltså, tycker jag, angripa den oskäligt höga vinst, som hyresvärdarna betinga sig, då de fastställa sina hyror. Ty inte kan det väl sägas vara precis någonting normalt med 10—15 procents ränta på i hus insatt kapital. Jag vet inte, var man så där alldeles säkert kan hämta en sådan vinst på andra områden. Där har man alltså möjlighet att göra någonting. Jag skulle tro, att en lagstiftning på detta område skulle kunna vara ägnad att genom åtgärder i just detta speciella avseende bringa ned hyrespriserna från den nivå, där de nu befinna sig. Det visar sig sålunda, om man tittar på siffrorna från den nämnda utredningen, att det inte är arbetslönerna, inte murarlönerna, som äro orsaken till de oskäligt höga hyror, utan att det är helt andra omständigheter, och detta även när det gäller nybyggda hus.

Vad så gäller jobberiet, tror jag, att åtminstone var och en, som någon tid vistats i någon av de större städerna, har gjort följande erfarenhet. Här byggs ett hus. Någon månad efter det huset blivit färdigt, byter det ägare. På den transaktionen förtjänar byggmästaren, låt mig säga, minst 50 à 60 tusen kronor. Den som köper huset, har det några månader eller något år, och så säljer han det och förtjänar 50,000, 60,000 eller 100,000 kronor. Ni säga, att detta naturligtvis är bara fantasier. Men det förhåller sig verkligen så. Jag bodde själv här i Stockholm i ett hus, som uppfördes 1925. Jag bodde där till 1929. Under den tiden bytte huset ägare icke mindre än fyra gånger. När ett hus på det sättet byter ägare, så är det inte därför att den, som har huset, inte tycker att det är intressant att ha det kvar längre, utan han säljer det för att förtjäna 50,000 à 60,000 kronor på affären. När ett hus bytt ägare fyra eller fem gånger på det sättet, så har det i huset nedlagda kapitalet trissats upp med ett par, tre, fyra hundra tusen kronor. Och dessa pengar, som alltså jobbats upp, skola hyresgästerna förränta. Om man tittar på den delen av frågan, skulle jag tro, att man får sin uppmärksamhet riktad på vad som verkligen är oskäligt på detta område. När det talas om murarlöner, så vill jag säga, att man har i tidningarna propagerat mot dessa murarlöner under åtskilliga år och slutligen fått det att gripa omkring sig på det sättet, att var och en tror, att man löser hela bostadsproblemet och allt möjligt annat i samhället bara genom att peka på dessa murarlöner. Är det fråga om svårigheter för jordbruket, så talar man om dessa murarlöner, är det fråga om svårigheter på bostadsmarknaden, så talas det om murarlönerna. Överhuvud taget när det gäller några svårigheter som uppkomma, så ligger det för en hel del människor närmast till hands att tala om dessa murarlöner. Det finnes till och med i arbetarkretsar folk, som låtit sig gripas och ryckas med av det oskäliga talet om

dessa murarlöner. Om en murare tjänar 7,000 eller 8,000 om året, det talar man om såsom något förfärligt, men om en affärsman — och det finnes många flera än murarna — tjänar 30,000 kronor på en mycket lindrigare sysselsättning, gå alla förbi detta och tycka, att det är den naturligaste sak i världen. Det är att icke hava det minsta sinne för proportioner, att tala om murarlönerna, då man vet, hur andra i det kapitalistiska samhället tjäna sina pengar. Jag tror, att om någon av herrarna skulle fylla det värv, som en murare har att fylla, så skulle ni betinga er den inkomst han har och sannerligen litet till. Statistiken visar, att den arbetsprestation, som fullgöres den dag i dag är av dessa arbetare här i landet, är sådan, att det saknas någon jämförelse därtill i närliggande länder i Europa. Det är de faktiska förhållandena på området, och det tycker jag, att herrarna, som ha sådana begrepp om ekonomiska ting, skulle taga hänsyn till. Jag har icke kunnat underlåta att påpeka dessa saker, då man från de borgerliga gruppernas sida i kammaren vid varje tillfälle kommer och talar om dessa löner såsom orsaken till allt ont, som man överhuvud taget har någon möjlighet att peka på.

Det frågades här av herr Björnberg: var skola de fattiga bo, om man strävar efter att få ett så prima bostadsbestånd, som det man eftersträvar? Ja, den omständigheten, att man strävar efter bättre lägenheter, i alla avseenden bättre lägenheter än dem som finnas i de gamla husen, är icke en omständighet, som gör, att man har anledning att fråga, var de fattiga skola bo. Är man omtänksam om folkhälsan, så är det ett särskilt intresse att eftersträva, att bostäderna bli de bästa möjliga även för de fattiga. De bli dyra, säger herr Björnberg. Ja, det bli de, men vore det så, att herr Björnberg ville vara med om att verkligen sträva emot bostadsjobbandet, ville vara med om att bringa ned räntorna på det i fastigheterna nedlagda kapitalet till det normala, så skulle det underlätta för de fattiga att få bo i hyggliga lägenheter. Det är den åtgärd, som man rekommenderar på detta område.

Herr Magnusson i Skövde förklarade, att en lagstiftning på detta område skulle endast vara ägnad att försvåra förhållandena, att den skulle vara ägnad att medföra den verkan, att barnrika familjer icke skulle finna möjlighet att bo någonstans, ty om hyresvärdarna vore förvissade om att de icke kunde göra sig av med en barnrik familj, skulle de icke låta den flytta in i husen. Ja, herr Magnusson i Skövde, det måtte icke vara någon angenäm lott att vara förespråkare för folk med det sinnelaget. Det vittnar om att man i det lägre — det ägde vi visserligen kändedom om förut, men jag är förvånad över att se, att herr Magnusson i Skövde vill vittna om detsamma — icke bryr sig om annat än att få den största möjliga utdelning på det nedlagda kapitalet. Om de borgerliga grupperna vilja göra gällande, att de ha intresse för att man skall skydda de fattiga barnrika familjerna, att de ta den allra minsta sociala hänsyn, så tycker jag icke att man skulle vittna om att man i det lägre utslutande anlägger krämarsynpunkter på en sådan fråga som denna fråga, om de fattiga barnrika familjerna skola få någonstans att bo. Dessa grupper finna de största svårigheter föreligga för att för de ekonomiskt svagares del ordna bostadsfrågan. Var och en som delar den meningen, att det är samhällets skyldighet att med lagstiftningen hjälpa de ekonomiskt svagast ställda, var och en som har den uppfattningen kan icke bestrida behovet av att genomföra en lagstiftning på det område, varom nu är fråga.

Det har här talats om att, om man lagstiftar på detta område, skulle det icke medföra någon större tillgång på bostäder, utan det skulle i stället minska tillgången därpå, därför att intresset skulle upphöra att nedlägga kapital i byggandet av fastigheter. Jag skall icke säga något därom utan blott erinra om att med de samanslutningar fastighetsägarna ha reglerat de redan på sätt och vis frågan därigenom, att fastighetsägarnas sammanslutningar ha ofta en

Ang.
ifrågasatt
reformerings
av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt
reformering av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

bestämmelse, att i stället för att en fastighetsägare hyr ut en lägenhet för underpris låter han den stå tom och erhåller under viss tid understöd från fastighetsägareföreningen. Detta sker för att man skall kunna uppehålla priserna på lägenheterna. Det är oriktigt att göra gällande, att det är tillgång och efterfrågan, som äro avgörande för prissättningen, ty genom sammanslutningen ha husägarna skapat sig ett medel att hålla priserna uppe till fattiga människors skada.

När det gäller utskottets utlåtande, skall jag icke syssla med det vidare, utan blott säga, att herr Magnusson i Skövde gjort gällande, att i utskottet ha meningarna varit delade socialdemokraterna emellan. Jag är icke i tillfälle att överblicka, om herr Magnussons i Skövde vittnesbörd är riktigt, men då jag tittar på reservationerna, så finner jag, att det är två av utskottets socialdemokrater, som stå för en reservation, och fyra, som ha förklarat, att de instämma i reservanternas yrkande. Meningarna äro alltså delade dem emellan. Och varför? Visst icke om vad som skulle yrkas, men om reservationens motivering, kan jag förstå. Jag måste ur hyresgästernas och alla de fattiga människornas synpunkt, som äro beroende av en lösning som denna, beklaga, att man icke har kunnat ena sig om på vilket sätt man skulle hävda människornas intressen mot husjobbarna. Frågan är så pass viktig, att det borde ha varit möjligt, och jag håller före, att då så icke skett, är det uteslutande till skada för de intressen man avsett att gagna.

Det har talats om hyreskontrakten, och man har återgivit vissa detaljer ur sådana. Jag har i mina händer ett exemplar av fastighetsägareföreningens »normalkontrakt», som det heter. Och ur fastighetsägareföreningens synpunkt sett torde kontraktet säkerligen vara »normalt», ty kontraktet innehåller icke en enda bestämmelse, som ger hyresgästerna några rättigheter. Varje punkt i kontraktet börjar: »Hyresgästen förbinder sig» eller »Hyresgästen är skyldig» o. s. v. Man får, då man läser detta, det bestämda intrycket, att det är den ekonomiskt starkare, som dikterat villkoren i kontraktet. Den fattiga bostadsökanden måste skriva under de villkor hyresvärden föreskriver, och dessa villkor äro uttryck för hyresvärdens intresse att få största möjliga utdelning på det i fastigheten nedlagda kapitalet. Efter läsningen därav kan ingen bestrida det berättigade i det påståendet, att det är samhällets skyldighet att genomföra lagstiftningsåtgärder på området. Herr Magnusson har t. ex. motionerat om målning av morötter eller märkning av trädgårdsprodukter, som han kallar det. Angående sådant kan man lagstifta. Man kan lagstifta om vad som helst, så snart det därigenom avses att tillgodose något borgerligt kapitalintresse, men så snart det är fråga om åtgärder, som avse att skydda de ekonomiskt svaga mot de ekonomiskt starka, då äro dessa åtgärder olämpliga, då kunna de icke genomföras eller äro de till skada. Ett sådant resonemang framstår snarast såsom ett de obotfärdigas förhinder och ingenting annat. Om icke den lagstiftande församlingen vill vara med om att genomföra vad som erfordras, då måste den vägen beträdas av hyresgästerna, som redan måst beträdas för att ordna förhållandet parterna emellan på andra områden i samhället. Hyresgästerna få organisera sig och på den vägen pressa fram bättre förhållanden än det som råder. Om den lagstiftande församlingen slår dövörat till och endast lagstiftar om det, som rör de ekonomiskt starkas intressen, då är det klart, att man måste utan den lagstiftande församlingens medverkan se till, hur man skall kunna pressa sig fram, men då få herrarna taga konsekvenserna av vad som kommer att följa.

Herr **Hage**: Herr talman! Endast några få repliker till herr Björnberg och herr Magnusson i Skövde.

Herr Björnbergs anförande innehöll icke några vidare ljuspunkter, och när

jag hörde, att herr Björnberg icke ville vara med om det, som framförts i motionen, kom jag att tänka på, när jag var ute på en resa för att hålla ett föredrag i hyreslagstiftningsfrågan på en plats ute i landet. Där sade man till mig: här i samhället är det så, att det finnes en del folk, som på förmiddagarna gå i kyrkan och sedan gå de hem och sätta upp hyrorna på ett orimligt sätt för hyresgästerna i sina fastigheter. Det var den uppfattningen, som folket på den platsen hade om en del husägare i det samhället. Jag må säga, att herr Björnbergs anförande underströk något litet, att det kan existera sådana förhållanden på en del platser här i landet.

Men herr Björnberg var med om, att man skulle kunna åstadkomma ett visst förhinderande av husjobberier. Jag vet inte, om jag missuppfattade herr Björnberg, men om herr Björnberg vill vara med om att åstadkomma något i den vägen, vill jag mana herr Björnberg att förena sig med mig nästa år i en motion i den riktningen. Men jag vill säga, att den motionen blir mycket radikalare än den jag framfört i år. Ty jag har i år icke vågat gå så långt, och denna motion, som vi nu behandla, är icke så radikal, som herr Björnberg velat göra gällande. Alltså motionen är icke lagd så, som herr Björnberg ville måla ut den, då han sade, att här skulle man förhindra husägarna att råda över sin egendom. Nej, motionen syftar endast till, att man i *vissa fall* skulle kunna åstadkomma restriktiva inskränkningar i husägarens rätt att bestämma med avseende å utformandet av kontrakten samt när det gäller ockerhyror exempelvis. Kunde man åstadkomma en sådan lagstiftning, skulle man icke komma längre, än man gjort på en del andra områden såsom inom jordlagstiftningen, där man fortfarande förbehåller ägaren förfoganderätten över sin egendom men likväl för vissa undantagsfall åstadkommer inskränkningar till skydd för vissa sociala intressen. Det är grundvalen för den sociala lagstiftningen, att vi för vissa fall ha rätt att vidtaga vissa inskränkningar, som äro till fördel för det allmänna och vissa vitala intressen. Och det kan mycket väl förenas med den princip, som råder i det privatkapitalistiska samhället, att vederbörande skola äga sin egendom, även om ägarens rätt i någon mån skall inskränkas ur allmänna och sociala synpunkter. Detta vilja vi. Vi vilja alltså icke åstadkomma en lagstiftning av den art herr Björnberg antydde. Jag vågar också säga, att en lagstiftning, som ginge i den riktningen, som vi föreslagit, skulle säkerligen varken på detta område eller på andra områden åstadkomma, att kapitalet flydde sin kos.

Sedan sade herr Björnberg något om, att detta endast är ett storstadsproblem. Ja, det är det i viss mån. Men jag vill säga, att denna lagstiftning är aktuell även i andra samhällen. Av den erfarenhet jag har vet jag, att även på mindre platser har det bildats hyresgästföreningar, och det är bevis för, att även på mindre platser ha dessa spörsmål blivit aktuella. Även där diskuterar man dessa bestämmelser, som böra existera mellan husägare och hyresgäster. Även där är det konflikter mellan husägare och hyresgäster, som man strävar efter att få lösta. Man kan alltså icke säga, att denna lagstiftning uteslutande är en storstadslagstiftning, utan den har även betydelse för andra samhällen än de större städerna. Och om det åstadkommes en lagstiftning på detta område, kan det bliva så, att där man icke behöver tillgripa restriktiva bestämmelser, där behöver lagen ej tillämpas, ja, man kan t. o. m. låta lagstiftningen bli fakultativ, så att den kan bli tillämplig i de större städerna, i den mån man fattar beslut om att den där skall äga gällande kraft.

Sedan ett ord till herr Magnusson i Skövde. Han påstod, att jag icke på rätt sätt uppfattat den stämning, som fanns på den borgerliga sidan bland utskottsmajoriteten och att jag icke skildrat på rätt sätt behandlingen av saken i utskottet. Jag vill då säga, att jag kunnat peka på, att även den utskotts-

Ang.
ifrågasatt
reformering av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

majoritet, som gått emot utredningen, på flera punkter givit oss rätt. Man har t. ex. från utskottsmajoriteten erkänt, att det skulle vara rimligt, om det åstadkommes en undersökning, om icke det normalkontrakt, som socialstyrelsen förordat, komme till användning. Det kunna vi också vara med om. Majoriteten inom utskottet har vidare sagt, att man vid genomläsandet av de kontrakt, som företetts inför utskottet, kunnat konstatera, att i de flesta fallen kontraktens bestämmelser uteslutande äro till fördel för hyresvärdarna. Det är detsamma, som i min motion framhållits. Slutligen har man sagt, att det är rimligt, att hyreslagstiftningen i större utsträckning finge tvingande karaktär, så att man i §§ 10 och 12 i 1907 års lag finge tvingande bestämmelser, varigenom husägaren icke kunde fritaga sig från skyldighet att hålla lägenhet i gott skick. Däri ha vi instämt. Alltså har jag skildrat ställningen i utskottet på ett fullt riktigt sätt, då jag sagt vad jag sagt.

Sedan skall jag be att få säga några ord med anledning av att herr Magnusson i Skövde talat om de profetior, som man gjorde, när hyresregleringslagstiftningen upphävdes. Hans anförande var så lagt, att man skulle få den uppfattningen, att den sida, som förordade upphävandet av hyresregleringslagstiftningen — jag vill inom parentes säga, att vårt land var den första stat i Europa, där det skedde — hade rätt. Men det är icke sant. Visserligen blevo dessa profetior riktiga i det avseendet, att efter upphävandet av hyresregleringslagstiftningen det blev ett mera omfattande bostadsbyggande. Men å andra sidan har nedrivandet av en hel del bostäder, som skedde samtidigt därmed, åstadkommit, att bostadsbyggandet icke har resulterat i så stor ökning av nettotillgången av bostäder.

Det är ännu en sak att beakta. Man gjorde vid det tillfället gällande, att upphävandet av hyreslagen skulle resultera i minskning av hyrorna. Det visade sig, att detta ej var riktigt. I det fallet ha herrarna tagit fullständigt fel. Tvärtom ha vi fått rätt i, att priserna gått uppåt och alltjämt gå uppåt. Och det är ej minst den omständigheten, som alltjämt motiverar, att man går in för en lagstiftning i restriktiv riktning.

Slutligen vill jag säga några ord till herr Andersson i Stockholm. Han hade ett anförande, i vilket jag till alla delar kunde instämma, utom när han kom till slutet. Det var naturligt, att han skulle som vanligt söka få tag i något i utlåtandet för att konstatera, att det finnes olika meningar bland socialdemokraterna. Jag vill med anledning därav säga till herr Andersson i Stockholm, att det är naturligt, att man i en sådan fråga som denna, när det gäller vissa detaljer, möjligen kan ha olika meningar och vara olika trovissa på särskilda punkter, hur den eller den reformen skulle verka. Men å andra sidan vill jag peka på, att här ha dock alla socialdemokrater i utskottet förenat sig om ett yrkande, att alla dessa frågor skola tagas upp till utredning och undersökning. Det väsentliga är väl då, att *alla* socialdemokraterna i utskottet gått in för en sådan utredning. Det är endast detta, jag velat säga till herr Andersson i Stockholm med anledning av hans anförande.

I övrigt skall jag ej utsträcka mitt anförande längre utan inskränka mig till att alltjämt yrka bifall till reservationen.

Herr Carleson: Herr talman! Att Stockholm är en dyr stad i fråga om hyror, känna vi alla. Att anledningarna härtill äro flera än som här nämnts, är väl också troligt. Jag skall be att få påpeka något, som allt emellanåt framhålls i denna fråga som en medverkande orsak. Det är Stockholms stads tomtpolitik. Men dessutom spela arbetslönerna och kanske i någon mån även räntan en roll. Den ständiga försäljningen av fastigheterna kan måhända ävenledes medverka till höjning av fastighetsprisen och därmed hyrorna. Men man förbiser, att byggnadsverksamheten i Stockholm egentligen är ett yrke, en

hantverksrörelse. De personer, som bygga, äro i flertalet fall sådana, som ej bygga med eget kapital och ej ha för avsikt att behålla utan endast producera fastigheterna för att sedan sälja dem.

Vad vidare beträffar avkastningen av det i fastigheterna nedlagda kapitalet, förefaller det, som om min bänkkamrat herr Andersson i Stockholm något missuppfattat vad det betyder. Han räknade med, att det kapital, som är nedlagt i en fastighet, lämnar 10—15 %. Han gick i sitt resonemang ut från en räntesats av 10 %. Om man nedbringade den siffran till 8, skulle det betyda, enligt hans förmenande, en hyressänkning av 20 %. Det är en enkel räkning, om man utgår från, att 10 % äro att räkna på hela fastighetens värde. Men ägaren nedlägger ej i fastigheten hela det kapital, som fastigheten är värd. Han upplånar i stället kanske som regel så mycket han kan mot något så när måttlig ränta, ofta upptill två tredjedelar eller mer, och på den överskjutande delen räknar han sin inkomst. Om en inkomst på 10 % förefinnes, betyder det alltså i många fall 10 % allenast på en tredjedel av fastighetens värde eller ännu mindre. Detta sagt med avseende på herr Anderssons mening om vinstens betydelse ur hyressynpunkt. Jag tror, med den erfarenhet jag har av saken, att man för övrigt ej kan räkna med sådan avkastning ens på tredjedelen av fastighetens värde.

Nu är det självfallet, som jag sade i början av mitt anförande, att hyrorna i Stockholm äro ovanligt dyra, och mycket talar för, att man försöker nedbringa dessa hyror, vilka äro särskilt pressande för de mindre lägenheterna. Men jag tror ej, att man kan vinna målet genom restriktioner. Och det är sådana, som påyrkas i reservationen. Det är riktigt, att man kan räkna med en stadig stegring eller en stadig onaturlig höjd på hyrorna, om man kan monopolisera fastighetsbyggandet. Men ingen har väl tänkt sig möjligheten därav, och ingen kan påstå, att det finnes monopol på detta område. Om man överhuvud skall kunna nedbringa hyrorna i denna stad, skulle det vara genom att bygga så mycket som möjligt, och att man *i viss mån* — det måste väl kanske var och en medge — motverkar ett sådant byggande genom restriktiva bestämmelser, är för mig självfallet. Jag tycker för övrigt för min del, att man nästan kan spåra, att en kanske ej så långt avlägsen framtid kommer att medföra sjunkande hyror, ej minst beroende på, att byggnadsverksamheten varit så stor de senare åren.

Jag är av de skäl jag anført av den meningen, att man motverkar vad man vill vinna genom en restriktiv politik, och ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lovén: Herr talman! De talare, som haft ordet, ha omtalat, vilka besvärigheter hyresgästerna i Stockholm och Göteborg ha. Det kan jag instämma i och konstatera, att samma höga hyror råda även i den stad jag representerar. När herr Björnberg började med att läsa upp vackra ord av utskottet och slutade med några högstämda ord till tröst för hyresgästerna, får jag säga, att om hyresgästerna kunde betala sina höga hyror med vackra ord, så tror jag, att herr Björnberg skulle beredvilligt ställa sådana till förfogande i obegränsad mängd. Men därutöver har jag ej sett något spår av att herr Björnberg vill göra en verklig insats för att få ner hyrorna.

Herr Björnberg sade, att detta gäller huvudsakligen Stockholm, och att vi ej äro här för att lagstifta om hyrorna endast för Stockholm utan för hela landet. Det är riktigt. Men om det är så, att i Enköping och Uppsala och andra små vackra städer hyrorna äro billiga och husvärdarna där äro som änglar, är det dock vår skyldighet, om det så vore blott en enda plats, för vilken det behöves lagstiftning för att åstadkomma rättelse, att också se till, att sådan kommer till stånd. En man, som jag tror, att herr Björnberg satte stort värde

Ang.
ifrågasatt
reformerings av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt
reformering av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

på, nämligen herr P. P. Waldenström, sade, då man mot honom invände, att man ej borde lagstifta endast för en person: »Om man kan förutse, att åskan slår ner i mitt lockiga huvud, och det kan hindras genom lagstiftningsåtgärder, så är det herrarnas skyldighet att åstadkomma sådana lagstiftningsåtgärder.» Vi äro ej här för att lagstifta endast när det gäller hela klasser eller alla platser i landet. Vi få lagstifta, även om lagstiftningen endast behöves för att avhjälpa missförhållanden, som trycka blott en enda eller några få.

Vad herr Björnberg sade om murarna, hade jag tänkt säga något om, men det har herr Andersson i Stockholm lagt upp så klart, att jag ej vill säga något mera därom. Det är ej någon fråga man kan komma in på, utan att murarna komma på tapeten. Herr Andersson talade om, hur den saken ligger till. Jag träffar ofta en byggmästare, som är medlem av Svenska arbetsgivareföreningen och som för övrigt är en benhård arbetsgivarrepresentant men en skicklig och duktig man. Han hade varit i Spanien och offrat en hel eftermiddag på att se, hur murarna där arbetade. Jag frågade honom, vad han tyckte om deras sätt att arbeta, och om det ej vore skäl att importera några spanska murare hit till Sverige, där murarna ju äro så illa beryktade. Men han sade, att dessa murare med deras oerhörda arbetsdag och mycket ringa betalning skulle han ej vilja byta ut mot Malmö- eller Stockholmsmurarna med deras åttatimmars arbetsdag och stora förtjänst. Det kan herr Björnberg anteckna sig till minnes, när han talar om murarnas stora inkomster. Han menade, att alla dessa höga hyror bottna i de höga byggnadskostnaderna. Det har här vi sats, hur mycket arbetslönerna egentligen inverka på hyrorna.

Men, herr Björnberg, vad är det, som gjort, att hyrorna i de gamla husen, som ej kostat så mycket i uppförande, som byggts långt före kristiden, skulle gå upp med i samma tempo som hyrorna i de nya husen med alla deras bekvämligheter? Jag bodde år 1914 i ett hus, där, medan jag bodde där, hyrorna höjdes med över 100 %, utan att det slogs en spik i väggen, utan att en tapet sattes upp i rummen. Husvärderna kostade ej på något på huset. Huset var dragigt och dåligt, men man passade på att höja hyrorna i samma tempo som i de nya husen. Om herr Björnberg gjorde det tankeexperimentet, att de hyror, som då funnos och kanske gävo 15—20 % på de nedlagda pengarna, ej hade höjts, så hade dessa låga hyror i de gamla husen tvingat fram, att man ej kunnat stegra hyrorna i de nya husen. Ty genom att hyrorna höjdes lika mycket i de gamla husen, blev det en rusning efter att få lägenheter i de nybyggda husen, och så stego hyrorna.

Så var herr Björnberg inne på sin gamla idé, att folk icke behöver bo mitt i centrum. De behöva ej bita sig fast där. Nej, de skola utom murarna, och han menade, såsom han sagt en gång förut, att man skulle ut till skogen och fåglarna. Det är rätt, herr Björnberg, jag går med därpå. Men hur skall det kunna ske? En person, som arbetar vid järnvägen eller vid hamnen, han börjar sitt arbete så tidigt, att han ej kan hinna in med buss eller spårvagn, och slutar så sent, att buss och spårvagn slutat gå. Men han har väl en Rolls Royce eller Packard. Nej, det är ej så. Han får ha ett kyffe i gamla staden för att hinna till sitt arbete. Det är lätt att säga, att han skall flytta utanför murarna, ut till skogen och fåglarna. Men hur skall han kunna göra det? I den mån han kan göra det, är det bra, och om herr Björnberg vill hjälpa till att så kan ske, kunna vi kanske komma överens en gång, och ordna det så, att människor kunna komma ut till skogen och fåglarna. Jag kan säga herr Björnberg, att just genom att hyresvärderna i det gamla hus, där jag bodde, höjde hyrorna år från år, tvingade han mig att flytta ut till skogen och fåglarna. Jag lyckades verkligen komma utanför murarna.

Herr Magnusson i Skövde talade om barnrika familjer och sade, att den, som har en fastighet, ej vill ha den illa åtgången genom att få dit familjer med

många barn. Vad spelar det för roll, när hyresgästerna enligt kontrakten äro skyldiga göra i ordning lägenheterna? Vad betyder det, när hyresgästen själv får tapetsera lägenheten och värden ej kostar på den något? För övrigt skall det bli intressant att höra, vad herr Magnusson skall svara på den fråga, som herr Andersson i Stockholm gjorde, om det ej är besvärligt att tala för dem, som endast tänka på profiten, även om det går ut över hemmen med många barn.

Herr Carleson ville ej medge, att de ofta skeende fastighetsförsäljningarna kunde inverka på hyresbeloppen. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att om en fastighetsägare, en byggmästare, som byggt ett hus, säljer fastigheten med skäligen vinst och köparen å sin sida vill sälja så fort som möjligt, säger denne upp hyreskontrakten och höjer hyrorna, och så är det lätt att sälja. Nästa ägare gör på samma sätt och så nästa omigen. Alla skola göra förtjänst och hyrorna höjas. Hur vill herr Carleson påstå, att icke detta bidrager till att höja hyrorna? Och när herr Carleson säger, att den, som har en fastighet, ej räknar med den höga procenten på hela kapitalet, är det nog ej riktigt. Han räknar med avkastning även på de lån mot inteckningar, som han placerat mot 6 å 7 % ränta. Även därpå räknar han den högre avkastningen av fastigheten.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Björnberg: Herr talman!

Det är så många, som försökt brodera på den »stramalj» jag kom med i mitt senaste anförande, att jag vill säga några ord till dessa.

Jag börjar, såsom ju är vanligt, med den senaste ärade talaren. Men jag vet ej, om jag skall taga honom på allvar. Han citerade lektor Waldenström och gjorde gällande hans uppfattning, då han sagt, att om det vore risk för, att ett åkslag skulle träffa hans lockiga huvud, så vore det riksdagens plikt att ingripa. Han nämnde ej, om riksdagen gick till mötes därvidlag och skaffade en åskledare. Men jag tror, att riksdagen drog sig ifrån den åtgärden. Nu är det så, att vi ej kunna lagstifta för en person men för alla. Sedan träffar det olika personer på olika sätt. Här har sagts, att vi ha olika kontrakt och andra olikheter på skilda platser. Jag vill säga, att det också finnes i hög grad olika värdar och olika hyresgäster.

Herr Andersson i Stockholm frågade, vad det skulle göra att pruta på lönerna till arbetarna. Ja, jag tror, att herr Andersson är bättre talare än matematiker, det visade herr Carleson nyss.

Herr Hage började sitt anförande på ett ovanligt älskvärdt sätt. Han nämnde, att på en plats, där han talat med personer i denna fråga, hade man sagt, att det finnes folk, som gå till kyrkan på förmiddagen och sedan gå hem och höja hyrorna för sina hyresgäster. Jag undrar, om han syftade på Enköping eller Uppsala. Jag får bekänna, att jag ibland går i kyrkan eller någon annan lokal på förmiddagen, men det har aldrig hänt, att jag sedan gått hem och höjt hyrorna. Herr Hage måtte ej ha varit inne, när jag höll mitt första anförande, där jag vittnade om, att jag hyr ut lägenheter i ett väl ordnat hus om 5 rum och kök för 1,200 kronor på en plats belägen en timmes resa härifrån.

Herr Lovén gav mig det vackra erkännandet, att han för någon tid sedan följt mitt råd, när jag citerade sången »ut till landet, ut till fåglarna», och att han själv dragit nytta därav. Det ha också tusenden andra gjort.

När herr Hage sade, att vi här i landet tidigare än våra grannar ha upphävt hyresregleringslagen, är det sant. Jag känner det som en stolthet och en ära att ha varit med såsom motionär år 1923. Våra grannländer ha sannernligen ingen anledning att rosa marknaden. Jag skulle vilja rekommendera herrarna att resa till Köpenhamn och Oslo och undersöka, vilket resultat

*Ang.
ifrågasatt
reformering av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)*

Ang.
ifrågasatt
reformering av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

bostadspolitiken där har medfört. Man har helt enkelt slutat upp att producera bostäder, och respektive städer ha fått engagera sig, så att de äro så gott som utfattiga. Det är icke precis så mycket att skryta med. I verkligheten har det ändå visat sig, att den sida vi representera är icke så illa underrättad i frågan. Då jag har sagt, att det skulle motverka produktionen av hyreshus, om man ginge in för sådana allvarliga och ingripande lagbestämmelser, som här äro föreslagna, så är det ett uttalande, som jag sannrighen står för, och det tror jag också, att flertalet här i landet göra.

Jag skall icke gå tillbaka och rekapitulera vad som försiggick i utskottet, ty det är tillräckligt och mer än nog redan av det herr Hage presterat i det avseendet, men jag må dock säga, att det starka intryck, som t. o. m. herr Hage fick av den uppläggning av ärendet, som gavs i utskottet, vittnade tydligt om att det icke var så alldeles över hövan fullfärdiga och förstklassiga förslag och spekulationer, som man här gett sig in på. Herr Hage var då synneligen anspråkslös, sedan vi hållit på att arbeta med detta ett par dar, och han önskade bara, att utskottet skulle säga något litet och uttala sin sympati för detta. Mera hoppades han icke. Han kan dock icke förebrå oss något i detta avseende, ty det finns en hel del hyggliga och erkännansvärda ord i utlåtandet.

Herr Lovén gick så långt, att han ville rekommendera mina ord som medel och hjälp att betala hyran. Det är dock att alldeles överskatta min ringhet, herr Lovén. Det är klart, att ord, vackra eller fula, icke hjälpa en att lösa växlar och betala hyror. Jag har för min del verkligen icke velat underkänna den goda viljan i motionärernas framställning, och jag har också velat göra gällande, att vi ingalunda ha ställt oss så där hjärtlösa och hänsynslösa och omöjliga, när det gäller verkligt vitala intressen för hemmen och vårt folks välfärdsfrågor, som vad ni här sökt måla ut. Det är detta jag velat reagera emot, och till det har jag intet att tillägga.

Herr Ström hade en hel del statistik, som var ganska virrig, om jag så får säga, och jag kunde ur densamma icke utläsa något annat än ett belägg överhuvud taget för de synpunkter, som jag här har företrätt. Han talade om tillgången på bostäder under de senaste åren, och jag får säga, att skulle det, som herrarna vittnade om och röstade för år 1923, ha genomförts, så hade det varit betydligt sämre med tillgången på bostäder i detta land, enkannerligen i storstäderna, så att jag tror icke, att vi ha någon anledning att förebrå oss vad som den gången blev gjort. Det vore lyckligt för samhället, om det icke bleve sämre i fortsättningen. Vi behöva samverka en liten smula. Vi behöva samarbete, men det är så svårt att tänka sig. Här ha visserligen så gott som alla talare något ironiskt inbjudit mig att hjälpa till, men, mina herrar, det är också vår mening att göra, liksom vi hittills hava gjort, fastän kanske inte precis efter edra uppslag och edert program. När det gäller verkliga samhällsfrågor och välfärdsspörsmål för det stora flertalet i detta land, då tror jag, att ni kunna räkna med oss. Även mot er vilja måste ni göra det. Det ha våra åtgärder och insatser på olika områden i samhället mera tillräckligt vittnat om. Kanske det är detta, som besvärar åtskilliga, och att det är därför, som ni uppehålla detta ständiga, jag höll på att säga, skall, för att tala med Kipling. Skallet är dock kraftigare än bettet, låt mig säga det till slut.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Herr Hage talade i sitt andra anförande om den borgerliga majoritetens ställningstagande till frågan och ställde detta i motsättning till mitt anförande. Jag har dock aldrig talat om den borgerliga majoritetens ställning, utan jag talade om den tveksamhet inom utskottet, som röjde sig även hos socialdemokraterna. Det måste väl herr

Hage hålla med mig om, att denna tveksamhet var så pass stor, att flera socialdemokrater verkligen tvekade om huruvida de kunde gå med på de av motionärerna framställda förslagen och yrkandena. Detta säger jag icke på något vis för att klandra utan för att visa vilka övertygande skäl som inom utskottet anfördes emot framställningen, skäl som man icke kunde undgå att röna en viss inverkan av även på socialdemokratiskt håll.

Det var ganska svårt att följa med herr Hage i hans resonemang. Å ena sidan erkände han, att upphävandet av hyreslagen år 1923 hade medfört en ökad bostadsproduktion här i landet, men å andra sidan anförde han, att det rivits mycket gamla byggnader, vilket medfört en minskning av bostadstillgången. Jag förstår verkligen icke, hur herr Hage kan lösa frågan att på en gammal tomt uppföra en ny och större byggnad utan att riva ned det gamla huset. Kan herr Hage lösa den saken, löser han utan tvivel med ett slag lätt och ledigt hela bostadsfrågan.

Vad sedan herr Lovéns anförande beträffar och hans omnämnande av herr Waldenströms lockiga huvud och skyldigheten att lagstifta, ifall man därigenom hindrade åskan att hota hans lockiga huvud, så skulle man ju kunna säga, att det med samma röst skulle föreligga viss skyldighet för riksdagen att lagstifta för de huvuden, ganska talrika i denna kammare för resten, som äro motsatsen till lockiga, men jag är rädd för att man med den lagstiftningen kunde riskera, att det minimum av hår, som finns kvar, på de skalliga hjässorna försvinner, lika väl som den hyreslagstiftning, som herrarna med så friskt mod vilja gå in för, ganska lätt, som har visats av oss under debatten, kunde medföra, att den ökning av bostadsproduktionen, som har ägt rum tack vare friheten från restriktiv lagstiftning, komme att minskas och stanna av. Då hade man sannernigen icke med lagstiftningen nått det mål, som man hade åsyftat. Det är också detta, som varit det bestämmande för den borgerliga majoritetens ställningstagande i utskottet, icke att vi på något vis skulle förbise frågans vikt och betydelse, icke att vi önska, att det icke skall bli så bra och billiga bostäder som möjligt, utan att vi måst böja oss för de starka skäl, som framförts, att en restriktiv lagstiftning på detta område endast komme att verka hämmande på bostadsproduktionen och följaktligen motverka det avsedda ändamålet — billiga och goda hyresförhållanden. Jag tror också, att det verkligen är anledning att taga hänsyn till dessa skäl.

Såväl herr Andersson i Malmö som herr Lovén sökte spela ut mot mig det exempel, jag anförde, då jag talade om de svårigheter, som skulle uppstå för en fattig och barnrik familj att erhålla bostad, därest man införde optionsrätt för sådana familjer, och man har frågat, hur jag egentligen kan försvara profitungern hos de hyresvärdar, som skulle vilja förhindra dylika familjer att få bostad. Ja, mina herrar, människan är nu en gång sådan hon är, och jag är icke alldeles säker på att det bara är en person med förment borgerlig åskådning, som detta skulle gälla om, utan det kan nog hända, att även en person med avancerad vänsteråskådning, som råkade vara husägare, skulle draga sig för att hyra ut en lägenhet under vissa förhållanden till vissa personer, därest han visste, att i och med att bostaden uthyrdes till familjen i fråga, vore hyresrätten fastlåst. Jag tror, att därvidlag en tendens till självskydd gör sig gällande hos litet var, och att man måste räkna med detta, oavsett om man anser det riktigt eller ej. Det går nog icke att komma ifrån, att det blir synd om barnrika familjer, därest man genomför ett förslag om optionsrätt. Särkerligen komma de därigenom att få vida svårare att erhålla bostad än förut var fallet.

Enligt mitt sätt att se ligger hela kärnpunkten i denna fråga så: Kan man med en lagstiftning av det slag, som motionärerna här ha föreslagit, ernå en ökad tillgång på bostäder och billigare hyror? Det är herrarnas, höll jag på

Ang.
i frågasatt
reformerings av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt
reformerings
av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

att säga, något naiva tro, att så skulle bli förhållandet, men däremot ställa vi en annan uppfattning, som i viss mån har bestyrkts av erfarenheten, nämligen den erfarenhet, som har vunnits, att genom ett upphävande av hyresstegringslagen och därmed större rörelsefrihet för företagarna har man nått en större bostadsproduktion. Att den sedan icke blivit tillräckligt billig, är en annan fråga. Jag skall icke alltför mycket stanna vid arbetskostnaderna och arbetslönernas inverkan på bostadskostnaderna, men att denna inverkan är betydande, går väl knappast att resonera bort. Herr Lovén sade, att den omständigheten, att det nu är höga byggnadskostnader, visserligen medför, att de nyuppförda husen bli dyra och att följaktligen också hyrorna bli höga, men det borde icke inverka på redan förut befintliga bostäder och hyreskostnaden där, så att de, som äga sådana hus, taga de höga byggnadskostnaderna till intäkt för att höja hyrorna. Ja, men herr Lovén torde väl ändå medge, att det i längden måste bli ohållbart att hålla två hyrespris, å ena sidan ett högre hyrespris för en nyuppförd fastighet, baserat på de kostnader, som äro investerade i denna fastighet, och å andra sidan en lägre hyra i en äldre fastighet, baserad på de kostnader, som voro förenade med byggandet av fastigheten vid en tidigare tidpunkt. Förr eller senare utjämnar sig hyresläget mellan fastigheterna, oberoende av om det finns någon utpräglad profithunger hos husägaren eller icke, för att nu icke nämna den omständigheten, att strävandet att erhålla mera moderna och tidsenliga bostäder ju har medfört, att dessa äldre bostäder i mycket stor utsträckning ha fått göras om för att bli mer tidsenliga och därigenom kommit upp i högre kostnader, vilket ju även det bidragit till och beingat en högre hyresnivå.

Det är ju mycket ofta förekommande, att man å ena sidan med stark och, jag skall gärna erkänna, uppriktig känsla ser på de missförhållanden, som finnas i samhället, och vill ha dessa undanröjda — så långt är det ju lovvärt — men att man å andra sidan ser möjligheten att få bort dessa missförhållanden enbart i en restriktiv lagstiftning. Jag tror, att åtskillig erfarenhet vittnar därom, att det icke alltid är sagt, att man på den vägen når det åsyftade resultatet. Min uppfattning är, att man icke på denna väg kan nå det resultat, som vi säkerligen alla eftersträva, nämligen en god och tillfredsställande och tillräckligt billig bostadstillgång för vårt folk.

Herr Hage: Herr talman! Jag skulle icke ånyo ha begärt ordet, om icke herr Björnberg hade lämnat en upplysning från utskottet, som var alldeles ny för mig. Han sade nämligen, att när diskussionen fortsatt några dagar i utskottet, så nöjde sig herr Hage med att förklara, att han var belåten, om utskottet uttalade sin sympati för motionen. Jag uppfattade åtminstone hans yttrande på det sättet. Detta påstående är emellertid fullständigt oriktigt. Jag förvånar mig verkligen över, att herr Björnberg kan göra ett sådant uttalande här i kammaren. Ty jag vidhöll hela tiden yrkandet på en utredning i denna fråga, och jag höll icke något anförande, där jag ens gjorde en sådan antydning, som herr Björnberg påstod.

Sedan skall jag också be att få säga några ord med anledning av att herr Björnberg också var inne på förhållandena i Köpenhamn och Oslo. Det är riktigt, att det där existerar bostadsbrist i viss utsträckning, men det är också att märka, att man där har *lägre hyror*. Deras hyresindex har icke gått upp på det sätt, som skett i vårt land. Det är ju en mycket viktig omständighet att taga hänsyn till, ty de människor, som ha sina bostäder, bo för en billigare penning.

Sedan tyckte herr Björnberg, att det var litet ledsamt, att jag hade talat om att det fanns folk, som först gick i kyrkan och sedan gick hem och satte upp

hyrorna. Jag vill lugna herr Björnberg med, att det exemplet tog jag varken från Uppsala eller Enköping, utan det härrörde från en annan stad.

Sedan sade herr Björnberg också, att han och hans anhängare äro gärna med på välfärdsanordningar och ha i riksdagen varit med om att genomföra en hel del reformer av social innebörd. Det är riktigt, men i de allra flesta fall har följden av herrarnas insatser på detta område varit det, att de förslag, som framkommit från vårt håll, ha genom er medverkan försämrats och avtrubbats och icke resulterat i en så god lösning, som annars skulle ha kunnat åstadkommas. Så förhåller det sig med den saken. Men i detta fall, som det nu är fråga om, vilja ni emellertid icke göra något alls.

Sedan vill jag ytterligare säga några ord till herr Magnusson i Skövde. Jag vet ju, att han har den uppfattningen, att varje inskridande i restriktiv riktning mot privatkapitalet är av ondo. Det är naturligtvis på det sättet med herr Magnussons uppfattning och hela hans partis, att detta är en principuppfattning på det hållet. Men å andra sidan kan man ju påvisa, att, när det gällt en hel del socialt betonad lagstiftning, ha vi icke tagit hänsyn till herrarnas avrådanden, utan vi ha genomfört en hel del restriktiva åtgärder emot kapitalet, på skattelagstiftningens område, på arbetarskyddslagstiftningens område etc., etc. Trots detta ha alla herrarnas profetior, om hur dåligt det skulle gå, icke blivit sanning. Vi ha i alla fall klarat oss. Ty trots det att vi på en hel del områden ha genomfört en del socialt restriktiv lagstiftning mot kapitalet, tillhöra vi dock en nation, som står sig ganska bra i jämförelse med en hel del andra nationer.

Jag tror, att jag överhuvud taget kan säga, att den lagstiftning, som det här är fråga om, är icke så djupgående, som herrarna velat göra gällande. Det är ju här mera fråga om vissa justeringar i lagstiftningen, justeringar som icke gå längre än vi ha vågat gå på en hel del andra områden, utan att landet har tagit skada av det. Det är så, jag ser saken, och det är från den utgångspunkten, som jag alltjämt vidhåller mitt yrkande.

Jag är för min del övertygad om, att därest dessa saker genomfördes — det är dock inga stora saker — så skulle det icke resultera i att kapitalet, som sysslar med bostadsbyggande, komme att sluta upp eller minska sin bostadsproduktion. Om t. ex. en sådan lagstiftning som mot hyresocker komme att genomföras, skulle det verkligen innebära — jag gör den frågan — att den, som eventuellt vill satsa kapital i bostadsbyggande, skulle avskräckas från detta? Vad skulle det då innebära? Jo, det skulle innebära, att alla de människor här i detta land, som äro byggmästare, och alla, som vilja satsa kapital i bostadsbyggande, äro inriktade på att åstadkomma ockerhyror. Det är väl ändå icke riktigt. Så långt vill jag icke gå i mina påståenden. De vilja naturligtvis ha en någorlunda rimlig avkastning på sitt kapital, men ej äro de väl eo ipso inriktade på att taga ockerhyror. En lagstiftning, som förhindrade hyresocker, skulle alltså icke vara något att beklaga sig över. Överhuvud taget kan man väl säga, att de människor, som taga ockerhyror, anses åtminstone från menige mans synpunkt begå något kriminellt. Det kan därför icke sägas, att det är ett orimligt krav, att man skall hindra folk från att ta ockerhyror.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Ström: Herr talman! Jag vill endast rikta några repliker till herr Björnberg och herr Magnusson i Skövde.

Herr Björnberg sade, att han kände det som en stolthet och en ära att ha varit motionär och medverkat till hyresregleringslagens avskaffande. Jag tror, att det är en stolthet och ära, som endast kan göra sig i fastighetsägarföreningarna. I övrigt torde det nog vara på det sättet, att man ser det på ett helt annat sätt ute bland allmänheten. Denna åtgärd har medfört en förhöj-

Ang.
ifrågasatt
reformering av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt
reformerings
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

ning av hyrorna, som pressat på städernas inbyggare med åtskilliga hundratals miljoner, och den har medfört, att hyrorna i vissa fall mer än fördubblats. Jag tycker ändå, att man icke skall betrakta det med någon stolthet och ära, åtminstone icke som representant för det allmänna. Om herr Björnberg talar som representant för fastighetsägarföreningarna, då kan han kanske ha anledning att säga, att han med stor energi har tillvaratagit deras intressen.

Herr Björnberg påpekade vidare, att den statistik, som jag framlade, var virrig. Jag kan icke hjälpa, om så är förhållandet. Det är den statistik, som socialstyrelsen utarbetat, och som framlagts av regeringen i en kungl. proposition; och är den virrig, är det icke min skuld, utan då torde skulden ligga hos socialstyrelsen och regeringen, som utarbetat och använt sig av sådan statistik. Jag tror emellertid icke, att det är något fel på statistiken, utan det är fel i uppfattningsförmågan hos dem, som icke fattat denna statistik på det sätt, som den återgavs. Det kan överhuvud taget ingen hjälpa. Åtminstone fritager jag mig från varje ansvar.

När emellertid herr Björnberg vidare försöker att göra en jämförelse mellan bostadsförhållandena i vårt land samt i Norge och Danmark och påpekar de dåliga förhållandena i Oslo och Köpenhamn, gjorde han sig ändå skyldig till ett påstående, som jag med annan statistik skall söka vederlägga. Det är nämligen på det sättet, att Göteborg, som har en folkmängd på 235,000 invånare, har 27,491 enrumslägenheter och endast 10,717 tvårumslägenheter, under det att Oslo, vars folkmängd uppgår till 255,000, således 20,000 mera än i Göteborg, enrumslägenheterna uppgå till 16,114 och tvårumslägenheterna till 18,315, d. v. s. de ligga betydligt högre än enrumslägenheterna i Oslo, medan i Göteborg tvårumslägenheterna utgöra något mer än en tredjedel av enrumslägenheterna. Om vi göra en jämförelse mellan Stockholm och Köpenhamn, skola vi finna, att i Stockholm med en folkmängd på 475,000 invånare har man 35,592 enrumslägenheter och 28,199 tvårumslägenheter, i Köpenhamn inkl. Fredriksberg och Gjentofte med en folkmängd av i runt tal 745,000 invånare har man 15,957 enrumslägenheter, medan man har 81,025 tvårumslägenheter. Denna statistik borde väl visa herr Björnberg, att han är inne på farliga vägar, när han gör en jämförelse mellan bostadsförhållandena i Stockholm och Göteborg, å ena sidan, samt Oslo och Köpenhamn, å andra sidan. Det visar ju, att de bostadsförhållanden, som vi ha i våra större städer, äro betydligt underlägsna de, som återfinnas i grannländernas huvudstäder.

Herr Magnusson i Skövde anförde i sitt föregående inlägg, att om vi genomförde en sådan lag som denna för att skydda de barnrika familjerna, såsom det hette, skulle det i stället innebära, att vi utsatte dem för en förföljelse från husägarnas sida, därför att ingen ville ha sådana familjer. Jag undrar verkligen, om herr Magnusson har tänkt sig in i denna sak, innan han gjorde ett sådant uttalande. Det är ju på det sättet, att dessa familjer ha icke varit barnrika i alla tider utan barnen ha kommit med åren, såsom man brukar säga. Om man här genomför en lagstiftning, som ger dessa barnrika familjer eller familjer, som utveckla sig i denna riktning, skydd mot att en fastighetsägare skall kunna kasta ut dem, när de få ett visst antal barn, så kan det väl icke vara till skada för dessa familjer. Visserligen kan man förstå, att de, som komma utanför på detta sätt, kunna ha vissa svårigheter, men dessa svårigheter äro väl försvinnande gentemot att en husägare skall ha rätt att utan vidare kasta ut en familj blott därför att den har fått många barn och den därför anses vara en hyresgäst, som icke är lämplig.

Det har här vidare talats om att bostadsproduktionen måste ökas. Ja, det är icke nog med detta, utan skall bostadsproduktionen ökas, bör man också skaffa bostäder till rimliga priser, och då måste man gå in för en spekulationsfri byggnadsverksamhet. Detta är just den ömma punkten. Hyresgästernas

kooperativa sammanslutningar ha genom denna spekulationsfria byggnadsverksamhet kunnat hålla hyrorna i ett sådant läge, att t. o. m. fattiga familjer kunna hyra moderna lägenheter. Men dessa, som man särskilt ömmar för, nämligen de spekulativa byggmästarna, ha icke kunnat åstadkomma det resultatet. Vill man göra något på denna punkt, gäller det sålunda för det allmänna att understödja den spekulationsfria byggnadsverksamheten och på det sättet se till att man kan få moderna lägenheter till rimliga hyror åt befolkningen. Jag kan meddela, att i hus, som uppförts på 1890-talet i Göteborg, när arbetslönerna voro omkring 25 öre i timmen, betalas högre hyror än i de hus, som H. S. B. uppfört med fullt moderna lägenheter med en arbetslön av omkring 1: 75 à 2: — kronor i timmen. Det är således på det sättet, att vill man åstadkomma en utfyllning här, har man att gå in för ett understöd från det allmännas sida just för en sådan byggnadsverksamhet. Men när vi komma till den punkten, är jag övertygad om att både herr Björnberg och herr Magnusson i Skövde skola uppträda såsom lika bestämda motståndare däremot, ty de ha framkastat detta blott därför att det passar för tillfället. När man emellertid ställes inför valet att göra något, då drager man sig undan och då vill man icke göra något, som kan åstadkomma ett resultat.

*Ang.
ifrågasatt
reformer
av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)*

Herr **Lovén**: Herr talman! Ett par ord till herr Björnberg. Han ville icke fatta eller icke förstå, vad herr Waldenström menade med sitt yttrande. Då herr Björnberg frågade mig, om riksdagen gick herr Waldenström till mötes i en lagstiftning i denna riktning, nödgas jag förklara för herr Björnberg, när han icke antages kunna förstå det, att herr Waldenström menade, att om en olycka eller en orättvisa kan undvikas genom en lagstiftning, så är det riksdagens skyldighet att göra det. Nu hoppas jag, att herr Björnberg förstår vad herr Waldenström menade, utan att jag skall behöva skicka efter en liten extra förklaring till detta.

Sedan vill jag säga, när herr Björnberg fortfarande påstår, att man icke kan lagstifta för en person, att vi ha ju här beslutat en lag för Frans Martin Svensson enligt ett här behandlat statsutskottsutlåtande. Detta visar ju, att det går att lagstifta för en person, och det var förresten herr Björnberg själv med om.

När herr Björnberg sedan säger, att han varit med om en hel del reformer och förbättringar, som påtagligen besvärat oss, vill jag säga herr Björnberg, att dessa reformer besvara oss icke, ty reformerna komma blott den gången, när vinden blåser från det hållet. För övrigt äro icke herrarna så reformvänliga, att det är besvärande för oss socialdemokrater.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Björnberg sade, att jag kanske kunde tala något, men att jag icke alls begrep mig på matematik. Jag skulle då vilja säga herr Björnberg, att jag är icke så skicklig i matematik, att jag vill taga upp en diskussion om riktigheten av multiplikationstabellen. Det tycks emellertid herr Björnberg vilja göra, när han gjorde gällande, att de av mig lämnade uppgifterna äro oriktiga. Jag har här erinrat om att arbetslönerna i Stockholm beräknas till 30 procent av byggnadskostnaderna, och att om man räknar med att byggnadskostnaderna uppgå till ungefär 5,000 kronor per eldstad för en lägenhet på 2 rum och kök och alltså för tre eldstäder utgöra 15,000 kronor, utgöra arbetslönerna 4,500 kronor. Reducerar man detta med 10 procent eller med 450 kronor och drager detta ifrån byggnadskostnaderna, skulle vi alltså komma till ett belopp av 14,550 kronor. När hyresvärdarna nu betinga sig 10 procent i ränta på deras i fastigheten nedlagda kapital, är det givet, att en hyresvärd, om man räknar med ett belopp av 15,000 kronor, har i hyror 1,500 kronor, och om han räknar

Ang.
ifrågasatt
reformerings
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

med det lägre belopp, som jag angav efter reduktion av arbetslönerna, kommer hyresavkastningen att uppgå till 1,450 kronor. Jag skulle tro, att herr Björnberg icke kan bestrida, att skillnaden utgör 3 procent av hyresavkastningen. Detta är alltså, vad jag påstått. Om det är något fel med den matematiken, lär det vara fel i multiplikationstabellen, ty man kan använda sig av den, när man räknar procenträkning. Detta är således vad jag velat göra herr Björnberg uppmärksam på i detta sammanhang.

Herr Björnberg talade mycket indignerat om att vi framställde honom och även en del andra, som ha samma uppfattning som han, såsom människor, som icke vilja vara med om att hjälpa den grupp, för vilken vi här i denna debatt talat. Ja, herr Björnberg, det smärtar mig också, att herr Björnberg uppträtt och talat på det sätt, som han här gjort, i en fråga som denna, men man får finna sig i att bli bedömd efter den politik, man bedriver. Detta är det enda som förekommit i vårt uttalande beträffande den ståndpunkt, som herr Björnberg och hans meningsfränder uttala.

Herr Magnusson i Skövde talade i dessa frågor och använde sig då av uttrycket att »efter mitt sätt att se» kommer det att bli det resultatet. Jag förstår, att av fastighetsägarnas sätt att se på denna fråga kommer man till samma resultat som herrarna Magnusson i Skövde och Björnberg gjort, men de, som göra det, kunna icke göra anspråk på att anses såsom människor, vilka vilja företräda de fattiga och svaga i samhället.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Herr Andersson i Stockholm sade, att jag icke ömmade för eller kunde företräda de fattiga och svaga i samhället. Jag har icke något behov av att diskutera med herr Andersson om den saken, men det kan nog hända, att undertecknad prövat dessa människors lott mer än de flesta i denna kammare, och att jag också har ett hjärta, som klappar för dem.

Vad beträffar herr Ströms citerande av mina uttalanden, kan jag endast be att få uppmana herr Ström att, om han citerar, bör han göra detta riktigt och icke förvanska mina uttalanden. Jag har icke alls å ena sidan talat om att man skulle skydda de barnrika familjerna eller å andra sidan om förföljelser mot sådana familjer. Det sistnämnda om förföljelse var ett uttryck, som herr Ström själv fabricerade. Herr Ström sade, att familjerna icke på en gång bli barnrika utan det inträder så småningom, och om man då har optionsrätt, kunna de icke drivas ifrån den bostad, de en gång ha. Ja, jag skall ge herr Ström rätt i det förstnämnda, men det kan nog hända, att de det oaktat måste flytta. Det kan hända, att huset är av den ålder, att det måste rivas, i vilket fall familjerna nödgas flytta, och då vill jag verkligen fråga, huruvida de familjerna gjorts någon tjänst genom att det varit stadgat optionsrätt. Jag tror nämligen icke, att det skulle bli herr Ström eller annan så lätt att då skaffa dessa familjer tak över huvudet. Man får nog tänka mera ingående på det problem, innan man fastslår en sanning såsom allenarådande och riktig. Detta problem har sannerligen så många sidor, att det bör skärskådas ifrån olika synpunkter.

Vad sedan den av herr Ström åtrådda spekulationsfria byggnadsverksamheten beträffar, skall jag ge honom rätt i att det kan vara önskvärdt, om tillräcklig sådan kunde åstadkommas, men jag vill då fråga herr Ström: Finns det någon som helst utsikt att med den spekulationsfria byggnadsverksamheten under den närmaste framtiden eller en mycket avsevärd tid framåt åstadkomma en bostadsproduktion, som verkligen står tillnärmelsevis i proportion till det behov av nya bostäder, som finns? Är det så, att herr Ström tilltror sig att knäcka det spørsmålet, tilltror sig att på denna punkt kunna garantera och ställa i bestämd utsikt, att om vi avlysa den spekulativa bygg-

nadsverksamheten och i stället införa spekulationsfri byggnadsverksamhet, skulle det räcka till för att fylla behovet av bostäder, då skall jag genast gå med på hans mening; men jag ställer mig mycket tvivlande inför frågan, huruvida genom en sådan spekulationsfri byggnadsverksamhet under den närmaste tiden eller för en avsevärd tid framåt vi skulle ernå en tillräcklig produktion av bostäder.

Under sådana förhållanden måste det innebära en viss grad av lättsinne att gå fram för åtgöranden, som kunna verka därhän, att det blir en väsentlig inskränkning i tillgången och i produktionen av bostäder.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Herr talman! Jag har med uppmärksamhet följt debatten, då jag varit intresserad av att höra, hur representanterna för städerna, framför allt för storstäderna, påvisat de stora svårigheter, som finnas för befolkningen att få hyra lägenheter till drägliga priser i de stora städerna. Men här följes väl den vanliga regeln om tillgång och efterfrågan. Det har varit bestämmande för att höja hyrorna. Jag har emellertid icke direkt hört någon beröra huvudorsaken till denna starka efterfrågan på bostäder framför allt i storstäderna. Denna starka efterfrågan beror på den stora invandringen från landsbygden till städerna. Till huvudstaden invandrar årligen en befolkning, som till antal motsvarar befolkningen i en medelstor svensk stad. Jag tror, att den mest effektiva åtgärden för att åstadkomma en nedsättning i hyrorna är att stadsborna borde hjälpa oss landsbor att få det bättre på landsbygden och att få landsbygden att blomstra upp. Det sker genom att stadsborna icke trängas med folket på landsbygden för att erhålla bostäder. Vad särskilt Stockholm beträffar, antager jag att om ingen invandring äger rum, hyrorna komma att gå ned till ett minimum. Jag är alldeles för litet inne i detta spörsmål för att kunna göra något yrkande, men jag anser att det är beklagligt, att så höga hyror få betalas i de stora städerna.

Jag har, herr talman, icke något yrkande att göra.

Herr **Ström**: Herr talman! Herr Magnusson i Skövde ansåg, att när jag citerade hans uttalanden, skulle jag göra det riktigt. Jag vill påpeka, att jag icke ordagrant citerat något av hans uttalanden, men är det så, att husägarna på något sätt bidraga till att barnrika familjer icke böra få bostäder i städerna, betraktar jag detta såsom en förföljelse mot dessa familjer. Det var hela den uppläggnings frågan, som herr Magnusson i Skövde gjorde, som jag ansåg vara fullkomligt felaktig, ty även om det i vissa fall, nämligen i det fall, som herr Magnusson i Skövde nu senast påpekade, skulle innebära större svårigheter, innebär det dock i 90 fall av 100 lättnader för dessa barnrika familjer att få bibehålla sina lägenheter, om man infört denna optionsrätt. Det var just detta jag önskade påpeka att proportion mellan de barnrika familjer som skulle ha nytta av denna lagstiftning och de som skulle skadas av denna var fullkomligt felaktig i det resonemang, som herr Magnusson i Skövde hade.

Herr Magnusson i Skövde frågade mig vidare, om jag tror, att det är möjligt att bedriva en spekulationsfri byggnadsverksamhet i en sådan omfattning, att den fyller behovet. Jag både tror och påstår, att det är möjligt att när som helst ordna det, under den förutsättningen, att denna spekulationsfria byggnadsverksamhet kan få det stöd ifrån det allmänna, som innefattas däri, att den får de lån, som förvägras den på annat håll. Kan den icke få de lån, som andra byggmästare få, kan den givetvis icke göra detta. När den icke får lån av enskilda, borde det allmänna träda till och bevilja dessa lån. Men jag har den erfarenheten, att herr Magnussons i Skövde politiska trosfränder, åtminstone de i Göteborgs stadsfullmäktige, och jag tror även inom andra institutioner, icke vilja vara med om att bevilja de kommunala lån, som erfordras. Och

Ang.
ifrågasatt
reformerings
av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

Ang.
ifrågasatt
reformering av
hyreslag-
stiftningen.
(Forts.)

vi ha ju klart för oss, att när det gäller de överst liggande lånen, är det också mycket svårt att erhålla dessa. Är det emellertid, så att man kan åstadkomma detta, och det kan icke åstadkommas annat än från det allmännas sida, då kan denna byggnadsverksamhet när som helst träda fram och bygga bostäder till sådana priser, att även de fattiga kunna få möjlighet att hyra en modern lägenhet.

Herr **Björnberg**: Blott ett par ord, herr talman, angående herr Hages allvarliga förebräelse för att jag fällt yttranden angående utskottsbehandlingen av denna fråga, som äro grundlösa. Det är ett faktum, att herr Hage var jämförelsevis anspråkslös i sina krav inom utskottet, men det kan vara möjligt, att han själv icke precis sade, att *han* icke krävde något mera, men han undrade, »om icke utskottets utlåtande kunde gå i den riktningen, att det visade litet smula sympati för det förslag, som här förelåg».

Den analysering i fråga om matematiken, som herr Edoff Andersson gav, är ganska överflödig. Jag har icke på något sätt underkänt multiplikationstabellen, och jag kan också för all del ge ett visst erkännande även åt herr Andersson, men icke åt hans ekonomiska kalkyler. Jag yttrade mig i anslutning till den uppläggning, som herr Carleson gav. Om det under alla förhållanden skulle begränsas t. ex. till 10 procents avkastning på det i fastigheten investerade kapitalet, och därutöver skulle det bli andra villkor och expropriation för dem som icke nöjde sig med denna avkastning, så menar jag, att om man bestämmer på det sättet, skulle det beträffande reparationskostnader och andra dylika kostnader, som väl ändock icke staten vill ikläda sig, bli helt enkelt ogenomförbart i verkligheten. Det var blott detta, jag ville säga.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herrar Hage och Hedvall avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Hage begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herrar Hage och Hedvall avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsyningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 15.

Slutligen föredrogos vart för sig:

sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion angående lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av till ecklesiastikt ändamål anslagen jord; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion, I: 230, angående intressekontorsrörelsen bland statens befattningshavare.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Hornborgasjöns sjösänkingsföretag;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till företag avseende reglering av Vingåkersån samt sjöarna Kolsnaren och Viren;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående undersökning rörande vattenavledning från Emåns och Helgeåns vattenområden;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående undersökning rörande reglering av Övre och Nedre Olandsån i Uppsala och Stockholms län;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt och av lotsverket disponerat markområde vid Oxelösund;

nr 235, i anledning av väckta motioner angående vissa föreskrifter beträffande importerade lantmänna- och trädgårdsprodukter;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av allmänna arvsfonden tillfallna lägenheten Åsumtorp 3⁴¹ i Norra Åsums socken av Kristianstads län;

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst område av kronoegendomen 1 mantal Spenshult nr 1 i Hallands län m. m.;

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av årliga s. k. representativa jordbruksräkningar m. m. jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för utrotande av nötbromsen m. m.

§ 17.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden:

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utgifter för gammalsvenskybyborna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 151, i anledning av väckta motioner angående utökning och effektivisering av yrkesinspektionens verksamhet;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till statistiska centralbyrån och dess verksamhet;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning om anslag till täckande av den å Sverige belöpande delen av kostnaderna för en internationell byrå i Paris för utställningar;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående verkställande av undersöknings- och försvarsarbeten å områden, som genom Sveriges geologiska undersöknings försorg äro eller kunna varda för kronans räkning inmutade jämte en i ämnet väckt motion;

nr 155, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag för bedrivande av tekniskt-vetenskaplig forskningsverksamhet inom kraft- och bränsleområdet samt för anskaffande av en anläggning för oljeutvinning ur trä, dels ock väckta motioner om anslag till vissa arbeten beträffande torvkolningsmetoden;

nr 156, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning dels ock i särskild proposition framlagda förslag angående anslag för budgetåret 1930/1931 till lots- och fyrinrättningen;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bildande av en fond hos Aktiebolaget Jordbrukarbanken, avsedd att möjliggöra avveckling av vissa krediter åt Svenska lantmännens riksförbund och därtill anslutna föreningar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 158, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 159, i anledning av väckta motioner om avsättande av medel till en hjälpfond för Norrbottens län;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förtidspension och avskedsersättning åt vissa tjänstemän vid statens järnvägsbyggnader jämte i ämnet väckta motioner;

nr 44, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om inrättande inom riksgäldskontoret av en riksdagens ekonomiska förvaltningsbyrå m. m.;

nr 45, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om vissa ändringar i den vid avlöningsreglementet för befattningshavare vid riksdagens verk fogade tjänsteförteckningen m. m.;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, i vad angår flottans pensionskassa;

första lagutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om beräkning av lagstadgad tid;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om åtgärder mot vanartigt levnadssätt (vanartslag) m. m. dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 17 oktober 1900 om straffregister;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse rörande nytt avtal mellan Sveriges utsädesförening och Allmänna svenska utsädesaktiebolaget;

nr 72, i anledning av i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar dels om anslag till uppehållande av Sveriges utsädesförenings praktiskt vetenskapliga verksamhet dels om anslag till understödande av den praktiskt vetenskapliga verksamheten vid Weibullsholm jämte tre i dessa ämnen väckta motioner;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för upphjälpande av sötvattensfisket m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av ett statens skogsodlingsanslag ävensom två i ämnet väckta motioner;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en kommunkogslånefond;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1930/1931 för viss personal inom den civila statsförvaltningen; och

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upphävande av villkor i skatteköpebrev rörande hemmanet $\frac{1}{2}$ mantal Köpinge nr 4 inom Häl-singborgs stad; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion angående reducering och reglering av vattenfallsstyrelsens taxor för elektrisk kraft åt landsbygden m. m.; och

nr 8, i anledning av väckt motion angående de elektriska krafttaxornas avvägning.

§ 18.

Justerades protokollsutdrag.

§ 19.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Svensson</i> i Betingetorp	under	6 dagar fr. o. m. den 15 maj,
› <i>Larson</i> i Tönnersa	›	6 › › › 15 ›
› <i>Olson</i> i Torsby	›	den 17 maj,
› <i>Leffler</i>	›	4 dagar fr. o. m. den 17 maj,
› <i>Borg</i>	›	den 17 maj och
› <i>Blomquist</i>	›	› 17 › .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.25 e. m.

In fidem
Per Cronvall.